श्रीः ।

अध्यात्मरामायणस्थ-विषयानुक्रमणिका ।

आरण्यकाण्डम् ३.

किष्किन्धाकाण्डम् ४.

विषयाः	स.	

किष्किन्धाकाण्डम् ४.

उत्तरकाण्डम् ७.

श्रीमद्रामचन्द्रस्य भरतशत्रुघ्नसहितस्य सकलायोध्यास्थमुमुक्षुन रसुग्रीवादिवानरैः सह निजधामसमासादनमहामंगलवर्णनम्। ७४. ९ ३१९

इति श्रीमदध्यात्मरामायणस्थाविषयानुक्रमणिका श्रीकृष्णदासात्मजखेमराजप्रेरितखानदेशीयरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनयगोविन्दशर्मशास्त्रिविरचिता सम्पूर्णतामयासीत् । पृ० २८९

शकाब्दाः १८२१ संवत् १९५६ माघ शुक्ल ॥

श्रीः ॥ शिवम् ॥

इत्यध्यात्मरामायणान्तर्गतविषयानुक्रमणिका समाप्ता ।

श्रीगणेशायनम ॥ अथ बालकांडे संकल्पादिन्यासध्यानजपारंभः

ॐ स्य श्रा रा यणबालकाड हामालामंत्रस्य

श्रीभगवान् सदाशि ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः ॥ श्रीरामःपरम् त्मा

देवता ॥ ॐ मो ।रायणायेति मू ॥ दाशरथिरिति शां

रावणघ्न इति कीलकं ॥ मम अमुकक ।सिद्ध्यर्थं अमुकस्तो

त्रस्य मंत्रसंपुटीकरण करिष्ये ॥ इत्य संकल्प्य ॥ अथ लोम-

विलोममंत्रन्यासयु करिष्ये वा मंडलयुक्तं करिष्ये ॥ पाराय-

णादौ भूशुद्धिभूतशुद्धमा कान्यासाः॥प्रतिकाण्डं न्यासध्यानं ॥

अथ बीजषट्कं ॥ ॐ रां ॐ रीं ॐ रूं ॐ रैं ॐ रौं ॐ रः ॥ अथ

मंत्रषट्कं ॥ ॐ श्रीरामचंद्राय स्वाहा ॥१॥ ॐ क्लीं नमः श्रीरघु

नाथाय ॥ २ ॥ ॐ जयजय रावणांतकाय ॥ ३ ॥ ॐ सीता-

पतये नमः ॥ ४ ॥ ॐ लक्ष्मणाग्रजाय ॥ ५ ॥ ॐ भरतशत्रुघ्न-
सेवितचरणकमलाय ॥६॥ कांडस्य मुख्यं षडक्षरं॥ॐ श्रीरामा-
य नमः॥अथ कांडन्यासः तत्रादौ ऋष्यादिकं चरेत्॥ॐ श्रीभग-
वान् सदाशिवऋषये नमः शिरसि ॥ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥
श्रीरामपरमात्मादेवतायै नमः हृदये ॥ ॐ नमो नारायणायेति
बीजाय नमः गुह्ये॥दाशरथिरिति शक्तये नमः पादयोः॥रावणघ्न
इति कीलकाय नमः सर्वांगे ॥ मम चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थे
जपे विनियोगः ॥ अथ करन्यासः ॥ ॐ रां अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥
ॐ रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ रूं [illegible]भ्यां नमः ॥ ॐ रैं
अनामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ रौं कनिष्ठक[illegible]यां ॥ ॐ रः करतल-
करपृष्ठाभ्यां नमः॥अथ षडंगन्यासः॥ॐ [illegible] हृदया य नमः॥ॐ रीं

शिरसे स्वाहा॥ॐ रूं शिखायै वषट्॥ॐ रैं कवचायहुं॥ॐ रौं ने
त्रत्रयायवौषट्॥ॐ रः अस्त्राय फट्॥ॐ रांरींरूंरैंरौंरः इति मंत्रेणदि
ग्बंधः॥अथसात्विकध्यानम्॥नीलेंदीवरतुल्यश्यामवदनं पीतांबरा
लंकृतं मुद्रां ज्ञानमयीं दधानमपरां विद्युन्निभां राघवम्॥पश्यंतीं
मुकुटांगदादिविविधैः कल्पोज्ज्वलांगं भजे श्रीमद्दाशरथिं नमामि
सुतरामब्धौ प्लुवं दुस्तरे॥१॥इति ध्यात्वा मानसोपचारैःसंपूज्य॥
अथाध्यात्मरामायणमाहात्म्यसर्गे संकल्पपूर्वकं न्यासादिक्रमः
॥ ॐ अस्य श्रीमदध्यात्मरामायणमाहात्म्यसर्गस्य॥श्रीभगवान्
बादरायण ऋषिः॥ गायत्री छंदः ॥ ॐ नमो नारायणो देवता ॥
श्रीलक्ष्मीर्बीजं ॥ परमा शक्तिः ॥ अव्यक्तं कीलकम् ॥ अमुकसं
पुटीकरणसिद्ध्यर्थं अमुकमंत्रलोमसंपुटीकरणाध्यायेमंत्राष्टाक्षर

संयुक्तं . माहात्म्यसर्गे न्यासध्यानजपमहंकरि ॥इतिसं
ल्प्य ॥ अथ करन्यासः ॥ ॐ श्री रां श्रीं अंगुष्ठ भ्या नमः॥
श्रीं रां श्रीं तर्जनीभ्यां नमः॥ ॐ श्रीं रां श्रीं मध्यमाभ्य नमः॥
ॐ श्रीं रां श्रीं अनामिकाभ्यां नमः॥ॐश्रीं रां श्रीं कनि भ्यां
नमः ॥ ॐ श्रीं रां श्रीं करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अथ षडं
गन्यासः ॥ॐ श्रीं रां श्रीं हृदयाय नमः॥ॐ रां श्रीं शिरसे
स्वाहा॥ॐ श्रीं रां श्रीं शिखायै वषट्॥ॐ श्रीं रां श्रीं कवचायहुं॥
ॐ श्रीं रां श्रीं नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ॐ श्रीं रां श्रीं अस्त्राय फट् ॥
श्रीरामचद्राय नमः इति मंत्रेणादिग्बंधः॥अथ ध्यानं ॥कदाचिन्ना
रदो योगी परानुग्रहवांछया॥पर्यटन् सकलाँल्लोका स लोकमु
पागमत् ॥ १ ॥एवं ध्यात्वा नरो भक्त्या श्रीरामचरितं पठेत् ॥
इत्यध्यात्मरामायणमाहात्म्यसर्गे न्य विधिः ॥ ॥

श्रीगणेशाय नमः॥ ॥ अप्रमेयत्रयातीतनिर्मलज्ञानमूर्तये ॥
मनोगिरांविदूरायदक्षिणामूर्तयेनमः ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ कदा
चिन्नारदोयोगीपरानुग्रहवांछया ॥ पर्यटन्सकलाँल्लोकान्सत्यलो
कमुपागमत् ॥ २ ॥ तत्रदृष्ट्वामूर्तिमद्भिश्छंदोभिःपरिवेष्टितम् ॥
बालार्कप्रभयासम्यग्भासयंतंसभागृहम् ॥ ३ ॥ मार्कंडेयादिमुनि
भिःस्तूयमानंमुहुर्मुहुः॥ सर्वार्थगोचरज्ञानंसरस्वत्यासमन्वितम्॥
॥ ४॥ चतुर्मुखंजगन्नाथंभक्ताभीष्टफलप्रदम्॥ प्रणम्यदंडवद्भक्त्या
तुष्टावमुनिपुंगवः ॥ ५ ॥ संतुष्टस्तंमुनिंप्राहस्वयंभूर्वैष्णवोत्तमम्
किंप्रष्टुकामस्त्वमसितद्वदिष्यामितेमुने ॥६॥ इत्याकर्ण्यवचस्त
स्यमुनिर्ब्रह्माणमब्रवीत् ॥ त्वत्तःश्रुतंमयासर्वंपूर्वमेवशुभाशुभम्॥
॥ ७ ॥ इदानीमेकमेवास्तिश्रोतव्यंसुरसत्तम ॥ तद्रहस्यम

पिब्रूहियदितेऽनुग्रहोमयि ॥ ८ ॥ प्राप्तेकलियुगेघोरेनरापुण्यविव
र्जिताः ॥ दुराचाररताःसर्वेसत्यवार्तापराङ्मुखाः ॥ ९ ॥
परापवादनिरताःपरद्रव्याभिलाषिणः ॥ परस्त्रीसक्तमनसःपर
हिंसापरायणाः ॥१०॥ देहात्मदृष्टयोमूढानास्तिकाःपशुबुद्धयः॥
मातापितृकृतद्वेषाःस्त्रीदेवाःकामकिंकराः ॥ ११ ॥ विप्राल्लो
भग्रहग्रस्तावेदविक्रयजीविनः ॥ धनार्जनार्थमभ्यस्तविद्यामद
विमोहिताः ॥ १२ ॥ त्यक्तस्वजातिकर्माणःप्रायशःपरवंचकाः॥
क्षत्रियाश्चतथावैश्याःस्वधर्मत्यागशीलिनः ॥१३॥ तद्वच्छूद्राश्च
येकेचिद्ब्राह्मणाचारतत्पराः ॥ स्त्रियश्चप्रायशोभ्रष्टाभर्त्रवज्ञाननि
र्भयाः ॥ १४ ॥ श्वशुरद्रोहकारिण्योभविष्यंतिनसंशयः ॥ एतेषां
नष्टबुद्धीनांपरलोकःकथंभवेत् ॥ १५ ॥ इतिचिंताकुलंचित्तं

जायतममसततम् । ७पू५ यनयनैषापरल कगातमवत् १६॥
तमुपायमुपाख्या॥हसर्वंवे त्तियत भवान् ॥ इत्यूषे क्यम र्ये
त्यु बुज १७ । साधुपृष्टंत्वयासाधावक्ष्यतच्छृ
णुसाद पुरात्रिपुरहंत रंपार्व भक्त ला ॥ १८ ॥
श्रीरामर त्वंजिज्ञासुःपः च्छविनयान्विता ायगिरिशस्तस्यै
गूढंव्याख्यातवान्स्वयम् १९ ॥ पुरा ध्यात्म रामायण
मितिस्मृतम् ॥ तत्पार्वतीजगद्धात्रीपू दिव शम् ॥
॥ २० ॥ आलो तीस्वानंदमग्नातिष्ठां तम् प्रचरिष्य
तितल्लोकेप्राण्यदृष्टवशाद्यदा ॥ २१ ॥ तस्याध्ययनमात्रेणजना
यास्यंतिसद्गतिम् ॥तावद्विजृंभतेपापंब्रह्महत्यापुरःसरम् ॥ २२ ॥
यावज्जगतिनाध्यात्मरामायणमुदेष्यति ॥ तावत्कलिमहोत्साहो

निःशंकंसंप्रवर्तंते ॥ २३ ॥ यावज्जगतिनाध्यात्मरामायणमुदेष्य
ति ॥ तावद्यमभटाःशूराःसंचरिष्यंतिनिर्भयाः ॥ २४ ॥ यावज्ज
गतिनाध्यात्मरामायणमुदेष्यति ॥ तावत्सर्वाणिशास्त्राणिविवदं
तेपरस्परम् ॥ २५ ॥ तावत्स्वरूपंरामस्यदुर्बोधंमहतामपि ॥
यावज्जगतिनाध्यात्मरामायणमुदेष्यति ॥ २६ ॥ अध्यात्मरा
मायणसंकीर्तनश्रवणादिजम् ॥ फलंवक्तुंनशक्नोमिकार्त्स्न्येनमु
निसत्तम ॥ २७ ॥ तथाऽपितस्यमाहात्म्यंवक्ष्येकिंचित्तवानघ ॥
शृणुचित्तंसमाधायाशिवेनोक्तंपुरामम ॥ २८ ॥ अध्यात्मरामा
यणतःश्लोकंश्लोकार्धमेववा ॥ यःपठेद्भक्तिसंयुक्तःसपापान्मुच्यते
क्षणात् ॥ २९ ॥ यस्तुप्रत्यहमध्यात्मरामायणमनन्यधीः ॥
यथाशक्तिवदेद्भक्त्यासजीवन्मुक्तउच्यते ॥ ३० ॥ योभक्त्याऽर्च

यतेऽध्यात्मरामायणमतंद्रितः ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफलंतस्य
भवेन्मुने ॥२१॥ यदृच्छयाऽपियोऽध्यात्मरामायणमनादरात् ॥
अन्यतःशृणुयान्मर्त्यःसोऽपिमुच्येतपातकात् ॥ २२ ॥ नमस्क
रोतियोऽध्यात्मरामायणमदूरतः ॥ सर्वदेवार्चनफलंसंप्राप्नोति
नसंशयः ॥ २३ ॥ लिखित्वापुस्तकेऽध्यात्मरामायणमशेषतः ।
योदद्याद्रामभक्तेभ्यस्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥२४॥ अधीतेषुचवेदे
षुशास्त्रेषुव्याकृतेषुच ॥ यत्फलंदुर्लभंलोकेतत्फलंतस्यसंभवेत्॥
॥ २५ ॥ एकादशीदिनेऽध्यात्मरामायणमुपोषितः ॥ योरामभ
क्तःसदसिव्याकरोतिनरोत्तमः ॥ तस्यपुण्यफलंवक्ष्येशृणुवैष्णव
सत्तम ॥२६॥ प्रत्यक्षरंतुगायत्रीपुरश्चर्याफलंभवेत् ॥ उपवासव्र
तंकृत्वाश्रीरामनवमीदिने ॥ २७ ॥ रात्रौजागरितोऽध्यात्मरामा

यणमनन्यधीः ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वाऽपितस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥
॥ ३८ ॥ कुरुक्षेत्रादिनिखिलपुण्यतीर्थेष्वनेकशः ॥ आत्मतुल्यं
धनंसूर्यग्रहणेसर्वतोमुखे ॥३९॥ विप्रेभ्योऽव्यासतुल्येभ्योदत्त्वाय
त्फलमश्नुते ॥ तत्फलंसंभवेत्तस्यसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ ४० ॥
योगायतेमुदाऽध्यात्मरामायणमहर्निशम् ॥ आज्ञांतस्यप्रतीक्षं
तेदेवाइंद्रपुरोगमाः॥४१॥पठन्प्रत्यहमध्यात्मरामायणमनुव्रतः ॥
यद्यत्करोतितत्कर्मततःकोटिगुणंभवेत् ॥ ४२ ॥ तत्रश्री
रामहृदयंयःपठेत्सुसमाहितः ॥ सब्रह्मघ्नोऽपिपूतात्मात्रिभिरेव
दिनैर्भवेत् ॥ ४३ ॥ श्रीरामहृदयंयस्तुहनूमत्प्रतिमांतिके ॥
त्रिः पठेत्प्रत्यहंमौनीससर्वेप्सितभाग्भवेत् ॥ ४४ ॥ पठञ्छ्री
रामहृदयंतुलस्यश्वत्थयोर्यदि ॥ प्रत्यक्षरंप्रकुर्वीतब्रह्महत्यां

निवर्तयेत् ॥४५॥ श्रीरामगीतामाहात्म्यंकृत्स्नंजानातिशंकरः ॥
तदर्धंगिरिजावेत्तितदर्धंवेद्म्यहंमुने ॥ ४६ ॥ तत्तेकिंचित्प्रवक्ष्या
मिकृत्स्नंवक्तुंनशक्यते ॥ यज्ज्ञात्वातत्क्षणाल्लोकश्चित्तशुद्धिमवा
प्नुयात् ॥ ४७ ॥ श्रीरामगीतायत्पापंननाशयातिनारद ॥ तन्नन
श्यातितीर्थादौलोकेक्कापिकदाचन ॥ तन्नपश्याम्यहंलोकेमार्ग
माणोऽपिसर्वदा ॥ ४८ ॥ रामोपनिषदंसिंधुमुन्मथ्योत्पादितां
मुदा ॥ लक्ष्मणायार्पितांगीतासुधांपीत्वाऽमरोभवेत् ॥ ४९ ॥
जमदग्निसुतःपूर्वंकार्तवीर्यवधेच्छया ॥ धनुर्विद्यामभ्यासतुमहे
शस्यांतिकेवसन् ॥ ५० ॥ अधीयमानांपार्वत्यारामगीतांप्रय
ततः ॥ श्रुत्वागृहीत्वाऽऽशुपठन्नारायणकलामगात् ॥ ५१ ॥
ब्रह्महत्यादिपापानांनिष्कृतिंयदिवांछति ॥ रामगीतांमासमात्रंप

ठिर ामु पतेनरः ॥ ८२ ॥ दुष्प्रतिग्रहदुर्भोज्यदुरालापादिसंभ
वम् ॥ प पंयत्तत्कीर्तनेनरामगीताविनाशयेत् ॥ ८३ ॥ शाल
शि ग्रेचतुलस्यश्वत्थसन्निधौ ॥ यतीनांपुरतस्तद्वद्रामगी
तांपठत्तुयः ॥ ८४ ॥ सतत्फलमवाप्नोतियद्वाचोऽपिनगोचरम् ॥
रामगीतापठन्भक्त्यायःश्राद्धेभोजयेद्विजान् ॥ ८५ ॥ तस्यते
पितरःसर्वेयांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ एकादश्यांनिराहारोनियतो
द्वादशीदिने ॥८६ ॥ स्थित्वागस्त्यतरोर्मूलेरामगीतांपठेत्तुयः ॥
सएवराघवःसाक्षात्सर्वदेवैश्चपूज्यते ॥८७ ॥ विनादानंविनाध्यानं
विनातीर्थावगाहनम् ॥ रामगीतांनरोधीत्यतदनंतफलंभवेत् ॥
॥ ८८ ॥ बहुनाकिमिहोक्तेनशृणुनारदतत्त्वतः ॥ श्रुतिस्मृ
तिपु तिहासागमशतानिच ॥ अर्हंतिनाल्पामध्यात्मरामायण

कलामपि ॥५९॥ आध्यात्मरामचरितस्यमुनीश्वरायमाहात्म्यमे
तदुदितंकमलासनेन ॥ यःश्रद्धयापठतिवाशृणुयात्समर्त्यःप्राप्नो
तिविष्णुपदवींसुरपूज्यमानः ॥ ६० ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणे
उत्तरखंडेऽध्यात्मरामायणे ॥ बालकांडेरामायणमाहात्म्यकथन
नामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ यःपृथ्वीभरवारणायदिवि
संप्रार्थिताश्चि मयःसंजात पृथिवीतलेरविकुलेमायामनुष्योऽव्ययः
निश्चक्रंहतराक्षसःपुनरगाद्ब्रह्मत्वम धास्थिरांकीर्तिंपाप हरांवि
धाय तातं ।नकं शंभजे ॥ १ ॥ विश्वोद्भवास्थितिलयादिषुहे
तुमे मायाश्रयंविगतमाय चिंत्यम्। आनंद द्रममलं
निजबोधरूपंसीतापतिंविदिततत्त्वमहंनमामि ।२॥ ठंतिये
नत्यमनन्यचेतस शृण्वंतिच। त्मकसज्ञितः भम् ॥राम यणं

सर्वपुराणसंमतंनिर्धूतपापाहरिमेवयांतिते ॥ ३ ॥ अध्यात्म रा
मायणमेवनित्यंपठेद्यदीच्छेद्भवबंधमुक्तिम् ॥ गवांसहस्रायुतको
टिदानात्फलंलभेद्यः शृणुयात्सनित्यम् ॥ ४ ॥ पुरारिगिरिसं
भूताश्रीरामार्णवसंगता ॥ अध्यात्मरामगंगेयंपुनातिभुवनत्रयम्॥
॥ ५ ॥ कैलासाग्रेकदाचिद्रविशतविमलेमंदिरेरत्नपीठेसंविष्टं
ध्याननिष्ठंत्रिनयनमभयंसेवितंसिद्धसंघैः ॥ देवीवामांकसंस्था
गिरिवरतनयापार्वतीभक्तिनम्राप्राहेदंदेवमीशंसकलमलहरंवाक्य
मानंदकंदम् ॥ ६ ॥ पार्वत्युवाच ॥ नमोऽस्तुतेदेवजगन्निवास
सर्वात्मदृक्त्वंपरमेश्वरोऽसि ॥ पृच्छामितत्त्वंपुरुषोत्तमस्यसना
तनंत्वंचसनातनोऽसि ॥ ७ ॥ गोप्यंयदत्यंतमनन्यवाच्यंवदं
तिभक्तेषुमहानुभावाः ॥ तदप्यहोऽहंतवदेवभक्ताप्रियोऽसिमे

त्वंवदयत्तुपृष्टम् ॥ ८ ॥ ज्ञानंसविज्ञानमथानुभक्तिवैराग्ययुक्तंच
मितंविभास्वत् ॥ जानाम्यहंयोषिदपित्वदुक्तंयथातथाब्रूहित
रंतियेन ॥ ९ ॥ पृच्छामिचान्यच्चपरंरहस्यंतदेवचाग्रेवदवारि
जाक्ष ॥ श्रीरामचंद्रेऽखिललोकसारेभक्तिर्दृढानौर्भवतिप्रसिद्धा ॥
॥ १० ॥ भक्तिःप्रसिद्धाभवमोक्षणायनान्यत्ततःसाधनमस्तिकिं
चित् ॥तथाऽपिहृत्संशयबंधनंमेविभेत्तुमर्हस्यमलोक्तिभिस्त्वम्॥
॥ ११ ॥ वदंतिरामंपरमेकमाद्यंनिरस्तमायागुणसंप्रवाहम् ॥
भजंतिचाहर्निशमप्रमत्ताः परंपदंयांतितथैवसिद्धाः ॥ १२ ॥
वदंतिकेचित्परमोऽपिरामःस्वाविद्ययासंवृतमात्मसंज्ञम् ॥ जान
तिनात्मानमतःपरेणसंबोधितोवेदपरात्मतत्त्वम् ॥ १३ ॥ यदि
स्मजानातिकुतोविलापःसीताकृतेऽनेनकृतःपरेण ॥ जानातिनैवं

यादृकनसे०य समोहिस रपिजीव गातैः ४ अत्रोत्तर कांवं

दितंभव द्धिस्तद्भूतमेसंशयभेदि १५ ॥ श्रीमहादेव

उवाच ॥ ।ऽसिभक्तःऽसिप म त्वयज्ज्ञ तुमिच्छातवरा

मतरवम् ॥ पुर प्यभिचोदितोऽहं कुरह निगूढम् ॥

॥१६॥ त्व ।ऽधमतापारिनो ऽहंवक्ष्येनमस्कृत्यरघूत्तमं ॥

रामःपरात्माप्रकृतेरनादिरानंदएकः पुरुषोत्तमोहि ॥ १७ ॥

स्व त्यय कृ मिदंहिसृष्ट्वानभं दतर्बहिरास्थितोयः ॥ २ वीं

तर गूढआत्मास्व य ष्टामि विचष्टे ॥ १८ ॥ जगं

ति थप तोभ्रमंति धौ कले वद्धि ॥ एत जानात

वि चिर ःस्वाविद्य ये ॥ १९ ॥ स्वाज्ञानम

।निः द्धबुद्धेस स्त ये ॥ संसारमेवानुसरं

तितैवपुत्रादिसक्ताःपुरुकर्मयुक्ताः ॥२०॥ जानंतिमैवंहृदयेस्थितं
वैचामीकरंकंठगतंयथाज्ञाः ॥ यथाऽप्रकाशोनतुविद्यतेरवौज्यो
तिःस्वभावेपरमेश्वरेतथा ॥ विशुद्धविज्ञानघनेरघूत्तमेविद्याकथं
स्यात्परतःपरात्मनि ॥ २१ ॥ यथाहिचाक्ष्णाभ्रमतागृहादिकं
विनष्टदृष्टेर्भ्रमतीवदृश्यते ॥ तथैवदेहेंद्रियकर्तुरात्मनःकृतंपरेऽध्य
स्यजनोविमुह्यति ॥२२॥ नाहोनरात्रिःसवितुर्यथाभवेत्प्रकाशरू
पाऽव्यभिचारतःक्वचित् ॥ ज्ञानंतथाऽज्ञानमिदंद्वयंहरौरामेकथं
स्थास्यतिशुद्धचिद्घने ॥ २३ ॥ तस्मात्परानंदमयेरघूत्तमेवि
ज्ञानरूपेहिनविद्यतेतमः ॥ अज्ञानसाक्षिण्यरविंदलोचनेमायाश्र
यत्वान्नहिमोहकारणम् ॥ २४ ॥ अत्रतेकथयिष्यामिरहस्यम
तिदुर्लभम् ॥ सीतारामममरुत्सूनुसंवादंमोक्षसाधनम् ॥ २५ ॥

पु ।रामायणरामारावणदवकटकम् ॥ [illegible]

ना लवाहनम् ॥२६॥ सीतयासहसुग्रीवलक्ष्मणाभ्यांसमान्वित ॥ स० १
अयोध्यामगमद्रामोहनूमत्प्रमुखैर्वृतः॥२७॥अभिषिक्तःपरिवृत व
सिष्ठाद्यैर्महात्मभिः॥सिंहासनेसमासीनःकोटिसूर्यसमप्रभः॥२८॥
दृष्ट्वातदाहनूमंतंप्रांजलिंपुरतःस्थितम् ॥ कृतकार्यंनिराकांक्षं
ज्ञानापेक्षंमहामतिम्॥२९॥रामःसीतामुवाचेदंब्रूहितत्त्वंहनूमते ॥
निष्कल्मषोऽयंज्ञानस्यपात्रंनौनित्यभक्तिमान् ॥ ३० ॥ तथे
तिजानकीप्राहतत्त्वंरामस्यनिश्चितम् ॥ हनूमतेप्रपन्नायसीतालो
कविमोहिनी ॥ ३१ ॥ सीतोवाच ॥ रामंविद्धिपरंब्रह्मसच्चिदानं
दमद्वयम् ॥ सर्वोपाधिविनिर्मुक्तंसत्तामात्रमगोचरम् ॥ ३२ ॥
अ नंदंनिर्मलंशांतंनिर्विकारंनिरंजनम् ॥ सर्वव्यापिनमात्मानं

स्वप्रकाशमकल्मषम् ॥ ३३ ॥ मांविद्धिमूलप्रकृतिंसर्गस्थित्यं
तकारिणीम् ॥ तस्यसन्निधिमात्रेणसृजामीदमतंद्रिता ॥ ३४ ॥
तत्सान्निध्यान्मयासृष्टंतस्मिन्नारोप्यतेऽबुधैः ॥ अयोध्यानगरेज
न्मरघुवंशेऽतिनिर्मले ॥ ३५ ॥ विश्वामित्रसहायत्वंमखसंरक्षणं
ततः ॥ अहल्याशापशमनंचापभंगोमहेशितुः ॥ ३६ ॥ मत्पा
णिग्रहणंपश्चाद्भार्गवस्यमदक्षयः ॥ अयोध्यानगरेवासोमयाद्वाद
शवार्षिकः ॥ ३७॥ दंडकारण्यगमनंविराधवधएवच॥मायामारी
चमरणंमायासीताहृतिस्तथा ॥ ३८ ॥ जटायुषोमोक्षलाभःकबं
धस्यतथैवच ॥ शबर्याःपूजनंपश्चात्सुग्रीवेणसमागमः ॥ ३९ ॥
वालिनश्चवधःपश्चात्सीतान्वेषणमेवच ॥सेतुबंधश्चजलधौलंकाया
श्चनिरोधनम् ॥ ४० रावणस्यवधोयुद्धेसपुत्रस्यदुरात्मनः

विभीषणेराज्यद पुष्पकंणमयासह ४१ ॥ याध्य मन
पश्चाद्राज्येरामाभिषेचनम् ॥ एवमादीनिकर्माणिम ेवाचरित स० १
न्यपि ॥ आरोपयंतिरामेऽस्मिन्निर्विकारेऽखिलात्मनि ॥ ४२ ।
रामोनगच्छतिनतिष्ठतिनानुशोचत्याकांक्षतेत्यजतिनोनकरोति
किंचित् ॥ आनंदमूर्तिरचलःपरिणामहीनोमाय गु ननु
हितथाविभाति ॥ ४३ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ततोरामःस्वय
प्राहहनूमंतमुपास्थितम् ॥ शृणुतत्त्वंप्रवक्ष्यामह्यात्मानात्म
परात्मनाम् ॥ ४४ ॥ आकाशस्ययथाभेदस्त्रिविधोदृश्यते
महान् ॥ जलाशयेमहाकाशस्तदवच्छिन्नएवहि ॥ प्रातिबिंबाख्य
मपरंदृश्यतेत्रिविधंनभः ॥ ४५ ॥ बुद्ध्यवच्छिन्नचैतन्यमेकंपूर्ण १
मथापरम् ॥ आभासस्त्वपरंबिंबभूतमेवंत्रिधाचितिः ॥ ४६

साभासबुद्धेःकर्तृत्वमविच्छिन्नेऽविकारिणि ॥ साक्षिण्यारोप्यते
भ्रांत्याजीवत्वंचतथाऽबुधैः ॥ ४७ ॥ आभासस्तुमृषाबुद्धिर
विद्याकार्यमुच्यते ॥ अविच्छिन्नंतुतद्ब्रह्मविच्छेदस्तु विकल्पतः ॥
॥ ४८ ॥ अवच्छिन्नस्यपूर्णेनएकत्वंप्रतिपाद्यते ॥ तत्त्वम
दिवाक्यैश्चसाभासस्याहमस्तथा ॥ ४९ ॥ ऐक्यज्ञानंयदोत्पन्न
महावाक्येनचात्मनोः॥तदाऽविद्यास्वकार्यैश्चनश्यत्येव नसंशयः॥
॥ ५० ॥ एतद्विज्ञायमद्भक्तोमद्भावायोपपद्यते॥मद्भक्तिविमुखानां
हिशास्त्रगर्तेषुमुह्यताम् ॥ नज्ञानंनचमोक्षःस्यात्ते मशैपि
॥ ५१ इदंरहस्यंहृदयं त्मनो मयैवसाक्षात्कथितं तव नघ ॥
मद्भक्तिहीनाय शठाय दातव्यमैंद्राद्दपिराज्यतोऽधिकम् ॥
॥ ५२ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ एतत्तेऽभिहितंदेविश्रीराम हृदय

मया ॥ अतिगुह्यतमंहृद्यंपवित्रंपापशोधनम् ॥ ५३ ॥ साक्षाद्राम
णकथितंसर्ववेदांतसंग्रहम् ॥ यःपठेत्सततंभक्त्यासमुक्तोनात्रसं स० २
शयः ॥ ५४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिबहुजन्मार्जितान्यपि ॥
नश्यन्त्येवनसंदेहोरामस्यवचनंयथा ॥ ५५ ॥ योऽतिभ्रष्टोऽतिपा
पीपरधनपरदारेषुनित्योद्यतोवास्तेयीब्रह्मघ्नमातापितृवधनिरतो
योगिवृंदापकारी ॥ यःसंपूज्याभिरामंपठतिचहृदयंरामचंद्रस्य
भक्त्यायोगींद्रैरप्यलभ्यंपदमिहलभतेसर्वदेवैःसुपूज्यम् ॥ ५६ ॥
इत्यध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादेबालकांडेश्रीरामहृदयंना
मप्रथमःसर्गः ॥ १ ॥ . ॥ पार्वत्युवाच ॥ धन्याऽस्म्यनुगृहीताऽ
स्मिकृतार्थाऽस्मिजगत्प्रभो ॥ विच्छिन्नोमेऽतिसंदेहग्रंथिर्भवदनु ११
ग्रहात ॥ १ ॥ त्वन्मुखाद्गलितंरामतत्त्वामृतरसायनम् ॥ पिबं

यामेमनोदेवनतृप्यतिभवापहम् ॥ २ ॥ श्रीरामस्यकथात्वत्तः
श्रुतासंक्षेपतोमया॥इदानींश्रोतुमिच्छामिविस्तरेणस्फुटाक्षराम् ॥
॥ ३ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिगुह्याद्गुह्यतरं
महत् ॥ अध्यात्मरामचरितंरामेणोक्तंपुरामम ॥ ४ ॥ तदद्यकथ
यिष्यामिशृणुतापत्रयापहम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेजंतुरज्ञानोत्थम
हाभयात् ॥ प्राप्नोतिपरमामृद्धिंदीर्घायुःपुत्रसंततिम् ॥ ५ ॥
भूमिर्भारेणमग्नादशवदनमुखाशेषरक्षोगणानांधृत्वागोरूपमादौ
दिविजमुनिजनैःसाकमब्जासनस्य ॥ गत्वालोकंरुदंतीव्यस
नमुपगतंब्रह्मणेप्राहसर्वंब्रह्माध्यात्वामुहूर्तंसकलमपिहृदाऽवेदशे
षात्मकत्वात् ॥ ६ ॥ तस्मात्क्षीरसमुद्रतीरमगमद्ब्रह्माथदेवैर्वृ
तोदेव्याचाखिललोकहृत्स्थमजरंसर्वज्ञमीशंहरिम् ॥ अस्तौषी

च्छ्रुतिसिद्धानिर्मलपदैःस्त ।ःपुराणोद्भवैर्भक्त्यागद्गदय॥ ।त श०
विमलेरानंदबाष्पैर्वृतः । ७ ॥ ततः स्फुरन्सहस्रा ह्रस्र स० २
हशप्रभः ॥ आविरासीद्ध ःप्राच्या।दशा०य स्तम ८
कथंचिद्दृष्टवान्ब्रह्मादुर्दर्शमकृतात्मनाम् इन्द्र लप्रत श
स्मितास्यंपद्मलोचनम् ॥ ९ ॥ किरीटहारकेयूरकुंडलैःक
दिभिः॥ विभ्राजमानंश्रीवत्सकौस्तुभप्रभयान्वि ॥ १
स्तुवद्भिःसनकाद्यैश्चपार्षदैःपरिवेष्टितम् ॥ श गदापद्म
मालाविराजितम् ॥ ११ ॥ स्वण यज्ञ ।वीतेनस्वणवर्णांबरेण
॥ १२ ॥ श्रियाभूम्याचसहितं डोपा स्थितम् ॥ हर्षगद्गद
वा स्त तुंसमुपचक्रम ॥ १३ ॥ ब्रह्मोवाच । नतोऽस्मिते १२
ददेवप्र बुद्ध द्रियात्माभि त्यतेकर्मपाशाद्धृदिनित्यं

मुमुक्षुभिः ॥ १४ ॥ माययागुणमय्यात्वंसृजस्यवसिलुंपसि ॥
गत्तेननतेलेपआनंदानुभवात्मनः ॥ १५ ॥ तथाशुद्धिर्नदुष्टानां
नाध्ययनकर्मभिः ॥ शुद्धात्मतातेयशसिसदाभक्तिमतांयथा ॥
॥ १६ ॥ अतस्तवांघ्रिर्मेदृष्टश्चित्तदोषापनुत्तये ॥ सद्योऽतर्हृ
दयेनित्यंमुनिभिःसात्वतैर्वृतः ॥ १७ ॥ ब्रह्माद्यैःस्वार्थसि
द्ध्यर्थमस्माभिःपूर्वसेवितः ॥ अपरोक्षानुभूत्यर्थंज्ञानिभिर्हृदि
भावितः ॥ १८ ॥ तवांघ्रिपूजानिर्माल्यतुलसीमालया
विभो ॥ स्पर्धतेवक्षसिपदंलब्ध्वापिश्रीः सपत्निवत् ॥ १९ ॥
अतस्त्वत्पादभक्तेषुतवभक्तिःश्रियोऽधिका ॥ भक्तिमेवाभिवां
छंतित्वद्भक्ताःसारवेदिनः॥२०॥अतस्त्वत्पादकमलेभक्तिरेवसदा
ऽस्तुमे ॥ संसारामयतप्तानांभेषजंभक्तिरेवते ॥ २१ ॥ इतिब्रुवंतं

ब्रह्माणंबभाषेभगवान्हरिः ॥ किंकरोमीतितंवेधाःप्रत्युवाचातिह रा०
३ र्षितः ॥ २२ ॥ भगवन्रावणोनामपौलस्त्यतनयोमहान् ॥ राक्ष स० २
सानामधिपतिर्मद्दत्तवरदर्पितः ॥ २३ ॥ त्रिलोकींलोकपालां
श्चबाधतेविश्वबाधकः ॥ मानुषेणमृतिस्तस्यमयाकल्याणक
ल्पिता ॥ २४ ॥ अतस्त्वंमानुषोभूत्वाजहिदेवरिपुंप्रभो ॥ श्री
भगवानुवाच ॥ कश्यपस्यवरोदत्तस्तपसातोषितेनमे ॥ २५ ॥
याचितःपुत्रभावायतथेत्यंगीकृतंमया ॥ सइदानींदशरथोभूत्वा
तिष्ठतिभूतले ॥२६॥ तस्याहंपुत्रतामेत्यकौसल्यायांशुभेदिने ॥
चतुर्धात्मानमेवाहंसृजामीतरयोः पृथक् ॥ २७ ॥ योगमायाऽपि
सीतेतिजनकस्यगृहेतदा ॥ उत्पत्स्यतेतयासार्धंसर्वंसंपादयाम्य १३
हम ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वाऽन्तर्दधेविष्णुर्ब्रह्मादेवानथाब्रवीत ॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥ विष्णुर्मानुषरूपेणभविष्यतिरघोःकुले ॥ २९ ॥
यूयंसृजध्वंसर्वेऽपिवानरेष्वंशसंभवान् ॥ विष्णोःसहायंकुरुतयाव
त्स्थास्यतिभूतले ॥ ३० ॥ इतिदेवान्समादिश्यसमाश्वास्यचमे
दिनीम् ॥ ययौब्रह्मास्वभवनंविज्वरःसुखमास्थितः ॥ ३१ ॥
देवाश्चसर्वेहरिरूपधारिणःस्थिताःसहायार्थमितस्ततोहरेः ॥ महा
बलाःपर्वतवृक्षयोधिनः प्रतीक्षमाणाभगवंतमीश्वरम् ॥ ३२ ॥
इति श्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादेबालकांडेद्वितीयः
सर्गः ॥ २ ॥ श्रीरामचंद्रायनमः ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ अथ
राजादशरथःश्रीमान्सत्यपरायणः ॥ अयोध्याधिपतिर्वीरःसर्व
लोकेषुविश्रुतः ॥ १ ॥ सोऽनपत्यत्वदुःखेनपीडितोगुरुमेकदा ॥
वसिष्ठंस्वकुलाचार्यमभिवाद्येदमब्रवीत् ॥ २ ॥ स्वामिन्पुत्राः

० मिस्युःसर्वलक्षणलक्षित ः ॥ पुत्रहीनस्यमेराज्यंसर्वंदुःखाय रा०
४ कल्पत ॥ ३ ॥ ततोऽब्रवीद्वासिष्ठस्त्वंभविष्यंतिसुतास्तव ॥ स० ३
चत्वारःसत्त्वसंपन्नालोकपालाइवापराः ॥ ४ ॥ शांताभर् रमानी
यऋष्यशृंगंतपोधनम् ॥ अस्माभिःसहितःपुत्रकामेष्टिंशीघ्रमा
चर ॥ ५ ॥ (इतिश्रुत्वादशरथःपप्रच्छमुनिसत्तमम् ॥ कोवाक
स्यसुतःकीदृक्प्रभावस्तस्यतद्वद ॥ १ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यमु
निःप्रोवाचसादरम्॥विभाण्डकस्यविप्रर्षेस्तपसाभावितात्मनः २
अमोघ ‍र्य यसुतःप्रजापतिसमद्युतिः ॥ एकदासह्यनावृष्टिकार
णात्सुमहात ाः ॥ ३ ॥ आनीतालोमपादेनअनावृष्टिनिवृत्तये॥
ार्थे पतिः ॥ ४ ॥ शृणुपुत्रो १४
न् महार्हःसमहातेजाबालःस्थ

विरसम्मतः ॥ ५ ॥ महाह्रदंसमासाद्यक इयपस्तपासिस्थः ॥
दीर्घकालपरिश्रान्तऋषिर्देवर्षिसत्तमः ॥ ६ ॥ तस्यरेतःप्रचस्क
न्दद्दष्ट्वाप्सरसमुर्वशीम् · ॥ अप्सूपस्पृशताराजन्मृगीतच्चापि
बत्तदा ॥७॥ सहतोयेनतृषिता (गुर्विणी) गर्भिणीसाभवत्ततः॥
सापुरोक्ताभगवताब्रह्मणालोककारिणा ॥ ८ ॥ देवकन्येमृगी
भूत्वामुनिंसूयविमोक्ष्यसे ॥ अमोघत्वाद्दषेश्चैवभावित्वाद्देवनि
र्मितेः ॥ ९ ॥ तस्यांमृग्यांसमभवत्तस्यपुत्रोमहाऋषिः ॥ ऋष्य
शृङ्गस्तपोनिष्ठोवनएवाभ्यवर्द्धत ॥ १० ॥ तस्यर्षेःशृङ्गंशिर
सिराजन्नासीन्महात्मनः ॥ तेनर्ष्यशृङ्गइत्येवसदासप्रथितोऽभ
वत् ॥ ११ ॥ नतेनदृष्टःपूर्वोऽन्यःपितुरन्यत्रमानुषः ॥ तस्मा
स्यमनोनित्यंब्रह्मचर्य्येऽभवन्नृप ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नेव कालेतुस

खातवमहामते ॥ तेनकामात्कृतंमिथ्याब्राह्मणस्योतनःश्रुतम्
॥ १३ ॥ सब्राह्मणैःपरित्यक्तस्तदावैजगतीपतिः ॥ पुरोहिताप
चाराच्चतस्यराज्ञोयदृच्छया ॥ १४ ॥ नववर्षसहस्राक्षस्ततोपी
ड्यन्तततप्रजाः ॥ सब्राह्मणान्पर्यपृच्छत्तपोयुक्तान्मनीषिणः १५
प्रवर्षणेसुरेन्द्रस्यसमर्थान्पृथिवीपते ॥ कथंप्रवर्षेत्पर्ज्जन्यउपायः
परिदृश्यताम् ॥ १६ ॥ तमूचुश्चोदिता स्तेनसुकृतानिमनी
षिणः ॥ तत्रत्वेकोमुनिवरस्तंराजानमुवाचह ॥ १७ ॥ कुपि
तास्तवराजेन्द्रब्राह्मणानिष्कृतिंचर ॥ ऋष्यशृङ्गमुनिसुतमा
नयस्वचपार्थिव ॥ १८ ॥ बालोऽयमनभिज्ञोऽपिनारीणामार्त्त
वेरतः ॥ सचेदवतरेद्राजन्विषयंतेमहातपाः ॥ १९ ॥ सद्यः
प्रवर्षेत्पर्ज्जन्यइतितेनात्रसंशयः ॥ एतच्छ्रुत्वावचोराजन्कृत्वानि

ष्कृतिमात्मनः ॥ २० ॥ सगत्वापुनरागच्छत्प्रसन्नेषुद्विज त्रु॥
राजानमागतंदृष्ट्वाप्रातिसंजहृषुःप्रजाः ॥ २१ ॥ ततोऽङ्गपति
राहूयसचिवान्मंत्रकोविदान् ॥ ऋष्यशृङ्गागमेयत्नमकरोन्मंत्र
निश्चयम् ॥ २२ ॥ सोऽध्यगच्छदुपायंतुतैरमात्यैर्महीपते ॥
शास्त्रज्ञैरखिलार्थज्ञैर्नित्यंचपरिनिष्ठितैः ॥२३॥ तत्रत्वाज्ञामयामा
सवारमुख्यामहीपतिः ॥ वेश्याःसर्वत्रनिष्क्रांतास्ताउवाचमही
पतिम् ॥ २४ ॥ ऋष्यशृङ्गमृषेःपुत्रमानयध्वमुपायतः ॥ लोभ
यित्वा समाश्वास्यविषयंममशोभनाः ॥ २५ ॥ ताराजभयभी
ताश्चशापभीताश्चयोषितः ॥ अशक्यमूचुस्तत्कर्मविषण्णागत
चेतसः ॥ २६ ॥ तत्रत्वेकावारयोषाराजानमिदमब्रवीत्
प्रयतिष्येमहाराजतमानेतुंतपोधनम् ॥ २७ ॥ अभि   तुमे

कामांस्त्वमनुज्ञातुमर्हसि ॥ ततःशक्नोम्यानायितुमृष्यशृङ्गमृषेः रा०
सुतम् ॥ २८ ॥ तस्याःसर्वमभिप्रेतमनुजानीतपार्थिवः ॥२९॥ स० ३
नाविवृक्षानथारोप्यफलकारांश्चमोदकान् ॥ सुरसांश्चसुगन्धी
निमधूनिरसवन्तिच ॥ ३० ॥ ततोरूपेणसम्पन्नावयसाचमही
पते ॥ स्त्रियआदायकाश्चित्साजगामवनमञ्जसा ॥ ३१ ॥ महे
श्वरउवाच ॥ सातुस्थित्वाकिंचद्दूरंसंस्थाप्याश्रममुत्तमम् ॥
सन्देशाच्चैवनृपतेःस्वबुद्ध्याचैवराघव ॥ ३२ ॥ नानापुष्पफलै
र्वृक्षैःकृत्रिमैरुपशोभितम् ॥ कृत्वानाव्याश्रमंरम्यमद्भुतंसौम्यदर्श
नम् ॥ ३३ ॥ ततोनिरूप्यतांनावमदूरेकाश्यपाश्रमात् ॥
वाहयामासपुरुषै[illegible]हारंतस्यवैमुनेः ॥ ३४ ॥ ततोदुहितरंवेश्यां १६
[illegible]धांयैंति[illegible]य[illegible]म् ॥ दृष्ट्वान्तरंकाश्यपस्यप्राहिणोद्बुद्धिसम्म

ताम् ॥ २५॥ सातत्रगत्वाकुशलंतपोनिष्ठस्यसन्निधौ ॥ आश्रमं
तुसमासाद्यददर्शतमृषेःसुतम्॥ उवाचमधुरंवाक्यंश्लक्ष्णंमधुरया
गिरा ॥ २६ ॥ कच्चिन्मुनेकुशलंतापसानांपिताचतेकच्चिदही
नतेजाः ॥ कच्चित्प्रियानरमेतचाश्रमेऽस्मिंस्त्वांवैद्रष्टुंसाम्प्रतं
चागतोऽस्मि ॥ २७ ॥ कच्चित्तपोवर्द्धतेतापसानांकच्चित्तरोर्मू
लफलंप्रभूतम् ॥ कच्चित्त्वयापीयतेचैवविप्रकच्चित्स्वाध्यायःक्रिय
तेचर्ष्यशृङ्गः ॥ २८ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यमुनिवेषधरस्यहि ॥
उवाचवाक्यंवाक्यज्ञोमुनिवेषविधारिणीम् ॥ २९ ॥ ऋद्ध्या
भवाञ्ज्योतिरिवप्रकाशतेमन्येचाहंत्वामभिवादनीयम् ॥ पाद्यंवै
संप्रदास्यामियथासिद्धचेत्कर्मफलानिचैव ॥ ४० ॥ कौश्यां
बस्यामासयथोपवेशंकृष्णाजिनेवास्तृतायांसुखायाम् ॥ कच्चाश्र

० मस्तवकिंनामचेदंब्राह्मयंभातितदेवव्यक्तम् ॥४१॥ ततोवेश्य प्र रा०
७ त्युवाचद्विजेंद्रंशंकायुक्ताकाश्यपस्यागमेतु ॥ ममाश्रमःकाश्य स०
पपुत्ररम्यस्त्रियोजनंशैलमिमंपरेण ॥ ४२ ॥ तत्रस्वधर्मोऽन
भिवादनंमेनचोदकंपाद्यमुपस्पृशामि ॥ ४३ ॥ भवताना
भिवाद्योऽहमभिवाद्योभवान्मया ॥ व्रतमेतादृशंब्रह्मन्परिष्वज्यो
भवान्मया ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यपुनराहतपोधनः ॥ ४४ ॥
फलानिपक्वानिददानितेऽहंभल्लातकान्यामलकानिचैव ॥ करूष
कानींगुदकानितावद्यथोपजोषंफलमत्रभुङ्क्ष्व ॥ ४५ ॥ साता
निसर्वाणिचवर्जयित्वाभक्ष्यंमहार्हंप्रददौततोऽस्य ॥ तान्यृष्यशृ
ङ्गस्यमहारसानिभृशंसुरूपाणिरुचिंददुर्हि ॥४६॥ ददौचमाल्या १७
निसुगन्धवन्तिचित्राणिवासांसिचभानुमन्ति ॥ पानानिच ग्र्या

णिततोगृहीत्वामुमोदचिक्रीडजहासचोच्चैः ॥ ४७ ॥ तदाचुचु
म्बामलगण्डमूलेविलज्जमानाफलितालतेव ॥ गात्रैश्चगात्राणि
निषेवमाणासमाश्लिषच्चासकृदृष्यशृङ्गम् ॥ ४८ ॥ विलज्जमाने
वमलाभिभूताप्रलोभयामाससुतंमहर्षेः ॥अथर्ष्यशृङ्गंविकृतंनिरी
क्ष्यपुनःपुनःपीड्यचकायमस्य ॥ आवेक्ष्यमा ।शनकैर्जगामकृ
त्वाग्निहोत्रस्यतदापदेशम् ॥ ४९ ।.तस्यागतायांमदनेनचित्त
विचेतनःप्रीतवदृष्यशृङ्गः ॥ तामेवचित्तेनगतेनशून्योविनिःश्वस
न्नार्त्तवपुर्बभूव ॥ ५० ॥ ततोमुहूर्त्तंहरिपिङ्गलाक्षःप्रवेष्टितोरो
मभिरानखाग्रात् ॥ स्वाध्यायवान्वृत्तसमाधियुक्तोविभाण्डकः
काश्यपआविरासीत् ॥ ५१ ॥ सोऽपश्यदासीनमुपेत्यपुत्रंध्यायं
न्तमेवंविपरीतचित्तम् ॥ विनिःश्वसन्तंमुहुरूर्द्ध्वदृष्टिंविभाण्डकः

पुत्रमुवाचदीनम् ॥ ५२ ॥ नरैर्यथापूर्वमिवासिपुत्रचिन्तापर
श्चापिविचेतनश्च ॥ दीनोऽतिमात्रंत्वमिहाद्यकिन्नुपृच्छामित्वां
कइहाभाग्यतोऽभूत् ॥ ५३ ॥ नकल्प्यन्तेसमिधःकिन्नुतातक
च्चिद्धुतंचाग्निहोत्रंत्वयाद्य ॥ सुनिर्णिक्तंस्रुक्स्रुवंहोमधेनुःकच्चित्सव
त्साचकृतात्वयाद्य ॥ ५४ ॥ इतिश्रुत्वापितुस्तस्यवचोमुग्धाक्ष
रंपरम् ॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञंपितरंकरुणान्वितम् ॥ ५५ ॥
इहागतोजटिलोब्रह्मचारीनवैह्रस्वोनातिदीर्घोमनस्वी ॥ सुवर्ण
वर्णःकमलायताक्षःसुतंसुराणामिवशोभमानः ॥ ५६ ॥ सुस्निग्ध
रूपःसवितेवदीप्तःसुभ्रुस्नकृष्णाक्षिरतीवगौरः । नीलाविविक्ताच
जटासुगन्धिर्हिरण्यरज्जुग्रथितासुदीर्घा ॥ ५७ ॥ आलम्बमा
नापुनरस्यकण्ठेविद्योततेविद्युदिवान्तरिक्षे ॥ द्वौमांसपिण्डावधरे

णकण्ठादलोमशौचापिमनोहरौच ॥ ५८ ॥ विलग्नमध्यश्वसना
भिदेशेकटिश्चतस्यापिबृहत्प्रमाणा ॥ अथास्यचीरान्तरतः
प्रभातिहिरण्मयीवममेखलेयम् ॥ ५९॥ अन्यच्चतस्याद्भुतदर्श
नीयंविकुञ्चितंपादयोःसंविरौति ॥ पाण्योश्चतद्बद्धचिरंनिबद्धौ
कलापकैरक्षमालायथेयम् ॥ ६० ॥ विचेष्टमानस्यचतस्यनाभिः
कूजन्तिहंसाःशरदीवमत्ताः ॥ चीराणितस्याद्भुतदर्शनानिलोमा
नितद्वन्ममरूपवन्ति ॥ ६१ ॥ वक्त्रंचतस्याद्भुतदर्शनीयंप्रव्या
हृतंह्लादयतीवचेतः ॥ पुंस्कोकिलस्येवचतस्यवाणीतांशृण्वतो
मेव्यथितोन्तरात्मा ॥ ६२ ॥ समे समाश्लिष्यपुनःशरीरंजटा
सुगृह्यात्यवनम्यवक्त्रम् ॥ वक्त्रेणवक्त्रंप्रणिधायशब्दंचकारतन्मे
ऽजनयत्प्रहर्षम् ॥६३॥ नचापिपाद्यंबहुमन्यतेऽसौफलानिचैला

भ० निमयाहृतानि ॥ एवंवृतोऽस्मीतिचमामसौचत्फलान्निपाद्यानि रा०
१ नचाददन्मे ॥ ६४ ॥ मयोपभुक्तानिफलानितस्यनेमानितुल्यानि स० ३
निरसेनतेषाम् ॥ तोयानिचैवातिरसानिसह्यंप्रादात्सवैपातुमुदा
रुरूपः ॥ ६५ ॥ पीत्वैवयान्याभिषेकःप्रहर्षोसमाभवद्भूश्च
लितेवचासीत् ॥ इमानीचित्राणिचगन्धवन्तिमाल्यानितस्यो
द्ग्रथितानिपट्टे ॥ ६६ ॥ इच्छामितस्यान्तिकमेवतातकानामसा
व्रतचर्यानुतस्य ॥ इच्छाम्यहंचरितंतेनसार्द्धंयथातपःसचरत्युग्र
कर्मा ॥ ६७ ॥ इत्येववाक्यंमुनिरात्मजस्यश्रुत्वामहावाक्यवि
शारदोऽसौ ॥ उवाचवाक्यंपरिसान्त्वयन्हिविभाण्डकस्तपसा
ज्ञ त्वः ॥६८॥ रक्षांसिचैतानिचरन्तिपुत्ररूपेणतेनाद्भुतदर्श १९
नेः अतुल्यवीराण्यतिरूपवन्तिविघ्नंसदातपसश्चिन्तयन्ति ॥

॥ ॥ नतानिसेवेतमुनिर्यतात्माफलानिपियेनानिमधूनिता
नि माल्यानिचैतानिनवैमुनीनांग्राह्याणितान्युत्पलगन्धव
न्ति ॥ ७० ॥ रक्षांसितानीतिनिवार्यपुत्रंविभाण्डकस्तपसे
निर्जगाम ॥ यदापुनःकाश्यपोनिर्जगामफलानिहर्तुंविधिनावना
द्धि ॥ ७१ तदापुनर्लोभयितुंजगामसावारयोषामुनिमृष्य
शृङ्गम्॥ दृष्ट्वैवतामृष्यशृङ्गःप्रहृष्टःसंभ्रा तरूपेन्यपतत्तदानीम्॥
॥ ७२ ॥ प्रोवाचचैनांभवदाश्रमाय च्छ मियावन्न रितामेति॥
ततोवेश्याकाश्यपस्यैकपुत्रंप्रवेश्ययोगे विमुच्यनावम् ॥ ७३॥
प्रमोदयन्त्योविविधैरु यैराजग्मुरंगाधिपराजधानीम् अन्तः
पुरे तु नवरथराज विभा डकर त्मजमं पुत्रम् ॥ ७४ ॥
ददर्शदेवसहस विष्टम पूर्य णञ्चजगज्जले ॥ सलोमपादःप

रपूण कामःसुतांददौऋष्यशृङ्गायशान्ताम् ॥ ७५ ॥ क्रोधप्रतो रा०
कारकरश्चचक्रेगाश्चैवमार्गेषुचकर्षकाणि॥ विभाण्डकस्याव्रजतः स० ३
सराजापशून्प्रभूतान्पशुपांश्चवीरान् ॥७६॥ समादिशत्पुत्रमार्गी
महर्षिर्विभाण्डकः परिपृच्छेद्यदावः ॥ सवक्तव्यःप्राञ्जलिभिर्भव
द्भिःपुत्रस्यतेपशवःकर्षकश्च ॥ ७७ ॥ अथोपजातंसमुनि
श्चण्डकोपस्वमाश्रमंफलमूलंगृहीत्वा ॥ अन्वेषमाणश्चनतत्रपुत्रं
ददर्शचुक्रोधततोभृशंसः ॥ ७८ ॥ ततःसकोपेनविदीर्यमाण
माशङ्कमानोनृपतेर्विधानम् । जगामचम्पांप्रतिधक्ष्यमाणः
गराजंसपुरंसराष्ट्रम् ॥ ७९ ॥ वैश्रान्तःक्षुधितःकाश्यपस्तान्घो
न्देशान्सादिचरान्समृद्धान् गोपैश्चतैर्विधिवत्पूज्यमानोराजे २०
वतांरात्रिमुवासतत्र ८ अवापसत्कारमतीवतस्यप्रोवाच

कस्यप्रहिताःस्थगोपाः ॥ ऊचुस्ततस्तेऽभ्युपगम्यसर्वेधनंतवेदं
विहितंसुतस्य ॥ ८१ ॥ एवंसदेशेष्वभिपूज्यमानस्तांश्चैवशृ
ण्वन्मधुरप्रलापान् ॥ प्रशान्तभूयिष्ठरजाःप्रहृष्टःसमाससादाङ्गप
तिंपुरस्थम् ॥ ८२ ॥ सपूजितस्तेननरर्षभेणददर्शपुत्रंदिविदे
वमिन्द्रम् ॥ शान्तांस्नुषांचैवददर्शतत्रसौदामिनीमुच्चरतींयथैव॥
॥ ८३ ॥ ग्रामांश्चघोषांश्वसुतस्यदृष्ट्वाशान्तांश्वशान्तश्वपरः
सकोपः ॥ चकारतस्मैचपरंप्रसादंविभाण्डकोभूमिपतेर्नरेन्द्र ॥
॥ ८४ ॥ सतत्रनिःक्षिप्यसुतंमहर्षिरुवाचसूर्याग्निसमप्रभावः ॥
जातेतुपुत्रेवनमाव्रजेथाराज्ञःप्रियाण्यस्यसर्वाणिकृत्वा ॥ ८५ ॥
सतद्वचःकृतवानृष्यशृङ्गोययौचयत्रास्यपिताबभूव ॥ शान्ताचै
नंपर्यचरद्यथावैखेरोहिणीसोममेवंतथासा ॥ ८६ ॥ अरुन्धती

वसुभगावासिष्ठंलोपामुद्रावापियथाह्यगस्त्यम् ॥ तथाशान्ताऋ
ष्यशृङ्गंवनस्थंप्रीत्याद्युक्तापर्यचरन्नरेन्द्र ॥ ८७ ॥ इतितेसर्व
माख्यातमृष्यशृङ्गपराक्रमम् ॥ तमानयमहाराजसतेयज्ञंकरि
ष्यति ॥ ८८ ॥) तथेतिमुनिमानीयमंत्रिभिःसहितःशुचिः ॥
यज्ञकर्मसमारेभेमुनिभिर्वीतकल्मषैः ॥ ६ ॥ श्रद्धयाहूयमानेऽग्नौ
तप्तजांबूनदप्रभः ॥ पायसंस्वर्णपात्रस्थंगृहीत्वोवाचहव्यवाट् ॥
॥ ७ ॥ गृहाणपायसंदिव्यंपुत्रीयंदेवनिर्मितम् ॥ लप्स्यसेपरमा
त्मानंपुत्रत्वेननसंशयः ॥ ८ ॥ इत्युक्त्वापायसंदत्त्वाराज्ञेसोऽन्तर्द
धेऽनलः ॥ ववंदेमुनिशार्दूलौराजालब्धमनोरथः ॥ ९ ॥ वसि
ष्ठऋष्यशृंगाभ्यामनुज्ञातोददौहविः ॥ कौसल्यायैसकैकेय्यै
अर्धमर्धंप्रयत्नतः ॥ १० ॥ ततःसुमित्रासंप्राप्ताजगृध्नुः पौ

त्रिकंचरुम् ॥ कौसल्यातुस्वभागार्धंददौतस्यैमुदान्विता ॥११॥
कैकेयीचस्वभागार्धंददौप्रीतिसमन्विता ॥ उपभुज्यचरुंसर्वाः
स्त्रियोगर्भसमन्विताः ॥ १२ ॥ देवताइवरेजुस्ताःस्वभासारा
जमंदिरे ॥ दशमेमासिकौसल्यासुषुवेपुत्रमद्भुतम् ॥ १३ ॥ मधु
मासेसितेपक्षेनवम्यांकर्कटेशुभे ॥ पुनर्वस्वृक्षसहितेउच्चस्थेग्रहपं
चके ॥ १४॥ मेषंपूषणिसंप्राप्तेपुष्पवृष्टिसमाकुले ॥ आविरासी
ज्जगन्नाथःपरमात्मासनातनः ॥ १५ ॥ नीलोत्पलदलश्यामः
पीतवासाश्चतुर्भुजः ॥ जलजारुणनेत्रांतःस्फुरत्कुंडलमंडितः ॥
॥ १६ ॥ सहस्रार्कप्रतीकाशःकिरीटीकुंचितालकः ॥ शंखचक्रग
दापद्मवनमालाविराजितः॥ १७ ॥ अनुग्रहाख्यहृत्स्थेंदुसूचक
स्मितचंद्रिकः॥करुणारससंपूर्णविशालोत्पललोचनः ॥ श्री

० वत्सहारकेयूरनूपुरादिविभूषणः ॥ १८ ॥ दृष्ट्वातंपरमात्मानंकौ
२ सल्याविस्मयाकुला ॥ हर्षाश्रुपूर्णनयनानत्वाप्रांजलिरब्रवीत् ॥
॥ १९ ॥कौसल्योवाच ॥ देवदेवनमस्तेऽस्तुशंखचक्रगदाधर ॥
परमात्माऽच्युतोऽनंतःपूर्णस्त्वंपुरुषोत्तमः॥ २० ॥ वदंत्यगोचरं
वाचांबुद्ध्यादीनामतींद्रियम् ॥ त्वांवेदवादिनःसत्तामात्रंज्ञानैक
विग्रहम् ॥ २१ ॥ त्वमेवमाययाविश्वंसृजस्यवसिहंसिच ॥
सत्त्वादिगुणसंयुक्तस्तुर्यएवामलःसदा ॥ २२ ॥ करोषीवनकर्ता
त्वंगच्छसीवनगच्छसि ॥ नशृणोषिशृणोषीवपश्यसीवनपश्यसि
॥ २३ ॥ अप्राणोह्यमनाःशुद्धइत्यादिश्रुतिरब्रवीत् ॥ समःसर्वे
षुभूतेषुतिष्ठन्नपिनलक्ष्यसे ॥ २४ ॥ अज्ञानध्वांतचित्तानां
व्यक्तएवसुमेधसाम् ॥ जठरेतवदृश्यंतेब्रह्मांडाःपरमाणवः॥२५॥

त्वंममोदरसंभूतइतिलोकान्विडंबसे ॥ भक्तेषुपारवश्यंतेदृष्टंमे
ऽद्यरघूत्तम ॥ २६ ॥ संसारसागरेमग्नापतिपुत्रधनादिषु ॥ भ्रमा
मिमाययातेऽद्यपादमूलमुपागता ॥ २७ ॥ वेत्वद्रूपमदंत न्मे
सदातिष्ठतुमानसे ॥ आवृणोतुनमांमायातवविश्वविमोहिनी ॥
॥ २८ ॥ उपसंहरविश्वात्मन्नदोरूपमलौकिकम् ॥ दर्शयस्व
महानंदबालभावंसुकोमलम् ॥ २९ ॥ ललितालिंगनालापैस्त
रिष्याम्युत्कटंतमः ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥ यद्यदिष्टंतवास्त्यं
वतत्तद्भवतुनान्यथा ॥३० ॥ अहंतुब्रह्मणापूर्वंभूमेर्भारापनुत्तये ॥
प्रार्थितोरावणंहंतुंमानुषत्वमुपागतः ॥ ३१ ॥ त्वयादशरथेनाहं
तपसाऽऽराधितःपुरा ॥ मत्पुत्रत्वाभिकांक्षिण्यातथाकृतमनिंदिते
॥ ३२ ॥ रूपमेतत्त्वयादृष्टंप्राक्तनंतपसःफलम ॥ मद्दर्शनंविमो

क्षायकल्पतेह्यन्यदुर्ल्लभम् ॥ ३३ ॥ संवादमावयोर्यस्तुपठद्वाशृ
णुयादपि ॥ सयातिममसारूप्यंमरणेमत्स्मृतिंलभेत् ॥ ३४ ॥
इत्युक्त्वामातरंरामोबालोभूत्वारुरोदह ॥ बालत्वेऽपींद्रनीलाभो
विशालाक्षोऽतिसुंदरः ॥ ३५ ॥ बालारुणप्रतीकाशोलालिता
खिललोकपः ॥ अथराजादशरथः श्रुत्वा पुत्रोद्भवोत्सवम् ॥
आनंदार्णवमग्नोऽसावाययौगुरुणासह ॥ ३६ ॥रामंराजीवपत्राक्षं
दृष्ट्वाहर्षाश्रुसंप्लुतः ॥ गुरुणाजातकर्माणिकर्तव्यानिचकारसः ॥
॥ ३७ ॥ कैकेयीचाथभरतमसूतकमलेक्षणा ॥ सुमित्रायांयमौ
जातौपूर्णेंदुसदृशाननौ ॥ ३८ ॥ तदाग्रामसहस्राणिब्राह्मणेभ्यो
मुदाददौ ॥ सुवर्णानिचरत्नानिवासांसिसुरभीःशुभाः ॥ ३९ ॥
यस्मिन्रमंतेमुनयोविद्ययाऽज्ञानविप्लवे ॥ तंगुरुःप्राहरामेतिरमण

द्रामइत्यपि ॥ ४० ॥ भरणाद्भरतोनामलक्ष्मणंलक्षणान्वितम् ॥
शत्रुघ्नंशत्रुहंतारमेवंगुरुरभाषत ॥ ४१ ॥ लक्ष्मणोरामचंद्रे
णशत्रुघ्नोभरतेनच ॥ द्वंद्वीभूयचरंतौतौपायसांशानुसारतः ॥
॥ ४२ ॥ रामस्तुलक्ष्मणेनाथविचरन्बाललीलया ॥ रमयामास
पितरौचेष्टितैर्मुग्धभाषितैः ॥ ४३ ॥ भालेस्वर्णमयाश्वत्थपर्ण
मुक्ताफलप्रभम् ॥ कंठेरत्नमणिव्रातमध्यद्वीपिनखांचितम्॥४४॥
कर्णयोःस्वर्णसंपन्नरत्नार्जुनसटालुकम् ॥ सिंजानमणिमंजीरक
टिसूत्रांगदैर्वृतम् ॥ ४५ ॥ स्मितवक्त्राल्पदशनमिंद्रनीलमणि
प्रभम् ॥ अंगणेरिंगमाणंतंतर्णकाननुसर्वतः ॥४६॥ दृष्ट्वादशरथो
राजाकौसल्यामुमुदेतदा ॥ भोक्ष्यमाणोदशरथोराममेहीतिचा
सकृत् ॥४७॥ आह्वयत्यतिहर्षेणप्रेम्णानायातिलीलया ॥अ नये

तिचकौसल्यामाहसासास्मतासुतम् ॥ ४८ ॥ धावत्यापनशक्नो तिस्प्रष्टुंयोगिमनोगतिम् ॥ प्रहसन्स्वयमायातिकर्दमांकितपाणिना ॥ ४९ ॥ किंचिद्गृहीत्वाकवलंपुनरेवपलायते ॥ कौसल्याजननीतस्यमासिमासिप्रकुर्वती ॥ ५० ॥ वायनानिविचित्राणिसमलंकृत्यराघवम् ॥ अपूपान्मोदकान्कृत्वाकर्णशष्कुलिकास्तथा ॥ कर्णपूरांश्चविविधान्वर्षवृद्धौचवायनम् ॥ ५१ ॥ गृहकृत्यंतयात्यक्तंतस्यचापल्यकारणात् ॥ एकदारघुनाथोऽसौगतोमातरमंतिके ॥ ५२ ॥ भोजनंदेहिमेमातर्नश्रुतंकार्यसक्तया ॥ ततःक्रोधेनभांडानिलगुडेनाहनत्तदा ॥ ५३ ॥ शिक्यस्थंपातयामासगव्यंचनवनीतकम् ॥ लक्ष्मणायददौरामोभरताययथाक्रमम् ॥ ५४ ॥ शत्रुघ्नायददौपश्चाद्दधिदुग्धंतथैवच ॥

सूदेनकथितेमात्रेहास्यंकृत्वाप्रधावति ॥ ५५ ॥ आगत तां
विलोक्याथततःसर्वैःपलायितम्॥ कौसल्याधावमानाऽपिप्रस्खलं
तीपदेपदे ॥ ५६ ॥ रघुनाथंकरेधृत्वाकिंचिन्नोवाचभामिनी ॥
बालभावंसमाश्रित्यमंदंमंदंरुरोदह ॥ ५७ ॥ तेसर्वेलालितामा
त्रागाढमालिंग्ययत्नतः ॥ एवमानंदसंदोहजगदानंदकारकः ॥
॥ ५८ ॥ मायाबालवपुर्धृत्वारमयामासदंपती ॥ अथकाले
नतेसर्वेकौमारंप्रतिपेदिरे ॥ ५९ ॥ उपनीतावसिष्ठेनसर्वविद्या
विशारदाः ॥ धनुर्वेदेचनिरताःसर्वशास्त्रार्थवेदिनः ॥ ६० ॥
बभूवुर्जगतांनाथालीलयानररूपिणः ॥ लक्ष्मणस्तुसदाराममनु
गच्छतिसादरम् ॥ ६१ ॥ सैन्यसेवकभावेनशत्रुघ्नोभरतंतथा ॥
रामश्चापधरोनित्यंतूणीबाणान्वितःप्रभुः ॥ ६२ ॥ अश्वारूढो

वनंयातिमृगयायैसलक्ष्मणः ॥ हत्वादुष्टमृगान्सर्वान्पित्रेसर्व
न्यवेदयत् ॥ ६३ ॥ प्रातरुत्थायसुस्नातःपितरावभिवाद्यच ॥ स० ३
पौरकार्याणिसर्वाणिकरोतिविनयान्वितः ॥ ६४ ॥ बंधुभिः
सहितोनित्यंभुक्त्वामुनिभिरन्वहम् ॥ धर्मशास्त्ररहस्यानिशृणो
तिव्याकरोतिच ॥ ६५ ॥ एवंपरात्मामनुजावतारोमनुष्यलो
काननुसृत्यसर्वम् ॥ चक्रेऽविकारीपरिणामहीनोविचार्यमाणेनक
रोतिकिंचित् ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमद०उमामहे०बा०तृती
यःसर्गः ॥ ॥ ३ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ कदाचित्कौशिको
ऽभ्यागादयोध्यांत्वनलप्रभः ॥ द्रष्टुंरामंपरात्मानंजातंज्ञात्वास्व
मायया ॥ १ ॥ दृष्ट्वा दशरथोराजाप्रत्युत्थायाचिरेणतु ॥ वसि २५
ष्ठेनसमागम्यपूजयित्वायथाविधि ॥ २ ॥ अभिवाद्यमुनिंराजाप्रां

जलिर्भक्तिनम्रधीः ॥ कृतार्थोऽस्मिमुनींद्राहंत्वदागमनकारणात् ॥
॥ ३ ॥ त्वद्विधायद्गृहंयांतितत्रैवायांतिसंपदः ॥ यदर्थमागतो
ऽसित्वंब्रूहिसत्यंकरोमितत् ॥ ४ ॥ विश्वामित्रोऽपितंप्रीतःप्रत्युवा
चमहामतिः ॥ अहंपर्वणिसंप्राप्तेदृष्ट्वायष्टुंसुरान्पितॄन् ॥ ५ ॥
यदारेभेतदादैत्याविघ्नंकुर्वंतिनित्यशः ॥ मारीचश्चसुबाहुश्चपरे
चानुचरास्तयोः ॥ ६ ॥ अतस्तयोर्वधार्थायज्येष्ठंरामंप्रयच्छमे ॥
लक्ष्मणेनसहभ्रात्रातवश्रेयोभविष्यति ॥ ७ ॥ वसिष्ठेनसहामं
त्र्यदीयतांयदिरोचते ॥ पप्रच्छगुरुमेकांतेराजाचिंतापरायणः ॥
॥ ८ ॥ किंकरोमिगुरोरामंत्यक्तुंनोत्सहतेमनः ॥ बहुवर्षसहस्रां
तेकष्टेनोत्पादिताःसुताः ॥ ९ ॥ चत्वारोऽमरतुल्यास्तेतेषां
रामोऽतिवल्लभः ॥ रामस्त्वतोगच्छतिचेन्नजीवामिकथंचन ॥

जलिर्भक्तिनम्रधीः ॥ कृतार्थोऽस्मिमुनींद्राहंत्वदागमनकारणात्॥
॥ ३ ॥ त्वद्विधायद्गृहंयांतितत्रैवायांतिसंपदः ॥ यदर्थमागतो
ऽसित्वंब्रूहिसत्यंकरोमितत् ॥ ४ ॥ विश्वामित्रोऽपितंप्रीतःप्रत्युवा
चमहामतिः ॥ अहंपर्वणिसंप्राप्तेदृष्टुंयष्टुंसुरान्पितॄन् ॥ ५ ॥
यदारभेतदादैत्याविघ्नंकुर्वंतिनित्यशः ॥ मारीचश्चसुबाहुश्चपरे
चानुचरास्तयोः ॥ ६ ॥ अतस्तयोर्वधार्थायज्येष्ठंरामंप्रयच्छमे॥
लक्ष्मणेनसहभ्रात्रातवश्रेयोभविष्यति ॥ ७ ॥ वसिष्ठेनसहामं
त्र्यदीयतांयदिरोचते ॥ पप्रच्छगुरुमेकांतेराजाचिंतापरायणः॥
॥ ८ ॥ किंकरोमिगुरोरामंत्यक्तुंनोत्सहतेमनः ॥ बहुवर्षसहस्रां
तेकष्टेनोत्पादिताःसुताः ॥ ९ ॥ चत्वारोऽमरतुल्यास्तेतेषां
रामोऽतिवल्लभः ॥ रामस्त्वितोगच्छतिचेन्नजीवामिकथंचन ॥

पद्यत ॥ १७ ॥ जातौभरतशत्रुघ्नौशंखचक्रगदाभृतः ॥ योग
मायाऽपिसीतेतिजाताजनकनंदिनी ॥ १८ ॥ विश्वामित्रोऽपि
रामायतांयोजयितुमागतः ॥ एतद्गुह्यतमंराजन्नवक्तव्यंकदाचन॥
॥ १९ ॥ अतःप्रीतेनमनसापूजयित्वाऽथकौशिकम् ॥ प्रेष
यानं सहलक्ष्मणम् ॥ २० ॥ वसिष्ठेनैवमुक्त
स्तुराजादशरथस्तदा ॥ कृतकृत्यमिवात्मानंमेनेप्रमुदितांतरः
॥ २१ ॥आहूयरामरामेतिलक्ष्मणेतिचसादरम् ॥ आलिंग्यमूर्ध्नि
चाघ्रायकौशिकायसमर्पयत् ॥ २२ । ततोऽतिहृष्टोभगवान्विश्वा
मित्रः प्रत ान् ॥ आशीर्भिरभिनंद्याशु ह्यागतौरामलक्ष्मणौ ॥
॥ २३ गृहीत्वाचापतूणीरबाणखड्गधर यौ ॥ किंचिद्दे
शमतिक्रम्य रामसमाहूयभक्तित २४ ददौबलांचातिबलां

म० विद्येद्वेदेवनिर्मिते ॥ ययोर्ग्रहणमात्रेणक्षुत्क्षामादिनजायते॥२५॥ रा०
२७ ततउत्तीर्यगंगांतेताटकावनमागमन् ॥ विश्वामित्रस्तदाप्राहरामं स० ४
सत्यपराक्रमम् ॥ २६ ॥ अत्रास्तिताटकानामराक्षसीकामरू
पिणी ॥ बाधतेलोकमखिलंजहितामविचारयन् ॥ २७ ॥
तथेतिधनुरादायसगुणंरघुनंदनः ॥ टंकारमकरोत्तेनशब्देना
पूरयद्वनम् ॥ २८ ॥ तच्छ्रुत्वाऽसहमानासाताटकाघोररूपिणी॥
क्रोधसंमूर्च्छितारामममभिदुद्रावमेघवत् ॥ २९ ॥ तामेकेनशरे
णाशुताडयामासवक्षसि ॥ पपातविपिनेघोरावमंतीरुधिरंबहु ॥
॥ ३० ॥ ततोऽतिसुंदरीयक्षीसर्वाभरणभूषिता ॥ शापा
त्पिशाचतांप्राप्तामुक्तारामप्रसादतः ॥ ३१ ॥ नत्वारामंपरिक्रम्य २७
गतारामाज्ञयादिवम् ॥ ३२ ॥ ततोऽतिहृष्टःपरिरभ्यरामंमूर्ध

न्यवघ्रायविचिंत्यकिंचित् ॥ सर्वास्त्रजालंसरहस्यमंत्रंप्रीत्याऽ
भिरामायददौमुनींद्रः ॥ ३३ ॥ ॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणे
उमामहेश्वरसंवादे बालकांडे चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीमहादे
वउवाच ॥ तत्रकामाश्रमेरम्येकाननेमुनिसंकुले ॥ उषित्वारजनी
मेकांप्रभातेप्रस्थिताःशनैः ॥ १ ॥ सिद्धाश्रमंगताःसर्वेसिद्ध
चारणसेवितम् ॥ विश्वामित्रेणसंदिष्टामुनयस्तन्निवासिनः ॥ २ ॥
पूजांचमहतींचक्रूरामलक्ष्मणयोर्द्रुतम् ॥ श्रीरामःकौशिकंप्राहमुन
दीक्षांप्रविश्यताम् ॥३॥ दर्शयस्वमहाभागकुतस्तौराक्ष धमौ॥
तथेत्युक्त्वामुनिर्यष्टुमारेभेमुनिभिःसह ॥ ४ ॥ ॥हृदह
शातेतौराक्षसौकामरूपिणौ ॥ मारीचश्चसुबाहुश्चवर्षंतौरुधिरा
स्थिनी ॥ ५ ॥ रामोऽपिधनुरादायद्वौबाणौसंदधेसुधीः ॥

आकर्णांतंसमाकृष्यविससर्जतयोःपृथक् ॥ ६ ॥ तयोरेकस्तुमारी
८ चंभ्रामयञ्छतयोजनम् ॥ पातयामासजलधौतदद्भुतमिवाभवत्
॥ ७ ॥ द्वितीयोऽग्निमयोबाणः सुबाहुमजयत्क्षणात् ॥ अपरे
लक्ष्मणेनाशुहतास्तदनुयायिनः ॥ ८ ॥ पुष्पौघैराकिरन्देवारा
घवंसहलक्ष्मणम् ॥ देवदुंदुभयोनेदुस्तुष्टुवुः सिद्धचारणाः ॥९॥
विश्वामित्रस्तुसंपूज्यपूजार्हंरघुनंदनम् ॥ अंकेनिवेश्यचालिंग्यभ
त्त्याबा ‾‾कुले १० ॥ भोजा ॥त्रारामंपक्क
फलादिभिः ॥ पुराणवा त्यमंद्यु र्निन ॥दिव सत्रयम् ॥ ११ ॥
चतुर्थे हनिसंप्रातेकौशिको मग ब्र ॥ रामराममहायज्ञंद्रष्टुं
च्छामहेवयम् ॥ १२ ॥ वैदेह ाज गरे नकस्यमहात्मन ॥ २८
तत्रमाहेश्वरं पम न्यस्त कि ॥ ३॥ द्रक्ष्यासित्वंमहा

सत्त्वपूज्यसजनकेनच ॥ इत्युक्त्वामुनिभिस्ताभ्यांययौगंगासमी
पगम् ॥ १४ ॥ गौतमस्याश्रमंपुण्यंयत्राहल्याऽऽस्थितातपः ॥
दिव्यपुष्पफलोपेतपादपैःपरिवेष्टितम् ॥ १५ ॥ मृगपक्षिगणै
र्हीनंनानाजंतुविवर्जितम् ॥ दृष्ट्वोवाचमुनिंश्रीमान्रामोराजीवलो
चनः ॥ १६ ॥ कस्यैतदाश्रमपदंभातिभास्वच्छुभंमहत् ॥
पत्रपुष्पफलैर्युक्तंजंतुभिःपरिवर्जितम् ॥ १७ ॥ आह्लादयतिमेचे
तोभगवन्ब्रूहितत्त्वतः ॥ १८ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ शृणुरामपुरावृत्तं
गौतमोलोकविश्रुतः ॥ सर्वधर्मभृतांश्रेष्ठस्तपसाराधयन्हरिम् १९
मैः दौकन्य लोकसुंदरीम् ॥ ब्रह्मचर्येणसंतुष्टःशु
तयासार्धमिहावात्सीद्गौतमस्तप
तरंप्रेप्सुरन्वहम् ॥ २ । कदाचि

रितंमु

॥

:प्यगात्

चे

ध्दुष्टात्मन्ममरूप॰ ॥ २३

ाम

॥मिनसंशयः ॥ दिवराजो॰

[॥ २४ ॥ कृतंजुगुप्सि तंकर्मभयाकुत्सितचेतसा ॥ गौ
तमःक्रोधताम्राक्षःशशापदिविजाधिपम् ॥ २५ ॥ योनिलंपटदु
ष्टात्मन्सहस्रभगवान्भव ॥ शप्त्वातंदेवराजानंप्रविश्यस्वाश्रमंद्रु
तम् ॥ २६ ॥ दृष्ट्वाहल्यांवेपमानांप्रांजलिंगौतमोऽब्रवीत् ॥ दुष्टे
त्वंतिष्ठदुर्वृत्तेशिलायामाश्रमेमम ॥ २७ ॥ निराहारादिवारात्रं
तपःपरममास्थिता ॥ आतपानिलवर्षादिसहिष्णुःपरमेश्वरम् ॥
॥ २८ ध्य यंतां मेकाग्रमनसाहृदि॰ म्यम् ॥ नानाजंतु

ही माञ मोमेभविष्यति ॥ २९ ॥ एवंवर्षसहस्रेषुह्यनेके
षुगतेषुच ॥ रामोदाशरथिःश्रीमानागमिष्यतिसानुजः ॥ ३० ॥
यदात्वदाश्रयाशिलांपादाभ्यामाक्रमिष्यति ॥ तदैवधूतपापात्वं
रा पूज्यभक्तितः ॥ ३१ ॥ परिक्रम्यनमस्कृत्यस्तुत्वांशापा
द्विमोक्ष्यसे ॥ पूर्ववन्ममशुश्रूषांकरिष्यासियथासुखम् ॥ ३२ ॥
इत्युक्त गौतमःप्रागाद्धिमवंतंनगोत्तमम् ॥ तदाद्यहल्याभूताना
मदृश्यारण्याश्रमेशुभे ॥ ३३ ॥ तवपादरजःस्पर्शकांक्षतेपवना
शना ॥ आस्तेऽद्यापिरघुश्रेष्ठतपोदुष्करमास्थिता ॥ ३४ ॥
ावयस्यमुनेर्भार्यामहल्यांब्रह्मणःसुताम् ॥ इत्युक्त्वाराघवंहस्ते
गृहीत मुनिपुंगवः ॥ ३५ ॥ दर्शयामासचाहल्यामुग्रेणतपसा
रि ताम् ॥ रामःशिलांपदास्पृष्ट्वातांचापश्यत्तपोधनाम् ॥३६॥

ननामराघवोऽहल्यांरामोऽहमितिचाब्रवीत् ॥ ततोदृष्ट्वारघुश्रेष्ठ रा०
पीतकौशेयवाससम् ॥ ३७ ॥ चतुर्भुजंशंखचक्रगदापंकजधारि स० ५
णम् ॥ धनुर्बाणधरंरामंलक्ष्मणेनसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ स्मितव
क्रंपद्मनेत्रंश्रीवत्सांकितवक्षसम् ॥ नीलमाणिक्यसंकाशंद्योतयं
तंदिशोदश ॥ ३९ ॥ दृष्ट्वारामंरमानाथंहर्षविस्फारितेक्षणा ॥
गौतमस्यवचःस्मृत्वाज्ञात्वानारायणंपरम् ॥ ४० ॥ संपूज्यविधि
वद्राममर्घ्यादिभिरनिंदिता ॥ हर्षाश्रुजलनेत्रांतादंडवत्प्रणिपत्य
सा ॥ ४१ ॥ उत्थायचपुनर्दृष्ट्वारामंराजीवलोचनम् । पुलकां
कितसर्वांगागिरागद्गदयैलत ॥ ४२ ॥ अहल्योवाच ॥ अहोकृता
र्थाऽस्मिजगन्निवासतेपादाब्जसंलग्नरजःकणादहम् ॥ स्पृ ३०
मियत्पद्मजशंकरादिभिर्विमृग्यतेरंधितमानसैःसदा ॥ ४३

अहोविचित्रंतवरामचेष्टितंमनुष्यभा   हि जगत्   जल
स्यजस्रंचरणादिवर्जितः संपूर्णआनंदमयोऽतिमायिकः   ४४
यत्पादपंकजपराग पवित्रगात्रा भागीरथीभवविरिंचिमुखान्पुनाति ॥ साक्षात्सएवममदृग्विषयोयदास्ते किंवर्ण्यतेममपुराकृतभागधेयम् ॥ ४५ ॥ मर्त्यावतारेमनुजाकृतिंहरिंरामाभिधेयंरमणीयदेहिनम् ॥ धनुर्धरंपद्मविशाललोचनंभजामिनित्यंनपरान्भजिष्ये ॥ ४६ ॥ यत्पादपंकजरजःश्रुतिभिर्विमृग्यंयन्नाभिपंकजभवःकमलासनश्च ॥ यन्नामसाररसिकोभगवान्पुरारिस्तंरामचंद्रमनिशंहृदिभावयामि ॥ ४७ ॥ यस्यावतारचरितानिविरिंचिलोकेगायंतिनारदमुखाभवपद्मजाद्याः । आनंदजाश्रुपरिषिक्तकुचाग्रसीमावागीश्वरीचतमहंशरणंप्रपद्ये ॥ ४८ ॥ सोऽयंपरात्मापु

रूप पु एषस्वयंज्योतिर नतः ः ॥ मायातगुण...

यांधत्ते रानुग्रहएषरामः ॥ ४९ ॥ अयंहिविश्वोद्भ संयम नामे स० ५

कःस्वमायागुणविंबितोयः ॥ वि चिविष वीश्व द धत्ते

स्व तंत्रःपरिपूर्णआत्मा ॥ ५० ॥ नमोऽस्तुते तव घ्रि कजं

श्रिया धृतंवक्षसिलालितंप्रियात् ॥ आक्रांतमेकेनज त्रयंपु ध्ये

यंमुनींद्रैरभिमानवर्जितैः ॥ ५१ ॥ जगत दिभूतस्त्वं जगत्त्वं

जगदाश्रयः ॥ सर्वभूतेष्वसंयुक्तए भाति ान्यरः ॥ ५२ ॥

ओंकारवाच्यस्त्वंरामवाचामविषयःपुमान् वाच्यवाचकभेदे

नभवानेवजगन्मयः ॥ ५३ ॥ क र्तृ वफलसाधनभे

दतः ॥ एकोविभासिराम त्वंम बहुरूप ॥ ५४ ॥ त्वन्मा ३१

यामोहितधियस्त्वांनजानंति ॥ नुषंत्वाभिमन्यंतेमा

यिनपरमेश्वरम् ५५ ॥ आक शवत्त्वंसर्वत्र हर गतोऽमल
अ गोह्यचलोऽ त्यःशुद्धोबुद्ध सदव्ययः ॥ ५६ योषिन्मूढा
ऽहं ज्ञातेतत्त्वंजानेकथंविभो ॥ तस्मात्तेशततशोरामनमस्कुर्या
शीः ॥ ५७ ॥ देवमे त्रकुत्रापिस्थितायाअपिसर्वदा ॥
त्व पादकमलेस भक्तिरेव दाऽस्तुमे ॥ ५८ ॥ नमस्तेपुरुषा
ध्यक्षनमस्तेभक्तवत्सल ॥ स्तेऽस्तु हृषीकेशनारायणनमोऽ
स्तुते । ५९ ॥ भवभयह कं नुक प्रकाशं धृतशरचापं
कालमेघावभासम् ॥ व क चेरवस्त्रं त्नवत्कुंडलाढ्यंव छवि
शदनेत्रंसानुजंराममीडे ॥ ६० ॥ स्तुत्वैवंपुरुषंसाक्षाद्राघवंपु
तःस्थितम् ॥ परिक्रम्यप्रणम्याशुस नुज्ञातायथौपतिम् ॥६१॥
अहल्ययाकृतंस्तोत्रंयःपठेद्भक्तिसंयु ः ॥ समुच्यतेऽखिलैःपापैः
ह्माधिगच्छति ॥ ६२ ॥ पुत्राद्यर्थंपठेद्भक्त्य ामंहृदिनिधा

यच ॥ संवत्सरेणलभतेवंध्याअपिसुपुत्रकम् ॥ ६३ ॥ सर्वान्कामा र
२ नवाप्नोतिरामचंद्रप्रसादतः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मघ्नोगुरुतल्पगोऽपिपु स०
रुषःस्तेयीसुरापोऽपिवामातृभ्रातृविहिंसकोऽपिसततंभोगैकबद्धा
तुरः ॥ नित्यंस्तोत्रमिदंजपन्रघुपतिंभक्त्याहृदिस्थंस्मर
न्ध्यायन्मुक्तिमुपैतिकिंपुनरसौस्वाचारयुक्तोनरः ॥ ६५ ॥
इतिश्रीमदध्या० उमामहेश्वरसंवादेबालकांडेअहल्योद्धरणंनामपं
चमःसर्गः । ५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ विश्वामित्रोऽथतंप्राहरा
घवंसहलक्ष्मणम् ॥ गच्छामोवत्समिथिलांजनकेनाभिपालिताम्
॥ १ ॥ दृष्ट्वा क्रतुवरंपश्चादयोध्यांगंतुमर्हसि ॥ इत्युक्त्वाप्रययौगं
गामुत्तर्तुंसह ाघव ॥ तस्मिन्कालेनाविकेनानिषिद्धोरघुनंदनः ॥ ३२
॥ २ ॥ नाविक ाच ॥ क्षालयामितवपादपंकजंनाथदारुदृषदोः

किमंतरम् ॥ मानुषीकरणचूर्णमस्तितेपादयोरितिकथाप्रथी
यसी ॥ २ ॥ पादांबुजंतेविमलंहिकृत्वापश्चात्परंतीरमह
यामि ॥ नोचेत्तरीसद्युवतीमलेनस्याच्चेद्विभोविधि कुटुंबह.
॥ ४ ॥ इत्युक्त्वाक्षालितौपादौपरंतीरंततोगताः ॥ कौशिका
रघुनाथेनसहितोमिथिलांययौ ॥ ५ ॥ विदेहस्यपुरंप्रातर्क्र
षिवाटंसमाविशत् ॥ प्राप्तंकौशिकमाकर्ण्यजनकोऽतिमुदान्वितः
॥ ६ ॥ पूजाद्रव्याणिसंगृह्यसोपाध्यायःसमाययौ ॥ दंडव
णिपत्याथपूजयामासकौशिकम् ॥ ७ ॥ पप्रच्छराघवोदृष्ट्वा
लक्षणसंयुतौ ॥ द्योतयंतौदिशःसर्वाश्चंद्रसूर्याविवापरौ ॥ ८
कस्यैतौनरशार्दूलौपुत्रौदेवसुतोपमौ ॥ मनःप्रीतिकरौमेऽद्य
रनारायणाविव ॥ ९ ॥ प्रत्युवाचमुनिःप्रीतोहर्षयञ्जनकंतदा

पुत्रौदशरथस्यैतौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ १० ॥ मखसंरक्षणार्था
यमयानीतौपितुःपुरात् ॥ आगच्छन्राघवोमार्गेताटकांविश्वघा
तिनीम् ॥ ११ ॥ शरेणैकेनहतवान्नोदितोमेऽतिविक्रमः ॥ ततो
ममाश्रमंगत्वाममयज्ञविहिंसकान् ॥ १२ ॥ सुबाहुप्रमुखान्हत्वा
मारीचंसागरेऽक्षिपत् ॥ ततोगंगातटेपुण्येगौतमस्याश्रमेशुभे ॥
॥ १३ ॥ गत्वातत्रशिलारूपागौतमस्यवधूःस्थिता ॥ पादपं
कजसंस्पर्शात्कृतामानुषरूपिणी ॥ १४ ॥ दृष्ट्वाऽहल्यांनमस्कृ
त्यतयासम्यक्प्रपूजितः ॥ इदानींद्रष्टुकामस्तेगृहेमाहेश्वरंधनुः ॥
॥ १५ ॥ पूजितंराजभिःसर्वैर्दृष्टमित्यनुशुश्रुवे ॥ अतोदर्श
यराजेंद्रशैवंचापमनुत्तमम् ॥ दृष्ट्वायोध्यांजिगमिषुःपितरंद्रष्टु
मिच्छति ॥ १६ ॥ इत्युक्तोमुनिनाराजापूजार्होवितिपूजया ॥

पूजयामासधर्मज्ञोविधिदृष्टेनकर्मणा ॥१७॥ ततःसंप्रेषयामासमं
त्रिणंबुद्धिमत्तरम् ॥ जनकउवाच ॥ शीघ्रमानयविश्वेशचापं
रामायदर्शय ॥ १८ ॥ ततोगतेमंत्रिवरेराजाकौशिकमब्रवीत् ॥
यदिरामोधनुर्धृत्वाकोट्यामारोपयेद्गुणम् ॥ १९ ॥ तदामया
ऽऽत्मजासीतादीयतेराघवायहि ॥ तथेतिकौशिकोऽप्याहरामंसंवी
क्ष्यसस्मितम् ॥ २० ॥ शीघ्रंदर्शयचापाग्र्यंरामायामिततेजसे॥
एवंब्रुवतिमौनीशआगताश्चापवाहकाः ॥ २१ ॥ चापंगृहीत्वाब
लिनःपंचसाहस्रसंख्यकाः ॥ घंटाशतसमायुक्तंमणिवज्रादिभू
षितम् ॥ २२ ॥ दर्शयामासरामायमंत्रीमंत्रवतांवरः॥ दृष्ट्वारामः
प्रहृष्टात्माबद्ध्वापरिकरंदृढम् ॥ २३ ॥ गृहीत्वावामहस्तेनली
लयातोलयन्धनुः ॥ आरोपयामासगुणंपश्यत्स्वखिलराजसु ॥

॥ २४ ॥ ईषदाकर्षयामासपाणिनादक्षिणेनसः ॥ बभंजाखिलदृ
त्सारोदिशःशब्देनपूरयन् ॥ २५ ॥ दिशश्चविदिशश्चैवस्वर्गंमर्त्यं
रसातलम् ॥ तदद्भुतमभूत्तत्रदेवानांदिविपश्यताम् ॥ २६ ॥
आच्छादयंतःकुसुमैर्देवाःस्तुतिभिरीडिरे ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्न
नृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ २७ ॥ द्विधाभग्नंधनुर्दृष्ट्वाराजालिंग्यरघूद्व
हम् ॥ विस्मयंलेभिरेसीतामातरोऽतःपुराजिरे ॥ २८ ॥ सीता
स्वर्णमयींमालांगृहीत्वादक्षिणेकरे ॥ स्मितवक्त्रास्वर्णवर्णासर्वा
भरणभूषिता ॥ २९ ॥ मुक्ताहारैःकर्णपत्रैःक्वणच्चरणनूपुरा ॥
दुकूलपरिसंवीतावस्त्रांतर्व्यंजितस्तनी ॥ ३० ॥ रामस्योपरिनि
क्षिप्यस्मयमानामुदंययौ ॥ ततोमुमुदिरेसर्वेराजदाराःस्वलंकृ
तम् ॥ ३१ ॥ गवाक्षजालरंध्रेभ्योदृष्ट्वालोकविमोहनम् ॥ ततो

ऽब्रवीन्मुनिराज। शास्त्रविशारदः। ३२ भोः कौशिकमुनिश्रेष्ठ पत्रं प्रेषय सत्वरम्। राजा दशरथः शीघ्रम्। तु सपुत्रक ३३ विवाहार्थं कुमाराणां सदारः सह मातृभिः तथेति प्रेषय। स दूतास्त्वरिताः क्रम ३४ ते गत्वा राजशार्दूलं समश्रेयोऽन्यवेदयन् ॥ श्रुत्वा कृतराजा हर्षेण महताऽऽवृतः ३५ ॥ मिथिलागमनार्थं त्वरयन्स समंत्रिणः ॥ गच्छंतु मिथिलां सर्वे गजाश्वरथपत्तय ३६ । रथमानयन्मम र च्छाम्यद्यैव माऽचिरम् ॥ वसिष्ठस्त्वग्रतो यातु सदारः सहितोऽग्निभिः ॥ ३७ ॥ राममातृः समादाय मुनिर्मे भगवान्गुरुः ॥ एवं प्रस्थाप्य सकलं राजर्षिर्विपुलं रथम् ॥ ३८ ॥ महत्या सेनया सार्धमारुह्य त्वरितो ययौ ॥ आगतं राघवं श्रुत्वा राजा हर्षसमाकुलः ॥ ३९ ॥ प्रत्युज्जगाम ज

कः शतानंदपुरोधसा ॥ यथोक्तपूजयापूज्यंपूजयामाससत्कृतम् ॥ ॥ ४० ॥ रामस्तुलक्ष्मणेनाशुववंदेचरणौपितुः ॥ ततोहृष्टोदशरथोरामंवचनमब्रवीत् ॥ ४१ ॥ दिष्ट्यापश्यामितेराममुखंफुल्लांबुजोपमम् ॥ मुनेरनुग्रहात्सर्वंसंपन्नंममशोभनम् ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वाऽऽघ्रायमूर्धानमालिंग्यचपुनःपुनः ॥ हर्षेणमहताविष्टोब्रह्मानंदंगतोयथा ॥ ४३ ॥ ततोजनकराजेनमंदिरेसन्निवेशितः ॥ शोभनेसर्वभोगाढ्येसदारःससुतःसुखी ॥ ४४ ॥ ततःशुभेदिनेलग्नेसुमुहूर्तैरघूत्तमम् ॥ आनयामासधर्मज्ञोरामंसभ्रातृकंतदा ॥ ४५ ॥ रत्नस्तंभसुविस्तारेसुवितानेसुतोरणे ॥ मंडपेसर्वशोभाढ्येमुक्तापुष्पफलान्विते ॥ ४६ ॥ वेदविद्भिःसुसंबाधेब्राह्मणैःस्वर्णभूषितैः ॥ सुवासिनीभिःपरितोनिष्ककंठीभिरावृते ॥ ४७ ॥

भेरीदुंदुभिनिर्घोषैर्गीतनृत्यैःसमाकुले ॥ दिव्यरत्नांचितेस्वर्ण
पीठेरामंन्यवेशयत् ॥ ४८ ॥ वसिष्ठंकौशिकंचैवशतानंदःपुरो
हितः ॥ यथाक्रमंपूजयित्वारामस्योभयपार्श्वयोः ॥ ४९ ॥
स्थापयित्वासतत्राग्निंज्वालयित्वायथाविधि ॥ सीतामानीयशो
भाढ्यांनानारत्नविभूषिताम् ॥ ५० ॥ सभार्योजनकःप्रायाद्रा
मराजीवलोचनम् ॥ पादौप्रक्षाल्यविधिवत्तदपोमूर्ध्न्यधारयत् ॥
॥ ५१ ॥ याधृतामूर्ध्निशर्वेणब्रह्मणामुनिभिःसदा ततःसीतां
करेधृत्वासाक्षतोदकपूर्वकम् ॥ ५२ ॥ रामायप्रददौप्रीत्यापाणि
ग्रहविधानतः ॥ सीताकमलपत्राक्षीस्वर्णमुक्तादिभूषिता ५३
दीयतेमेसुतातुभ्यंप्रीतोभवरघूत्तम ॥ इतिप्रीतेनमनसासीतांरा
मकरेऽर्पयन् ॥ ५४ ॥ मुमोदजनकोलक्ष्मींक्षीराब्धिरिवविष्णवे॥

ऊर्मिलांचौरसींकन्यांलक्ष्मणायददौमुदा ॥ ५५ ॥ तथैवश्रुतकी
र्तिंचमांडवींभ्रातृकन्यके ॥ भरतायददावेकांशत्रुघ्नायापरांददौ ॥
॥ ५६ ॥ चत्वारोदारसंपन्नाभ्रातरःशुभलक्षणाः ॥ विरेजुःप्रभया
सर्वैलोकपालाइवापरे ॥ ५७ ॥ ततोऽब्रवीद्वसिष्ठायविश्वामित्रा
यमैथिलः ॥ जनकःस्वसुतोदंतंनारदेनाभिभाषितम् ॥ ५८ ॥
यज्ञभूमिविशुद्ध्यर्थंकर्षतोलांगलेनमे ॥ सीतामुखात्समुत्पन्नाक
न्यकाशुभलक्षणा ॥ ५९ ॥ तामद्राक्षमहंप्रीत्यापुत्रिकाभावभा
विताम् ॥ अर्पिताप्रियभार्यायैशरच्चंद्रनिभानना ॥ ६० ॥ एक
दानारदोभ्यागाद्विविक्तेमयिसंस्थिते ॥ रणयन्महतींवीणांगायन्ना
रायणंविभुम्॥ ६१ ॥ पूजितःसुखमासीनोमामुवाचसुखान्वितः॥
शृणुष्ववचनंगुह्यंतवाभ्युदयकारणम् ॥ ६२ ॥ परमात्माहृषीके

शोभक्तानुग्रहकाम्यया ॥ देवकार्यार्थसिद्ध्यर्थंरावणस्यवधायच
॥ ६३ ॥ जातोरामइतिख्यातोमायामानुषवेषधृक् ॥ आस्तेदा
शरथिर्भूत्वाचतुर्धापरमेश्वरः ॥ ६४ ॥ योगमायाऽपिसीतेतिजा
तावैतववेश्मनि ॥ अतस्त्वंराघवायैवदेहिसीतांप्रयत्नतः ॥६५॥
नान्येभ्यःपूर्वभार्यैषारामस्यपरमात्मनः ॥ इत्युक्त्वाप्रययौदेवग
तिंदेवमुनिस्तदा ॥ ६६ ॥ तदारभ्यमयासीताविष्णोर्लक्ष्मीर्वि
भाव्यते ॥ कथंमयाराघवायदीयतेजानकीशुभा ॥ ६७ इति
च्चिंतासमाविष्टःकार्यमेकमचिंतयम् ॥ मत्पितामहगेहेतुन्यासभू
तमिदंधनुः ॥ ६८ ॥ ईश्वरेणपुराक्षिप्तंपुरदाहादनंतरम् ॥ धनुरे
तत्पणंकार्यमितिच्चिंत्यकृतंतथा ॥६९॥ सीताप ।ण ग्रह र्थायसर्वे
षांमाननाशनम्॥त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठ मोराजी लोचनः ॥७०

आगतो द्रष्टुंफलितोमेम अद्य लंजन्मरामत्वां सहसीतय ७१। एकास पश्यामिभ्राजमानंरविंयथा ॥ त्वत्पादांबुधरोब्रह्म सृष्टिचक्र तेक ७२ ॥ बलिस्त्वत्पादसलिलंधृत्वाभूद्दिविजाधिप ॥ त्वत्पादपांसुसंस्पर्शादहल्याभर्तृशापतः ॥ ७३ ॥ स विनिर्मुक्ताकोऽन्यस्त्वत्तोऽधिरक्षिता ॥ ॥ ७४ ॥ यत्पदपंकज रा सुरागयोगिवृंदैर्जितंभवभयंजितकालचक्रैः ॥ यन्नामकीर्तनपरा दुःखशोकादेवास्तमेवशरणंसततंप्रपद्ये ॥ ७५ ॥ इति स्तुत्वानृपःप्रादाद्राघवायमहात्मने॥ दीनाराणांकोटिश रथानामयुतंतदा ॥ ७६ ॥ अश्वानांनियुतंप्रादाद्गजा षट्शत तथा॥पत्तीनांलक्षमेकंतुदासीनांत्रिशतंददौ ॥७७॥ दिव्यांबराणिहारांश्चमुक्तारत्नमयोज्ज्वलान् ॥ सीतायैजनकःप्रा

दात्प्रीत्यादुहितृवत्सलः ॥ ७८ ॥ वसिष्ठादीन्सुसंपूज्यभरतंलक्ष्म
णंतथा ॥ पूजयित्वायथान्यायंतथादशरथंनृपम् ॥ ७९ ॥
प्रस्थापयामासनृपोराजानंरघुसत्तमम् ॥ सीतामालिंग्यरुदतींमा
तरःसाश्रुलोचनाः ॥ ८० ॥ श्वश्रूशुश्रूषणपरानित्यंराममनुव्रता ॥
पातिव्रत्यमुपालंब्यतिष्ठवत्सेयथासुखम् ॥ ८१ ॥ प्रयाणकाले
रघुनंदनस्यभेरीमृदंगानकतूर्यघोषः ॥ स्ववीसिभेरीघनतूर्यशब्दैः
संमूर्च्छितोभूतभयंकरोऽभूत् ॥ ८२ ॥ ॥ इति श्रीमदध्यात्म
रामायणेउमामहेश्वरसंवादेबालकांडेजानकीपरिणयनंनाम षष्ठः
सर्गः ॥ ६ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथगच्छतिश्रीरामेमैथिला
द्योजनत्रयम् ॥ निमित्तान्यतिघोराणिददर्शनृपसत्तमः ॥ १ ॥
नत्वावसिष्ठंपप्रच्छकिमिदंमुनिपुंगव ॥ निमित्तानीहदृश्यंतेविष

मा।णसमतत॰ ॥ २ ॥ थप्राहभय सूच्यत ॥ रा०
पुनरप्यभयंतेऽद्यश्र्ग्रमेव वि ति ॥ ३ ॥ मृगाःप्रदाक्षिणय ति स० ७
पश्यत्वांशुभसूचकाः ॥ इत्यववदतस्त ववौघोरतरोऽनिलः
॥ ४ ॥ मुष्णंश्चक्षूंषिसर्वेषांपांसुवृष्टिभिरर्दयन् ॥ ततोव्रजन्ददश
र्श्रतेजोराशिमुपस्थितम् ॥ ५ ॥ कोटिसूर्यप्रतीक श विद्युत्पुजस
मप्रभम् ॥ तेजोराशिंददर्शाथजामदग्न्यं प्रतापव न् ॥ ६ ॥
नीलमेघनिभंप्रांशुंजटामंडलमंडितम् ॥ धनुः रशु णिंचसाक्षा
त्कालमिवांतकम् ॥ ७ ॥ कार्तवीर्यांतकरामंहतक्षत्रियमर्दनम् ॥
प्राप्तंदशरथस्याग्रेकालमृत्युमिवापरम् ॥ ८ तंदृष्ट्वाभ संत्रस्त
राजादशरथस्तदा ॥ अर्घ्यादिपूजांविस्मृत्यत्र हित्राहीति ब्रव ३८
त् ॥ ९ ॥ दंडवत्प्राणिपत्याहपुत्रमा प्रयच्छमे ॥ इतिब्रुवंतर

नमनाहत्यरघूत्तमम् ॥ १० ॥ उवाचनिष्ठुरंवाक्यंक्रोधात्प्रच लि
तेंद्रियः ॥ त्वंरामइतिनाम्नामेचरसिक्षत्रियाधम ॥ ११ ॥ द्वंद्वयु
द्धंप्रयच्छाशुयदित्वंक्षत्रियोऽसिवै ॥ पुराणंजर्जरंचापंभंक्त्व ८१
कत्थसेमुधा ॥ १२ ॥ अस्मिंस्तुवैष्णवेचापेह्यारोपयसिचेद्गुणम् ॥
तदायुद्धंत्वयासार्धंकरोमिरघुवंशज ॥ १३ ॥ नोचेत्सर्वान्हनि
ष्यामिक्षत्रियांतकरोह्यहम् ॥ इतिब्रुवतिवैतस्मिंश्चचालवसुधाभृ
शम् ॥ १४ ॥ अंधकारोबभूवाथसर्वेषामपिचक्षुषाम् ॥ रामोदा
शरथिर्वीरोवीक्ष्यतंभार्गवंरुषा ॥ १५ ॥ धनुराच्छिद्यतद्धस्
दारोप्यगुणमंजसा ॥ तूणीराद्बाणमादायसंधायाकृष्यवीर्यवान्
॥ १६ ॥ उवाचभार्गवंरामंशृणुब्रह्मन्वचोमम ॥ लक्ष्यंदर्शयबा
णस्यह्यमोघोममसायकः ॥ १७ ॥ लोकान्पादयुगंवापिवदशीघ्रं

ममाज्ञया ॥ अयलोकः परावाथत्वयागतुनशक्यत ॥ १८ ॥ एव
१ त्वांहिप्रकर्तव्यंवदशीघ्रंममाज्ञया ॥ एवंवदतिश्रीरामेभार्गवोविक्कृ स० ७
ताननः ॥ १९ ॥ संस्मरन्पूर्ववृत्तांतमिदंवचनमब्रवीत् ॥ रामरा
ममहाबाहोजानेत्वांपरमेश्वरम् ॥ २० ॥ पुराणपुरुषंविष्णुंजग
त्सर्गलयोद्भवम् ॥ बाल्येऽहंतपसाविष्णुमाराधयितुमंजसा ॥ २१ ॥
चक्रतीर्थंशुभंगत्वातपसाविष्णुमन्वहम् ॥ अतोषयंमहात्मानंना
रायणमनन्यधीः ॥ २२ ॥ ततःप्रसन्नोदेवेशःशंखचक्रगदाधरः ॥
उवाचमांरघुश्रेष्ठप्रसन्नमुखपंकजः ॥ २३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
उत्तिष्ठतपसोब्रह्मन्फलितं ते तपोमहत् ॥ मच्चिदंशेनयुक्तस्त्वंज
हिहैहयपुंगवम् ॥ २४ ॥ कार्तवीर्यंपितृहणंयदर्थंतपसःश्रमः ॥ ३९
ततस्त्रिःसप्तकृत्वस्त्वंहत्वाक्षत्रियमंडलम् ॥ २५ ॥ कृत्स्नांभूमिं

कश्यपायदत्त्वाशांतिमुपावह ॥ त्रेतायुगेदाशरथिर्भूत्वारामोऽह
यः ॥ २६ ॥ उत्पतस्येपरयाशक्त्यातदाद्रक्ष्यसिमांततः ॥
मत्तजःपुनरादास्येत्वयिदत्तंमयापुरा ॥ २७ ॥ तदातपश्चरँल्लोके
तिष्ठत्वंब्रह्मणोदिनम् ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवस्तथासर्वंकृतंमया ॥
॥ २८ ॥ सएवविष्णुस्त्वंरामजातोऽसिब्रह्मणार्थितः ॥ मयिस्थि
तुत्वत्तेजस्त्वयैवपुनर हृतम् ॥ २९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मप्रती
तोऽसिममप्रभो ब्रह्मादिभिरलभ्यस्त्वंप्रकृतेःपारगोमतः ॥
॥ ३० ॥ त्वयिजन्मादिषड्भावानसंत्यज्ञानसंभवाः ॥ निर्विकारो
ऽसिपूर्णस्त्वगमनादिविवर्जितः ॥ ३१ ॥ यथाजलेफेनजालंधूमो
वह्नौतः त्वयि । त्वद रात द्वषयाम याकार्यंसृजत्यहो॥३२॥
यावन्माया लोक स्तावत्त्व विज ॥ अविचारितसिद्धैषा

स० ऽविद्याविद्याविरोधिनी ॥ ३३ ॥ अविद्याकृतदेहादिसंघातप्रतिं
० बिंबिता ॥ चिच्छक्तिर्जीवलोकेऽस्मिञ्जीवइत्यभिधीयते ॥३४॥ स०
यावद्देहमनःप्राणबुद्ध्यादिष्वभिमानवान् ॥ तावत्कर्तृत्वभोक्तृ
त्वसुखदुःखादिभाग्भवेत् ॥ ३५ ॥ आत्मनःसंसृतिर्नास्तिबुद्धे
र्ज्ञानंनजात्विति ॥ अविवेकाद्द्वयंयुक्त्वासंसारीतिप्रवर्तते ॥३६॥
जडस्यचित्समायोगाच्चित्त्वंभूयाच्चितेस्तथा ॥ जडसंगाज्जडत्वं
हिजलाग्न्योर्मेलनंयथा ॥ ३७ ॥ यावत्त्वत्पादभक्तानांसंगसौख्यं
नविंदति ॥ तावत्संसारदुःखौघान्ननिवर्तेन्नरःसदा ॥ ३८ ॥ सत्सं
गलब्धयाभक्त्यायदात्वांसमुपासते ॥ तदामायाशनैर्यातितानवं
प्रतिपद्यते ॥ ३९ ॥ ततस्त्वज्ज्ञानसंपन्नःसद्गुरुस्तेनलभ्यते ॥ ४०
वाक्यज्ञानंगुरोर्लब्ध्वात्वत्प्रसादाद्विमुच्यते ॥ ४० ॥ तस्मात्त्व

द्भक्तिहीनानांकल्पकोटिशतैरपि ॥ नमुक्तिशंकाविज्ञानशंकानै
वसुखंतथा ॥ ४१ ॥ अतस्त्वत्पादयुगलेभक्तिर्मेजन्मजन्मनि ॥
स्यात्त्वद्भक्तिमतांसंगोऽविद्यायाभ्यांविनश्यति ॥ ४२ ॥ लोकेत्व
द्भक्तिनिरतास्त्वद्धर्मामृतवर्षिणः ॥ पुनंतिलोकमखिलंकिंपुनः
स्वकुलोद्भवान् ॥ ४३ ॥ नमोऽस्तुजगतांनाथनमस्तेभक्तिभा
वन ॥ नमःकारुणिकानंतरामचंद्रनमोऽस्तुते ॥ ४४ ॥ देवयद्य
त्कृतंपुण्यंमयालोकजिगीषया । तत्सर्वंतवबाण भूयाद्रामन
मोस्तुते ॥ ४५ ॥ ततःप्रसन्नोभगवाञ्छ्रीरामःकरुणाम ः ॥
प्रसन्नोऽस्मितवब्रह्मन्यत्तेमनसिवर्तते ॥ ४६ ॥ दास्येतदखिलं
कामंमाकुरुष्वात्र शयम्' ततःप्रीतिनमनसाभार्गवोऽ अब्रवीत्
॥ ४७ ॥ यदिमेऽनुग्रहोरा तवास्तिम ॥ त्वद्भक्तस स्त्व

त्पादेदृढाभक्तिःसदास्तुते ॥ ४८ ॥ स्तोत्रमेतत्पठेद्यस्तुभक्तिहृ
नोऽपिसर्वदा ॥ त्वद्भक्तिस्तस्यविज्ञानंभूयादंतेस्मृतिस्तव॥४९॥
तथेतिराघवेणोक्तःपरिक्रम्यप्रणम्यतम् ॥ पूजितस्तदनुज्ञातोमहें
द्राचलमन्वगात् ॥ ५० ॥ राजादशरथोहृष्टोराममृत्तामिवागतम्॥
आलिंग्यालिंग्यहर्षेणनेत्राभ्यांजलमुत्सृजत् ॥ ५१ ॥ ततःप्रीतेन
मनसास्वस्थचित्तःपुरंययौ ॥ रामलक्ष्मणशत्रुघ्नभरतादेवसं
मिताः ॥ ५२ ॥ स्वांस्वांभार्यामुपादायरेमिरेस्वस्वमंदिरे ॥
मातापितृभ्यांसंहृष्टोरामःसीतासमन्वितः ॥ ५३ ॥ रेमेवैकुंठभ
वनेश्रियासहयथाहरिः ॥युधाजिन्नामकैकेयीभ्रातोभरतमातुलः॥
॥ ५४ ॥ भरतंनेतुमागच्छत्स्वराज्यंप्रीतिसंयुतः ॥ प्रेषयामास
भरतंराजास्नेहसमन्वितः॥ शत्रुघ्नंचापिसंपूज्ययुधाजितमरिंदमः॥

॥ ५५ ॥ कौसल्याशुशुभेदेवीरामेणसहर्सा।तथ देवमातेवपौ
लोम्याशच्याशक्रेणशोभना ॥ ५६ साकेतेलोक-नाथप्रथितगु
णगणोलोकसंगीतकीर्त्तिःश्रीरामःसीतयास्त।ए ननिकरानंद
संदोहमूर्त्तिः ॥ नित्यश्रीर्निर्विकारोनिरवधिविभवोनित्यमायानि
रासोमायाकार्यानुसारीमनुजइवसदाभातिदेवोऽखिलेशः॥ ५७ ॥
इति श्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवा बालकांडेपरशुराम
पराभववर्णनंनामसप्तमःसर्गः ॥ ७ ॥ अध्य त्मबाल कांडेचसर्गाः
सप्तैवशंभुना॥दिष्टाःषष्ट्युत्तरात्रिंशच्छ्लोकाम मदा णाम् २६०

बालकाण्डः समाप्तः

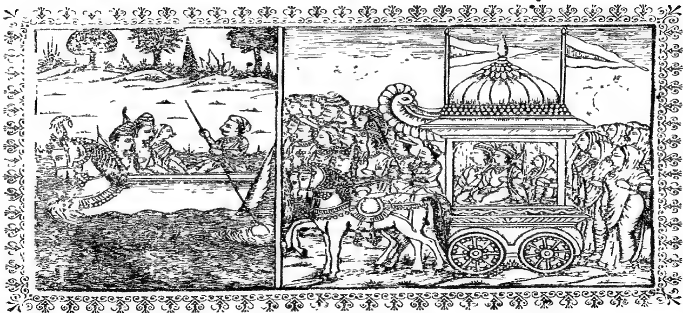
इदमध्यात्मरामायणबालकाण्डं मुम्बय्यां श्रीकृष्ण
दासात्मजेन क्षेमराजेन स्वकीये 'श्रीवेङ्कटेश्वर'
यन्त्रालयेऽङ्कयित्वा प्रकाशितम्. संवत् १९५६,
शके १८२१, सन् १८९९.

अथ

श्रीमदध्यात्मरामायणे—

अयोध्याकाण्डप्रारम्भः २.

अयोध्याकाण्डम् २.

श्रीमहादेवउवा एकदासुखमासीनं रे ॥
सर्वाभरणसंपन्नंरत्नसिंहासनेस्थितम् ॥ १ लोत्पलदलश्यां
मंकौस्तुभामुक्तकं रम्॥ सीतयारत्नदंडेनच णाथं जितम्॥
॥ २ ॥ विनोदयंतंतांबूलचर्वणादिभिरादरात् रदोऽन्तर इष्टुमं
बराद्यत्रराघवः ॥ ३ ॥ शुद्धस्फाटिकसं चंद्रइवामर ः ॥
अतर्कितमुपाय नारदोदिव्यदर्शनः त्था
यरामःप्रीत्याकृत लिः ॥ ननामशिरसाभूमौसीत भक्ति
मान् ॥ ५ ॥ दरामःप्रीत्यापरमयायु ।
निश्रेष्ठदुर्लभंतं दृ ॥ अ किंवि तस
मुने ॥ ६ ॥ अ पूर्वजन्मकृत ह सागि

हिमुनेलभ्यतेसत्समागमः ॥ ७ ॥ अतस्त्वद्दर्शना थो ८
स्मिमुनीश्वर ॥ किंकार्यंतेमयाकार्यंब्रूहितत्करवाणिभो ८
अथतंनारदोऽप्याहराघवंभक्तवत्सलम् ॥ किंमोहंय मारामव
क्यैर्लौकानुसारिभिः ॥ ९ ॥ संसार्यहमितिप्रोक्तंस मेतत्त्वय
विभो ॥ जगतामादिभूतायासामायागृहिणीतव ॥ १० ॥ त
न्निकर्षाज्जायंतेतस्यांब्रह्मादयःप्रजाः ॥ त्वदाश्रयासदाभातिमाया
यात्रिगुणात्मिका ॥ ११ ॥ सूतेऽजस्रंशुक्लकृष्णलोहिताःसर्वदा
प्रजाः ॥ लोकत्रयमहागेहेगृहस्थस्त्वमुदाहृतः ॥ १२ ॥ त्वंवि
ष्णुर्जानकीलक्ष्मीःशिवस्त्वंजानकीशिवा॥ ब्रह्मात्वंजान
सूर्यस्त्वंजानकीप्रभा ॥ १३ ॥ भवाञ्छशांकःसीतातुरो
भलक्षणा ॥ शक्रस्त्वमेवपौ मीसीतास्वाहाऽनलोभवा

यमस्त्वंकालरूपश्चसीतासंयामिनीप्रभो ॥ निर्ऋतिस्त्वंजगन्नाथ रा०
तामसीजानकीशुभा ॥ १५ ॥ रामत्वमेववरुणोभार्गवीजनक- स० १
शुभा ॥ वायुस्त्वंरामसीतातुसदागतिरितीरिता ॥ १६ । कुबे
रस्त्वंरामसीतासर्वसंपत्प्रकीर्तिता॥रुद्राणीजानकीप्रोक्तारुद्रस्त्वं
लोकनाशकृत् ॥ १७ ॥ लोकेस्त्रीवाचकंयावत्तत्सर्वंजानकी
शुभा ॥ पुन्नामवाचकंयावत्तत्सर्वंत्वंहिराघव ॥ १८ ॥ तस्माँल्लो
कत्रयेदेवयुवाभ्यांनास्तिकिंचन ॥ १९ ॥ त्वदाभासोदिताज्ज्ञान
मव्याकृतमितीर्यते ॥ तस्मान्महांस्ततःसूत्रंलिंगंसर्वात्मकंततः॥
॥ २० ॥ अहंकारश्चबुद्धिश्चपंचप्राणेन्द्रियाणिच ॥ लिंगमित्युच्य
तेप्राज्ञैर्जन्ममृत्युसुखादिमत् ॥ २१ ॥ सएवजीवसंज्ञश्चलोकेभा ४५
तिजगन्मयः ॥ अवाच्यानाद्यविद्यैवकारणोपाधिरुच्यते ॥२२ ॥

स्थूलंसूक्ष्मंकारणाख्यमुपाधित्रितयंचितेः ॥ एतैर्विशिष्टोजीवः
स्याद्वियुक्तःपरमेश्वरः ॥ २३ ॥ जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्याख्यासंसृति
र्याप्रवर्तते ॥ तस्याविलक्षणःसाक्षीचिन्मात्रस्त्वंरघूत्तम ॥ २४ ॥
त्वत्तएवजगज्जातंत्वयिसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ त्वय्येवलीयतेकृत्स्नंत
स्मात्त्वंसर्वकारणम् ॥ २५ ॥ रज्जावहिमिवात्मानंजीवंज्ञात्वाभयं
भवेत् ॥ परात्माऽहमितिज्ञात्वाभयदुःखैर्विमुच्यते ॥ २६ ॥
चिन्मात्रज्योतिषासर्वाःसर्वदेहेषुबुद्धयः ॥ त्वयायस्मात्प्रकाश्यं
तेसर्वस्यात्माततोभवान् ॥ २७ ॥ अज्ञानान्न्यस्यतेसर्वंत्वयिरज्जौ
भुजंगवत् ॥ त्वज्ज्ञानाल्लीयतेसर्वंतस्माज्ज्ञानंसदाभ्यसेत्॥२८॥
त्वत्पादभक्तियुक्तानांविज्ञानंभवतिक्रमात ॥ तस्मात्त्वद्भक्तियु
क्तायेमुक्तिभाजस्तएवहि ॥२९॥ अहंत्वद्भक्तभक्तानांतद्भक्तानां

चकिंकरः ॥ अतोमामनुगृह्णीष्वमोहयस्वनमांप्रभो ॥ ३० ॥
त्वन्नाभिकमलोत्पन्नोब्रह्मामेजनकःप्रभो ॥ अतस्तवाहंपौत्रोऽस्मि
भक्तंमांपाहिराघव ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वाबहुशोनत्वास्वानंदाश्रुप
रिप्लुतः ॥ उवाचवचनंरामब्रह्मणानोदितोऽस्म्यहम् ॥ ३२ ॥ राव
णस्यवधार्थायजातोऽसिरघुसत्तम ॥ इदानींराज्यरक्षार्थंपितात्वा
मभिषेक्ष्यति ॥ ३३ ॥ यदिराज्याभिसंसक्तोरावणंनहनिष्यसि ॥
प्रतिज्ञातेकृतारामभूभारहरणायवै ॥ ३४ ॥ तत्सत्यंकुरुराजेंद्र
सत्यसंधस्त्वमेवहि ॥ श्रुत्वैतद्व्रदितंरामोनारदंप्राहसस्मितम् ॥
॥ ३५ ॥ शृणुनारदमेकिंचिद्विद्यतेऽविदितंक्वचित् ॥ प्रतिज्ञातं
चयत्पूर्वंकरिष्येतन्नसंशयः ॥ ३६ ॥ किंतुकालानुरोधेनतत्तत्प्रा
रब्धसंक्षयात् ॥ हरिष्येसर्वभूभारंक्रमेणासुरमंडलम् ॥ ३७ ॥

रावण राव श

षित्वामुनि
हम् ॥ एवं
कृत्वादंडवत्प्रणिपत्य
॥ ४० ॥ संवादंपठ
सभक्त्या ॥ संप्र
क्रमेण ॥ ४१ ॥
अयोध्याकांडेप्रथम
दशरथःकदाचिद्ब्र
भाषत ॥ १ ॥ भ
नैगमावृद्धामंत्रिणः

:८

स्तत्रह्यु

लंनाशयाम्य
प्रदक्षिणत्रयं
गतिंमुनिः ॥
मुनिवररामयोः
विरतिपुरःसरं
महेश्वरसंवादे
॥ अथराजा
चार्यमाहूयेदम
ः ॥ पौराश्च
पेतंरामंराजी

वलोचनम् ॥ ज्येष्ठंराज्येऽभिषेक्ष्यामिवृद्धोऽहंमुनिपुंगव ॥ ३ ॥
भरतोमातुलंद्रष्टुंगतःशत्रुघ्नसंयुतः ॥ अभिषेक्ष्येश्वएवाशुभवांस्त
च्चानुमोदताम् ॥ ४ ॥ संभाराःसंभ्रियंतांचगच्छमंत्रयराघवम् ॥
उच्छ्रीयंतांपताकाश्चनानावर्णाःसमंततः ॥ ५ ॥ तोरणानिविचि
त्राणिस्वर्णमुक्तामयानिवै ॥ आहूयमंत्रिणंराजासुमंत्रंमंत्रिसत्त
मम् ॥ ६ ॥ आज्ञापयतियद्यत्त्वांमुनिस्तत्तत्समानय ॥ यौवरा
ज्येऽभिषेक्ष्यामिश्वोभूतेरघुनंदनम् ॥ ७ ॥ तथेतिहर्षात्समुनिंकिं
करोमीत्यभाषत ॥ तमुवाचमहातेजावसिष्ठोज्ञानिनांवरः ॥ ८ ॥
श्वःप्रभातेमध्यकक्षेकन्यकाःस्वर्णभूषिताः ॥ तिष्ठंतुषोडशगजः
स्वर्णरत्नादिभूषितः ॥ ९ ॥ चतुर्दंतःसमायातुऐरावतकुलोद्भवः ॥
नानातीर्थोदकैःपूर्णास्स्वर्णकुंभाःसहस्रशः ॥ १० ॥ स्थाप्यंतांनव

श्वे त्नदंडंमुक्तामणिविराजि

१ दे०यान्याभरणानिच ॥

मुनयःसत्कृत कुशपाणयः ॥ १२ ॥ नर्तक्योवारमु

ख्याः गायकावेणुकास्तथा ॥ नानावादित्रकुशलावादयंतुनृपां

गणे ॥ १३ ॥ हस्त्यश्वरथपादाताबहिस्तिष्ठंतुसायुधाः ॥ नगरे

यानितिष्ठंतिदेवतायतनानिच ॥ १४ ॥ तेषुप्रवर्ततांपूजानानाब

लिभिरावृता ॥ राजानःशीघ्रमायांतुनांनोपायनपाणयः ॥ १५ ॥

इत्यादिश्यमुनिःश्रीमान्सुमंत्रंनृपमंत्रिणम् ॥ स्वयंजगामभवनंरा

घवस्यातिशोभनम् ॥ १६ ॥ रथमारुह्यभगवान्वसिष्ठोमुनिस

त्तमः ॥ त्रीणिकक्षाण्यतिक्रम्यरथात्क्षितिमवातरत ॥ १७ ॥

ार्यत्वादव रितः ॥ गुरुमागतमाज्ञायरा

मस्तूर्णंकृतांजलिः ॥ १८ ॥ प्रत्युद्गम्यनमस्कृत्यदंडवद्भक्तिसं
युतः ॥ स्वर्णपात्रेणपानीयमानिनायाशुजानकी ॥ १९ ॥ रत्ना
सनेसमावेश्यपादौप्रक्षाल्यभक्तितः ॥ तदपःशिरसाधृत्वासीतया
सहराघवः ॥२०॥ धन्योऽस्मीत्यब्रवीद्रामस्तवपादांबुधारणात्॥
श्रीरामेणैवमुक्तस्तुप्रहसन्मुनिरब्रवीत् ॥ २१ ॥ त्वत्पादसलिलं
धृत्वाधन्योऽभूद्गिरिजापतिः ॥ ब्रह्माऽपिमत्पितातेहिपादतीर्थह
ताशुभः ॥ २२ ॥ इदानींभाषसेयत्त्वंलोकानामुपदेशकृत् ।
जानामित्वांपरात्मानंलक्ष्म्यासंजातमीश्वरम् ॥ २३ ॥ देवकार्या
र्थंसिद्ध्यर्थंभक्तानांभक्तिसिद्धये ॥ रावणस्यवधार्थायजातंजाना
मिराघव ॥ २४ ॥ तथाऽपिदेवकार्यार्थंगुह्यंनोद्घाटयाम्यहम् ॥
–वंमाययासर्वंकरोषिरघुनंदन ॥ २५ ॥ तथैवानुविधास्येऽहं

वपितॄणांत्वंपितामहः

याग त्वमगोचरः ॥ शुद्धसत्त्वम

यद धीनसंभवम् ॥ २७ । मनुष्यइवलोकेऽस्मिन्भा

सि ायया ॥ पौरोहित्यमहंजानेविगर्ह्यंदूष्यजीवनम् ॥

॥ २८ इक्ष्वाकूणांकुलेरामःपरमात्माजनिष्यते ॥ इतिज्ञातंम

यापूर्वंब्रह्मणाकथितंपुरा ॥ २९ ॥ ततोऽहमाशयारामतवसंबं

धव क्षया ॥ अकार्षंगर्हितमपितवाचार्यत्वसिद्धये ३० ॥

ततामनोरथोमेऽद्यफलितोरघुनंदन ॥ त्वदधीनामहामायासर्वलो

कैकमोहिनी ॥ ३१ ॥ मांयथामोहयेन्नैवतथाकुरुरघूद्वह ॥ गुरु

निष्कृतिकामस्त्वंयदिदेह्येतदेवमे ॥ ३२ ॥ प्रसंगात्सर्वमप्युक्तंन

वाच्यंकुत्रचिन्मया ॥ राज्ञादशरथेनाहंप्रेषितोऽस्मिरघूद्वह॥३३॥

त्व त्रयितुं ज्येश्वोऽभिषेक्ष्यतिराघव ॥ अद्यत्वंसीतयासार्ध
मुपवासंयथाविधि ॥ ३४ ॥ कृत्वाशुचिर्भूमिशायीभवरामजिते
न्द्रियः ॥ गच्छामिराजसान्निध्यंत्वंतुप्रातर्गमिष्यसि ॥ ३५ ॥
इत्युक्त्वारथमारुह्ययौराजगुरुर्द्रुतम् ॥ रामोऽपिलक्ष्मणंदृष्ट्वा
प्रहसन्निदमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ सौमित्रेयौवराज्येमेश्वोऽभिषेकोभ
विष्यति । निमित्तमात्रमेवाहंकर्ताभोक्तात्वमेवहि ॥ ३७ ॥
ममत्वंहिबहिःप्राणोनात्रकार्याविचारणा ॥ ततोवसिष्ठेनयथाभा
षितंतत्तथाऽकरोत् ॥ ३८ ॥ वसिष्ठोऽपिनृपंगत्वाकृतंसर्वंन्यवे
दयत् ॥ वसिष्ठस्यपुरोराज्ञाह्युक्तंरामाभिषेचनम् ॥ ३९ ॥ यदातदै
वनगरेश्रुत्वा कश्चित्पुमाञ्जगौ ॥ कौसल्यायैराममात्रेसुमित्रायैतथै
वच ॥ ४० ॥ श्रुत्वातेहर्षसंपूर्णेददतुर्हारमुत्तमम् ॥ तस्मैततः

पयं

श्रुत

केकेयीवशगःकिंतुकामुकःकिंकरिष्यति ॥ इतिव्याकुल त्तासा
दुर्गांदेवीमपूजयत् ॥४३॥ एतस्मिन्नंतरेदेवादेवींवाणीमचादयन् ॥
गच्छदेविभुवोलोकमयोध्यायांप्रयत्नत ॥ ४४ ॥ रामाभिषेक
विघ्नार्थंयतस्वब्रह्मवाक्यतः ॥ मंथरां विशस्वादौकैकेयींचततः
परम् ॥ ४५ ॥ ततोविघ्नंसमुत्पन्नेपुनरेहिदिवंशुभे ॥ तथेत्यु
क्त्वातश्चक्रेप्रविवेशाथमंथराम् ॥ ४६ ॥ साऽपिकुब्जात्रिव
क्रातुप्रासादाग्रमथारुहत् ॥ नगरंपारितोहृष्ट सर्वत समलंकृतम्
॥ ४७ ॥ नानातोरणसंबाधंपताकाभिरलंकृतम् ॥ सर्वोत्सवस
माायुक्तंविस्मितापुनरागमत् ॥ ४८ ॥ धात्रींपप्रच्छसातःकिंनग

समलंकृतम् ॥ नानोत्सवसमायुक्ताकौसल्याचातिहर्षिता॥४९॥
ददातिविप्रमुख्येभ्योवस्त्राणिविविधानिच ॥ तामुवाचतदाधात्री
रामचंद्राभिषेचनम् ॥ ५० ॥ श्वोभविष्यतितेनाद्यसर्वतोऽलंकृतं
पुरम् ॥ तच्छ्रुत्वात्वरितंगत्वाकैकेयींवाक्यमब्रवीत् ॥ ५१ ॥
पर्यंकस्थांविशालाक्षीमेकांतेपर्यवस्थिताम् ॥ किंशेषेदुर्भगेमूढे
महद्भयमुपस्थितम् ॥ ५२ ॥ नजानीषेऽतिसौंदर्यमानिनीमत्त
गामिनी ॥ ५३ ॥ रामस्यानुग्रहाद्राज्ञःश्वोऽभिषेकोभविष्यति॥
तच्छ्रुत्वासहसोत्थायकैकेयी प्रियवादिनी ॥ ५४ ॥ तस्यैदिव्यं
ददौस्वर्णनूपुरंरत्नभूषितम् ॥ हर्षस्थानेकिमितिमेकथ्यतेभय
मागतम् ॥ ५५ ॥ भरतादधिकोरामःप्रियकृन्मेप्रियंवदः ॥
कौसल्यांमांसमंपश्यन्सदाशुश्रूषतोहिमाम् ॥ ५६ ॥ रामाद्भयं

किमापन्नतवमूढवदर मे तच्छ्रुत्वाविषसादाथकुब्जाकारणवै
रिणी ॥ ८७ ॥ शृणुमद्वचनंदेवियथार्थंतेमहद्भयम् ॥ तत्रांतो
षयन्सदाराजाप्रियवाक्यानिभाषते ॥८८॥ कामुकोऽतथ्यवादी
चत्वांवाचाप षयन् ॥ कार्यंकरोतितस्यावैराममातुःसुपुष्क
लम् ॥ ८९ । मनस्येतान्निधा सतेसुतम् ॥ भरतंमा
तुलकुलेप्रेषयामाससानुजम् सुमित्रायाःसवीचीनंभ
विष्यतिनसंशयः ॥ लक्ष्मणोराम न्वेतिराज्यंसोऽनुभविष्यति ॥
। ६१ ॥ भरतोराघवस्याग्रेकिंक ष्यति ॥ विवास्यते
ानगरा णैर्वाहाप्यतेऽचिरात् त्वंतुदासीवकौसल्यां

वासार्थंवर्षाणिनवपंचच ॥ ६४ ॥ ततोरूढोऽभयेपुत्रस्तवराज्ञि
१ भविष्यति ॥ उपायंतेप्रवक्ष्यामिपूर्वमेवसुनिश्चितम् ॥ ६५ ॥
पुरादेवासुरेयुद्धेराजादशरथःस्वयम् ॥ इंद्रेणयाचितोधन्वीसहा
यार्थंमहारथः ॥ ६६ ॥ जगामसेनयासार्द्धंत्वयासहशुभानने ॥
युद्धंप्रकुर्वतस्तस्यराक्षसैःसहधन्विनः ॥ ६७ ॥ तदाक्षकीलोन्य
पतच्छिन्नस्तस्यनवेदसः ॥ त्वंतुहस्तंसमावेश्यकीलरंध्रेऽतिधै
र्यतः ॥ ६८ ॥ स्थितवत्यसितापांगीपतिप्राणपरीप्सया ॥ ततो
हत्वाऽसुरान्सर्वान्ददर्शत्वामरिंदमः ॥ ६९ ॥ आश्चर्यंपरमंलेभे
त्वाम लिं दान्वितः ॥ वृणीष्वयत्तेमनासिवांछितंवरदोऽस्म्य
हम् ॥ ७० ॥ वरद्वयंवृणीष्वत्वमेवंराजाऽवदत्स्वयम् ॥ त्वयोक्तो
वरदो जन्यादिद द्वयम् ॥७१॥ त्वय्येवतिष्ठतुचिरंन्यासभूतं

ममा घ ॥ यदामेऽवसरोभूयात्तदादेहिवरद्वयम् ॥ ७२ ॥ तथे
त्युक्त्वा स्वयंराजामंदिरंव्रजसुव्रते ॥ त्वत्तःश्रुतंमयापूर्वमिदानीं
स्मृति तम् ॥ ७३ ॥ अतःशीघ्रंप्रविश्याद्यक्रोधागारंरुषा
न्विता ॥ विमुच्यसर्व सर्वतोविनिकीर्यच ॥ भूमावेवशया
नात्वंतूष्णीमातिष्ठभामिनी ॥ ७४ ॥ यावत्सत्यंप्रतिज्ञायराजाऽ
भीष्टंकरोतिते ॥ श्रुत्वात्रिवक्रयोक्तंतत्तदाकेकयनंदिनी ७५॥
तथ्यमेवाखिलंमेनेदुःसंगाहितविभ्रमा ॥ तामाहकैकयीदुष्टाकुत
स्तेबुद्धिरीदृशी ॥ ७६ ॥ एवंत्वांबुद्धिसंपन्नांनजानेव सुंदरि ॥
भरतोयदिराजामेभविष्यतिसुतःप्रियः ॥ ७७ ॥ ग्रामाञ्छतं
प्रदास्यामिममत्वंप्राणवल्लभा ॥ इत्युक्त्वाकोपभवनंप्रविश्यसह
सारुषा ॥ ७८ ॥ विमुच्यसर्वाभरणं रिकीर्यसमंततः ॥ भूमौ

अ० शयानामलिनामलिनांबरधारिणी ॥ ७९ ॥ प्रोवाचशृणुमेकुब्जे रा०
१२ यावद्रामोवनंव्रजेत् ॥ प्राणांस्त्यक्ष्येऽथवावक्रेशयिष्येतावदेवहि॥ स० ३
॥ ८० ॥ निश्चयंकुरुकल्याणिकल्याणंते भविष्यति ॥ इत्युक्त्वा
प्रययौकुब्जोगृहंसाऽपितथाऽकरोत् ॥ ८१ ॥ धीरोऽत्यंतदया
न्वितोऽपिसुगुणाचारान्वितोवाऽथवानीतिज्ञोविधिवाददेशिकपरो
विद्याविवेकोऽथवा ॥ दुष्टानामतिपापभावितधियांसंगंसदाचेद्भजे
त्तद्बुद्ध्यापरिभावितोव्रजतितत्साम्यंक्रमेणस्फुटम् ॥८२॥ अतः
संगःपरित्याज्योदुष्टानांसर्वदैवहि ॥ दुःसंगीच्यवतेस्वार्थाद्यथेयं
राजकन्यका ॥ ८३ ॥ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसं
वादेअयोध्याकांडेद्वितीयःसर्गः ॥ २ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ५२
ततोदशरथोराजारामाभ्युदयकारणात् ॥ आदिश्यमंत्रिप्रकृतीः

॥ १ तत्रादृष्ट्वाप्रेय

विह्व ॥ यापुरामंदिरंतस्याः प्रा ष्टेमयिशो ॥ हसं
तामामुपायातिसाकिंनैवाद्यदृश्यते । इत्यात्मन्येव यमनसा
ऽतिविदूयत ॥ २ ॥ पंप्रच्छदासीनिकरंकुत ःस्व शुभा ॥
नाययातिमांयथापूर्वमात्मप्रियाप्रियदर्शना ॥४॥ ताऊचुःक्रोधभवनं
प्रविष्टांनैवविद्महे ॥ कारणंतत्रदेवत्वंगत्वानिश्चेतुमर्हसि ॥ ५ ॥
इत्युक्तोभयसंत्रस्तोराजातस्याःसमीपगः ॥ उपविश्यशनैर्देहंस्पृ
शन्वैपाणिनाऽब्रवीत् ॥६॥किंशेषवसुधापृष्ठेप र्यंकादीन्विहायच ॥
मांत्वंखेदयसेभीरुयतोमांनावभाषसे ॥ ७ ॥ अलंकारंपरित्य
ज्यभू लिनवाससा ॥ किमर्थंब्रूहिसकलंविधास्येतववांछि
तम् ८ ॥ कोवातवाहितंकर्ता नारीवापुरुषोऽपिवा ॥ समेदं

ऽचश्चवध्यश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ ९ ॥ ब्रूहिदेवियथाप्रीति
स्तदवश्यंममाग्रतः ॥ तादिदानींसाधयिष्येसुदुर्लभमपेक्षणात्
॥१०॥ जानासित्वंममस्वांतंप्रियंमांस्ववशेस्थितम् ॥ तथाऽपि
मांस्विदयसेवृथातवपरिश्रमः ॥११॥ब्रूहिकंधनिनंकुर्यांदरिद्रंतेप्रियं
करम्॥धनिनंक्षणमात्रेणनिर्धनंचतवाहितम् ॥ १२ ॥ ब्रूहिकंवाव
धिष्यामिवधार्होवाविमोक्ष्यते॥ किमत्रबहुनोक्तेनप्राणान्दास्यामि
तेप्रिये॥१३॥ममप्राणात्प्रियतरोरामोराजीवलोचनः ॥ तस्योपरि
शपेब्रूहित्वद्धितंतत्करोम्यहम्॥१४॥ इतिब्रुवाणंराजानंशपंतंराघ
वोपरि॥शनैर्विमृज्यनेत्रेसाराजानंप्रत्यभाषत॥१५॥यदिसत्यप्रति
ज्ञोऽसिशपथंकुरुषेयदि॥याच्ञांमेसफलांकर्तुंशीघ्रमेवत्वमर्हसि ॥
॥ १६ ॥ पूर्वंदेवासुरेयुद्धेमयात्वंपरिरक्षितः ॥ तदावरद्वयंदत्तंत्व

तुष्टच सा ॥ १७ ॥ तद्वयन्यासभूतंमेस्थापितंत्वयिसुव्रत ॥
त्र वे ।शुभरतंमेप्रि सु ॥ १८ ॥ एभिःसंभृतसंभारैर्यौ
वराज्येऽभिषेचय ॥ अप वरेणाशुरामःगच्छतुदंडकान् ॥१९॥
मुनिवेषधरःश्रीमाञ्जटावल्कलभूषणः ॥ चतुर्द स्तत्रकंदमू
लफलाशनः २० ॥ पुनरायातुतस्यांतेवनेवातिष्ठतुस्वयम् ॥
प्रभातेगच्छतुवनरामोराजीवलोचनः ॥ २१ ॥ यदिकिंचिद्विलंबे
तप्राणांस्त्यक्ष्येतवाग्रतः ॥ भवसत्यप्रतिज्ञस्त्वमेतदेवममाप्रियम्
॥ २२ ॥ श्रुत्वैतद्दारुणं कैकेय्यारोमहर्षणम् ॥ निपपातम
हीपालोवज्राहतइवाचलः ३ ॥ शनैरुन्मीलयनयनेविमृज्यप

द्रेममप्राणहरंवचः ॥ २५ ॥ रामःकमपराधंतेकृतवान्कमलेक्षणः॥
४ ममाग्रेराघवगुणान्वर्णयस्यनिशंशुभान् ॥ २६ ॥ कौसल्यांमांस
मंपश्यञ्छुश्रूषांकुरुतेसदा ॥ इतिब्रुवंतीत्त्वंपूर्वमिदानींभाषसेऽ
न्यथा ॥ २७ ॥ राज्यंगृहाणपुत्रायरामास्तिष्ठतुमंदिरे ॥ अनुगृह्णी
ष्वमांवामेरामान्नास्तिभयंतव ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वाऽश्रुपरीताक्षः
पादयोर्निपपातह ॥ कैकेयीप्रत्युवाचेदंसाऽपिरक्तांतलोचना ॥
॥ २९ ॥ राजेंद्रकिंत्वंभ्रांतोऽसिउक्तंतद्भाषसेऽन्यथा ॥ मिथ्याक
रोषिचेत्स्वीयंभाषितंनरकोभवेत् ॥ ३० ॥ वनंनगच्छेद्यदिराम
चंद्रःप्रभातकालेऽजिनचीरयुक्तः ॥ उद्बंधनंवाविषभक्षणंवाकृत्वा
मरिष्येपुरतस्तवाहम् ॥ ३१ ॥ सत्यप्रतिज्ञोऽहमितीहलोकेवि
डंबसेसर्वसभांतरेषु ॥ रामोपरित्वंशपथंचकृत्वामिथ्याप्रतिज्ञो

नरकंप्रयाहि ॥ ३२ ॥ इत्युक्तःप्रिययादीने मग्नोदुःखार्णवेनृपः
मूर्च्छितःपतितोभूमौविसंज्ञोमृतकोयथा ३३ एवंरात्रिर्गता
तस्यदुःखात्संवत्सरोपमा ॥ अरुणोदयकालेतुवंदिनोगायका
जगुः ॥ ३४ ॥ निवारयित्वातान्सर्वान्कैयीरोषमास्थिता ॥
ततःप्रभातसमयेमध्यकक्षमुपास्थिताः ॥ ३५ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रिया
वैश्याऋषयः कन्यकास्तथा ॥ छत्रंचचामरंदिव्यंगजोवाजीतथै
वच ॥ ३६ ॥ अन्याश्चवारमुख्यायाःपौराजानपदास्तथा ॥
वसिष्ठेनयथाऽऽज्ञप्तंतत्सर्वतत्रसंस्थितम् ॥ ३७ ॥ स्त्रियोबालाश्च
वृद्धाश्चरात्रौनिद्रांनलेभिरे ॥ कदाद्रक्ष्यामहेरामंपीतकौशेयवास
सम् ॥ ३८ ॥ सर्वाभरण पन्नंकिरीटकटकोज्ज्वलम् ॥ कौस्तु
भाभरणंश्यामंकंदर्पशतसुंदरम् ॥ ३९ ॥ अभिषिक्तंसमायातं

गजारूढंस्मिताननम् ॥ श्वेतच्छत्रधरंतत्रलक्ष्मणंलक्षणान्वितम्॥
॥ ४० ॥ रामंकदावाद्रक्ष्यामःप्रभातंवाकदाभवेत् ॥ इत्युत्सुक
धियःसर्वेबभूवुःपुरवासिनः ॥ ४१ ॥ नेदानीमुत्थितोराजाकिमर्थं
चेतिचिंतयन् ॥ सुमंत्रःशनकैःप्रायाद्यत्रराजाऽवतिष्ठते ॥ ४२ ॥
वर्धयञ्जयशब्देनप्रणमञ्छिरसानृपम् ॥ अतिखिन्नंनृपंदृष्ट्वाकैकेयीं
समपृच्छत ॥ ४३ ॥ देविकेकेयिवर्धस्वकिंराजादृश्यतेऽन्यथा ॥
तमाहकैकयीराजारात्रौनिद्रांनलब्धवान् ॥ ४४ ॥ रामरामेतिरा
मेतिराममेवानुचिंतयन् ॥ प्रजागरेणवैराजाह्यस्वस्थइवलक्ष्यते॥
राममानयशीघ्रंत्वंराजाद्रष्टुमिहेच्छति ॥ ४५ ॥ सुमंत्रउवाच ॥
अश्रुत्वाराजवचनंकथंगच्छामिभामिनि ॥ तच्छ्रुत्वामंत्रिणोवा
क्यंराजामंत्रिणमब्रवीत ॥ ४६ ॥ सुमंत्ररामंद्रक्ष्यामिशीघ्रमानय

सुदरम् ॥ इत्युक्तस्त्वरितंगत्वासुमंत्रोराममंदिरम् ॥४७॥अवारि
तःप्रविष्टोऽयंत्वरितंराममब्रवीत् ॥ शीघ्रमागच्छभद्रंतेरामराजीव
लोचन ॥४८॥ पितुर्गेहंमयासार्धंराजात्वांद्रष्टुमिच्छति॥इत्युक्तो
रथमारुह्यसंभ्रमात्त्वरितोययौ ॥ ४९ ॥ रामःसारथिनासार्धंलक्ष्म
णेनसमन्वितः ॥ मध्यकक्षेवसिष्ठादीन्पश्यन्नेवत्वरान्वितः ॥५०॥
पितुःसमीपंसंगम्यननामचरणौपितुः ॥ राममालिंगितुंराजासमु
त्थायस ५१ ॥ बाहूप्रसार्यरामेतिदुःखान्मध्ये
पपातह ॥ हाहेतिरामस्तंशीघ्रमालिंग्यांकेन्यवेशयत् ॥५२॥
राजानंमूर्च्छितंदृष्ट्वाचुक्रुशुःसर्वयोषितः ॥ किमर्थंरोदनमितिव
सिष्ठोऽपि विशत् ॥ ५३ ॥ रामःपप्रच्छकिमिदंराज्ञोदुःखस्य
कारणम् एवपृच्छतिरामेसाकैकेयीराममब्रवीत् ५४ ॥

त्व म

कत ५त कुरुसत्यप्रातज्ञ नं वा
दिन ॥ संतुष्टन्तेतसा ॥ त्वदधी
नंतु वैवकु त पाशेनस तरंत्रातुम
हंसि ८७ ॥ श ६ यतेपिता ॥ रामस्तयो
दितं ॥ ॥ व्यथितःकैकयींप्राह
निवेयंवि मु९ म्

॥ ८ ॥ त्यक्ष त्य ह
अन ऽ तु ॥ ६ ॥ उ
पुत्रः तः तेनैव पु
॥ ६ मि हपित

करोम्येवरामोद्विग्नोभिभाषते ॥ ६२ ॥ रामप्रतिज्ञांस श्रुत्वा
वक्तुंप्रचक्रमे ॥ रामत्वदभिषेकार्थंसंभाराःसंभृताश्चये ६३
तैरेवभरतोऽवश्यमभिषेच्यःप्रियोमम ॥ अपरेणवरे ाशु व
साजटाधरः ॥ ६४ ॥ व प्रयाहिश घ्रंत्वमद्यैवपितुराज्ञया ॥
चतुर्दशस ास्तत्रवसमुन्यन्नभोजनः ६५ ॥ एतदेवावितुस्तेऽ
द्यकार्यंत्वंकर्तुमर्हसि ॥ राजातुलज्जतेवक्तुं त्वाग घुनंदन
॥ ६६ ॥ ॥श्रीराम उवाच ॥ ॥ भरतस्यैवराज्यंस्यादहग
मिदंडकान् ॥ किंतुराजानवक्तीहमांनजानेऽत्रकारणम् ॥ ६७
श्रुत्वैतद्रामवचनंदृष्ट्वारामंपुरःस्थितम् ॥ प्राहराजादशरथोदुः
खितोदुःखितंवचः ॥ ६८ ॥ स्त्रीजितंभ्रांतहृदयमुन्मार्गपरिव
र्तिनम् ॥ नि मांगृहाणेदंराज द्भवे ॥ ६९ ॥ एवं

चेदनृतंनैवमांस्पृशेद्रघुनंदन ॥ इत्युक्त्वादुःखसंतप्तोविलला
१७ पनृपस्तदा ॥ ७० ॥ हारामहाजगन्नाथहारामप्राणवल्लभ ॥
मांविसृज्यकथंघोरंविपिनंगंतुमर्हसि ॥ ७१ ॥ इतिरामंसमा
लिंग्यमुक्तकंठोरुरोदह ॥ विमृज्यनयनेरामःपितुःसजलपाणिना॥
॥ ७२ ॥ आश्वासयामासनृपंशनैःसनयकोविदः ॥ किमत्रदुः
खेनविभोराज्यंशासतुमेऽनुजः ॥ ७३ ॥ अहंप्रतिज्ञांनिस्तीर्य
पुनर्यास्यामितेपुरम् ॥ राज्यात्कोटिगुणंसौख्यंममराजन्वने
शृतः ॥ ७४ ॥ त्वत्सत्यपालनंदेवकार्यंचापिभविष्यति ॥
कैकेय्याश्चप्रियोराजन्वनवासोमहागुणः ॥ ७५ ॥ इदानींगंतु
मिच्छामिव्येतुमातुश्चहृज्ज्वरः ॥ संभाराश्चोपह्रीयंतामभिषे
कार्थमागताः ॥७६॥ मातरंचसमाश्वास्यअनुनीयचजानकीम् ॥

आगत्यपादौवंदित्वातवयास्येसुखंवनम् ॥ ७७ ॥ इत्युक्त्वातुप
रिक्रम्यमातरंद्रष्टुमाययौ ॥ कौसल्याऽपिहरेःपूजांकुरुतेरामका
रणात् ॥ ७८ ॥ होमंचकारयामासब्राह्मणेभ्योददौधनम् ॥
ध्यायतेविष्णुमेकाग्रमनसामौनमास्थिता ॥ ७९ ॥ अंतःस्थमे
कंघनचित्प्रकाशोनिरस्तसर्वातिशयस्वरूपः विष्णु सदानं
दमयंहृदब्जेसाभावयंतीनददर्शरामम् ॥ ८० ॥ इतिश्रीमदध्या०
अयोध्याकांडेतृतीयःसर्गः ॥ ३ ॥ ततःसुमित्रादृष्ट्वैनंरामंराज्ञीं
ससंभ्रमा ॥ कौसल्यांबोधयामासरामोऽयंसमुपस्थितः १ ॥
श्रुत्वैवरामनामैषाबहिर्दृष्टिप्रवाहिता ॥ रामंदृष्ट्वाविशालाक्षमा
लिंग्यांकेन्यवेशयत् ॥ २ ॥ मूर्ध्न्यवघ्रायपस्पर्शगात्रंनीलोत्पल
च्छविः ॥ भुंक्ष्वपुत्रेतिचप्राहमिष्टमन्नंक्षुधार्दितः । ३ ॥ रामः

प्राहनमेमातर्भोजनावसरःकृतः ॥ दंडकागमनेशीघ्रंममकालोऽ
८ द्यविनिश्चितः ॥ ४ ॥ कैकेयीवरदानेनसत्यसंधःपितामम ॥ भरता
यददौराज्यंममाप्यारण्यमुत्तमम् ॥ ५ ॥ चतुर्दशसमा
स्तत्रह्युषित्वामुनिवेषधृक् ॥ आगमिष्येपुनःशीघ्रंनचिंतां
कर्तुमर्हसि ॥ ६ ॥ तच्छ्रुत्वासहसोद्विग्नामूर्च्छितापुनरु
त्थिता ॥ आहरामंसुदुःखार्तादुःखसागरसंप्लुता ॥ ७ ॥
यदिरामवनंसत्यंयासिचेन्नयमामपि ॥ त्वद्विहीनाक्षणार्धंवाजीवि
तंधारयेकथम् ॥८॥ यथागौर्बालकंवत्संत्यक्त्वातिष्ठेन्नकुत्रचित्॥
तथैवत्वांनशक्नोमित्यक्तुंप्राणात्प्रियंसुतम् ॥ ९ ॥ भरतायप्रस
न्नश्चेद्राज्यंराजाप्रयच्छतु ॥ किमर्थंवनवासायत्वामाज्ञापयतिप्रि
यम् ॥ १० ॥ कैकेय्यावरदोराजासर्वस्वंवाप्रयच्छतु ॥ त्वया

किमपराद्धंहिकैकेय्यावानृपस्यवा ॥ ११ ॥ पित्रागुरुर्यथाराम।
तवाहमाधिकाततः ॥ पित्राज्ञप्तोवनंगंतुंवारयेयमहंसुतम्॥ १२ ॥
यदिगच्छसिमद्वाक्यमुल्लंघ्यनृपवाक्यतः ॥ तदाप्राणान्परित्यज्य
गच्छामियमसादनम् ॥ १३ ॥ लक्ष्मणोऽपिततःश्रुत्वाकौसल्या
वचनंरुषा ॥ उवाचराघवंवीक्ष्यदहन्निवजगत्त्रयम् ॥ १४ ॥
उन्मत्तंभ्रांतमनसंकैकेयीवशवर्तिनम् ॥ बद्धानिहन्मिभरतंतद्बंधू
न्मातुलानापि ॥ १५ ॥ अद्यपश्यंतुमेशौर्यंलो न्प्रदहतःपुर
रामत्वमाभिषेकायकुरुयत्नमरिंदम ॥ १६ ॥ धनुष्पाणिरहंतत्रनि
हन्यांविघ्नकारिणः ॥ इतिब्रुवंतंसौमित्रिमालिंग्यरघुनंदनः॥१७॥
शूरोऽसिरघुशार्दूलममात्यंतहितेरतः ॥ जानामिसर्वंतेसत्यंकिंतुत
त्समयोनाहि ॥ १८ ॥ यदिदंदृश्यतेसर्वंराज्यंदेहादिकंचयत् ॥

यदिसत्यंभवेत्तत्रआयासःसफलश्चते ॥ १९ ॥ भोगामेघवितान
स्थविद्युल्लेखेवचंचलाः ॥ आयुरप्यग्निसंतप्तलोहस्थजलबिंदुवत्॥
॥ २० ॥ यथाव्यालगलस्थोऽपिभेकोदंशानपेक्षते ॥ तथाकाला
हिनाग्रस्तोलोकोभोगानशाश्वतान् ॥ २१ ॥ करोतिदुःखेनहि
कर्मतंत्रंशरीरभोगार्थमहर्निशंनरः ॥ देहस्तुभिन्नःपुरुषात्समीक्ष्य
तेकोवात्रभोगःपुरुषेणभुज्यते ॥ २२ ॥ पितृमातृसुतभ्रातृदारबं
ध्वादिसंगमः ॥ प्रपायामिवजंतूनांनद्यांकाष्ठौघवच्चलः ॥ २३ ॥
छायेवलक्ष्मीश्चपलाप्रतीतातारुण्यमंबूर्मिवदध्रुवंच ॥ स्वप्नोपमं
स्त्रीसुखमायुरल्पंतथाऽपिजंतोरभिमानएषः ॥ २४ ॥ संसृतिःस्व
प्नसदृशीसदारोगादिसंकुला॥ गंधर्वनगरप्रख्याभू[illegible]स्तामनुवर्तते॥
॥ २५ ॥ आयुष्यंक्षीयतेयस्मादादित्यस्यगतागतैः ॥ दृष्ट्वाऽन्ये

ष रामृत कथ न्नवबुद्धचते २६ ॥ सएवाद ःसैवरात्रि
रित्येवमूढधीः ॥ भोगाननुपतत्येवका लवे नपश्यति ॥ २७ ॥
प्रतिक्षणंक्षरत्येतदायुरामघटांबुवत् ॥ सपत्नाइवरोगौघाःशरीरं
प्रहरंत्यहो २८ ॥ जरा विधुरतस्तजयत्यवतिष्ठते ॥ मृत्युः
सहैवयं पसमथसप्रतीक्षते ॥ २९ देहोऽहं वम पन्नोराजा
ऽहंलोकविश्रुतः॥इत्यस्मिन्मनुते तु क्रमिविड्भस्मसाज्ञत ३०
त्वगस्थिम सविण्मूत्ररेतोरक्तादिसंयुतः ॥ विकारीप रेणामी
चदेहआत्माकथंवद ॥ ३१ ॥ यमास्थायभवाँल्लोकंदग्धुमिच्छ
तिलक्ष्मण ॥ देहाभिमानि वैंदोषाःप्रादुर्भवंतिहि ३२ ॥
देहोऽहमितियाबुद्धिरविद्यासाप्रकीर्तिता ॥ नाहंदेहश्चिदात्मेतिबु
द्धिर्विद्येतिभण्यते ॥ विद्यासंसृतेर्हेतुर्विद्यातस्यानिव

तिंक ॥ तस्माद्यत्नःसदाकार्योविद्याभ्यासेमुमुक्षुभिः ॥ कामक्रो
धादयस्तत्रशत्रवःशत्रुसूदन ॥ ३४ ॥ तत्रापिक्रोधएवालंमो
क्षविघ्नायसर्वदा ॥ येनाविष्टःपुमान्हंतिपितृभ्रातृसुहृत्सखीन् ॥
॥३५॥क्रोधमूलोमनस्तापःक्रोधःसंसारबंधनम् ॥ धर्मक्षयकरःक्रो
धस्तस्मात्क्रोधंपरित्यज ॥ ३६ ॥ क्रोधएषमहाञ्छत्रुस्तृष्णावै
तरणीनदी ॥ संतोषनंदनवनंशांतिरेवहिकामधुक् ॥ ३७ ॥
तस्मात्क्षांतिंभजस्वाद्यशत्रुरेवंभवेन्नते॥ देहेंद्रियमनःप्राणबुद्ध्या
दिभ्योविलक्षणः ॥ ३८ ॥ आत्माशुद्धःस्वयंज्योतिरविकारी
निराकृतिः ॥ यावद्देहेन्द्रियप्राणैर्भिन्नत्वंनात्मनोविदुः ॥ ३९ ॥
तावत्संसारदुःखौघैःपीड्यंतेमृत्युसंयुताः॥ तस्मात्त्वंसर्वदाभिन्नमा
त्मानंहृदिभावय ॥ ४० ॥ बुद्ध्यादिभ्योबहिःसर्वमनुवर्तस्वमा

खिदः ॥ भुंजन्प्रारब्धमखिलंसुखंवा दुःखमेववा ४१ ॥ प्रवाहप
तितःकार्यंकुर्वन्नपिनलिप्यसे॥बाह्येसर्वत्रकर्तृत्व मावहन्नपिराघव॥
॥ ४२ ॥ अंतःशुद्धस्वभावस्त्वंलिप्यसेनचक र्मभिः ॥ एतन्मयो
दितंकृत्स्नंहृदिभावयसर्वदा ॥ ४३ ॥ संसारदुःखैरखिलैर्बाध्यसे
नकदाचन ॥ त्वमप्येवंमयादिष्टंहृदिभावयनित्यदा । ४४ ॥
समागमंप्रतीक्षस्वनदुःखैःपीड्यसेचिरम् ॥ नसदैकत्रसंवासः
कर्ममार्गानुवर्तिनाम् ॥ ४५ ॥ यथाप्रवाहपतितप्लवानांसरितां
तथा ॥ चतुर्दशसमासंख्याक्षण मिवजायते ॥ ४६ ॥ अनुम
न्यस्वमामंबदुःखंसंत्य दूरत ॥ एवंचेत्सुखसंवासोभविष्य
तिवनेमम । ४७ ॥ इत्युक्त्वादडवन्मातु दयोरपतच्चिरम् ॥
उत्थाप्यांकेसमावेश्यआशी रभिनंदयत ४८ ॥ सर्वेदेवाः

सगंधर्वाब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ रक्षंतुत्वांसदायांतंतिष्ठंतंनिद्रया
युतम् ॥ ४९ ॥ इतिप्रस्थापयामाससमालिंग्यपुनःपुनः ॥
लक्ष्मणोऽपितदारामंनत्वाहर्षाश्रुगद्गदः ॥ ५० ॥ आहराममम्मां
तस्थःसंशयोऽयंत्वयाहृतः ॥ यास्यामिपृष्ठतोरामसेवांकर्तुंतदा
दिश ॥ ५१ ॥ अनुगृह्णीष्वमांरामनोचेत्प्राणास्त्यजाम्यहम् ॥
तथेतिराघवोऽप्याहलक्ष्मणंयाहिमाचिरम् ॥ ५२ ॥ प्रतस्थेतां
समाधातुंगतःसीतापतिर्विभुः ॥ आगतंपतिमालोक्यसीतासु
स्मितभाषिणी ॥ ५३ ॥ स्वर्णपात्रस्थसलिलैःपादौप्रक्षाल्यभ
क्तितः ॥ पप्रच्छपतिमालोक्यदेवकिंसेनयाविना ॥ ५४ ॥
आगतोऽसिगतःकुत्रश्वेतच्छत्रंचतेकुतः ॥ वादित्राणिनवाद्यंते
किरीटादिविवर्जितः ॥ ५५ ॥ सामंतराजसहितःसंभ्रमान्नागतो

ऽसिकिम् ॥ इतिस्मसीतयापृष्टोरामःसस्मितमब्रवीत् ॥ ५६ ॥
राज्ञामेदंडकारण्येराज्यंदत्तंशुभेऽखिलम् ॥ अतस्तत्पालनार्थं
यशीघ्रंयास्यामिभामिनि ॥ ५७ ॥ अद्यैवयास्यामिवनंत्वं
तुश्वश्रूसमीपगा ॥ शुश्रूषांकुरुमेमातुर्नमिथ्यावादिनोवयम् ॥
॥ ५८ ॥ इतिब्रुवंतंश्रीरामंसीताभीताऽब्रवीद्वचः ॥ किमर्थं
वनराज्यंतेपित्रादत्तंमहात्मना ॥ ५९ ॥ तामाहरामःकैकेय्यै
राजाप्रीतोवरंददौ ॥ भरतायददौराज्यंवनवासंममानघे ॥ ६० ॥
चतुर्दशसमास्तत्रवासोमेकिलयाचितः ॥ तयादेव्याददौराजा
सत्यवादीदयापरः ॥ ६१ ॥ अतःशीघ्रंगमिष्यामिमाविघ्नंकुरुभा
मिनि ॥ श्रुत्वातद्रामवचनंजानकीप्रीतिसंयुता ॥ ६२ ॥
अहमग्रेगमिष्यामिवनंपश्चात्त्वमेष्यसि ॥ इत्याहमांविनागंतुंतवरा

घवनोचितम् ॥६३॥ तामाहराघवःप्रीतःस्वप्रियांप्रियवादिनीम्॥
कथंवनंत्वांनेष्येऽहंबहुव्याघ्रमृगाकुलम् ॥ ६४ ॥ राक्षसाघो
ररूपाश्चसंतिमानुषभोजिनः ॥ सिंहव्याघ्रवराहाश्चसंचरंतिसमं
ततः ॥ ६५ ॥ कट्वम्लफलमूलानिभोजनार्थंसुमध्यमे ॥ अपूपा
निव्यंजनानिविद्यंतेनकदाचन ॥ ६६ ॥ कालेकालेफलंवाऽपि
विद्यतेकुत्रसुंदरि ॥ मार्गोनदृश्यतेक्वापिशर्कराकंटकान्वितः ॥
॥ ६७ ॥ गुहागह्वरसंबाधंझिल्लीदंशादिभिर्युतम् ॥ एवंबहु
विधंदोषंवनंदंडकसंज्ञितम् ॥ ६८ ॥ पादचारेणगंतव्यंशी
तवातातपादिमत् ॥ राक्षसादीन्वनेदृष्ट्वाजीवितंहास्यसेऽचिरात्॥
॥ ६९ ॥ तस्माद्भद्रेगृहेतिष्ठशीघ्रंद्रक्ष्यसिमांपुनः ॥ रामस्यवचनं
श्रुत्वासीतादुःखसमन्विता ॥७०॥ प्रत्युवाचस्फुरद्वक्त्राकिंचित्को

पसमन्विता ॥ कथंमामिच्छसेत्यक्तुंधर्मपत्नींपतिव्रताम् ॥
॥ ७१ ॥ त्वदनन्यामदोषांमांधर्मज्ञोऽसिदयापरः ॥ त्वत्समीपे
स्थितांरामकोवामांधर्षयेद्वने ॥ ७२ ॥ फलमूलादि [illegible] व
भुक्तावशेषितम् ॥ [illegible]देवामृततुल्यंमेतेनतुष्टाऽऽर[illegible] म्यहम् ॥
॥ ७३ ॥ त्वयासहचरंत्यामेकुशाःकाशाश्चकंटकाः ॥ पुष्पा
स्तरणतुल्यामेभविष्यंतिनसंशयः ॥ ७४ ॥ अहंत्वांक्लेशये
नैवभवेयंकार्यसाधिनी ॥ बाल्येमांवीक्ष्यकश्चिद्वैज्योतिःशास्त्र
विशारदः ॥ ७५ ॥ प्राहतेविपिनेवासःपत्यासहभविष्यति ॥
सत्यवादीद्विजोभूयाद्गमिष्यामित्वयासह ॥ ७६ ॥ अन्यत्किं
चित्प्रवक्ष्यामिश्रुत्वामांनयकाननम् ॥ रामायणानिबहुशःश्रुता
[illegible]भिर्द्विजैः ॥ ७७ ॥ सीतांविनावनंरामो[illegible]तःकिंकुत्रचिद्वद ॥

अतस्त्वयागमिष्यामिसर्वथात्वत्सहायिनी ॥ ७८ ॥ यदिगच्छ
सिमांत्यक्त्वाप्राणांस्त्यक्ष्यामितेऽग्रतः ॥ इतितंनिश्चयज्ञात्व
ताथारघुनंदनः ॥ ७९ ॥ अब्रवीद्देविगच्छत्वंवनंशीघ्रंमयासह
अरुंधत्यैप्रयच्छाशुहारानाभरणानिच ॥ ८० ॥ ब्राह्मणेभ्योध
सर्वंदत्त्वागच्छामहेवनम् ॥ इत्युक्त्व लक्ष्मणेनाशुद्विजानाहूयभ
क्तितः ॥ ८१ ॥ ददौगवांवृंदशतंधनानिवस्त्राणिदिव्यानिविभूष
णानि ॥ कुटुंबवद्भ्यः श्रुतशीलवद्भ्योमुदाद्विजेभ्योरघुवंशकेतुः
॥ ८२ ॥ अरुंधत्यैददौसीतामुख्यान्याभरणानिच ॥ रामे
मातुःसेवकेभ्योददौधनमनेकधा ॥ ८३ ॥ स्वकांतःपुर
सिभ्यःसेवकेभ्यस्त थैव च ॥ पौरजानपदेभ्यश्चब्राह्मणेभ्यःसह
स्रशः ॥ ८४ ॥ लक्ष्मणोऽपिसुमित्रां तुकौसल्यायैस

त् ॥ णः ... त्यर ॥

सी श्वजग्मुःसर्वैंनृ ी

नं

दिशो

८७

यणे उमामहेश्वरसंवादे अयोध्याकांडे चतु

४ ।श्रीमहादेव उवाच ॥ आयांतंनगराद्ग्रामाग

मंसजानकिम् ॥ लक्ष्मणेनसमंवीक्ष्यऊचुःसर्वेपरस्परम् ॥ १

कैकेय्यावरदानादिश्रुत्वादुःखसमावृताः ॥ बतराजादशरथःस

त्यसंधंप्रियंसुतम् ॥ २ ॥ स्त्रीहेतोरत्यजत्कामीतस्यसत्यं ...ता

कुतः ॥ कैकेयीवाकथंदुष्टारामंसत्यंप्रियंकरम् ॥ ३ ॥ विवास

यामासकथंक्रूरकमाऽतिमूढधीः ॥ हेजनानात्रवस्तव्यगच्छामा
ऽद्यैवकाननम् ॥ ४ ॥ यत्ररामःसभार्यश्चसानुजोगंतुमिच्छति ॥
पश्यतुजानकींसर्वैपादचारेणगच्छतीम् ॥ ५ ॥ पुंभिःकदाचिद्दृ
ष्टावाजानकीलोकसुंदरी ॥ साऽपिपादेनगच्छंतीजनसंघेष्वना
॥ ६ ॥ रामोऽपिपादचारेणगजाश्वादिविवर्जितः ॥ गच्छ
क्ष्यथविभुंसर्वलोकैः मुंदरम् ॥ ७ ॥ राक्षसीकैकयीनाम्नीजा
तासर्वविनाशिनी ॥ रामस्यापिभवेद्दुःखंसीतायाःपादयानतः ॥
॥ ८ ॥ बलवान्विधिरेवात्रपुंप्रयत्नोहिदुर्बलः ॥ इतिदुःखाकुलेवृं
देसाधूनांमुनिपुंगवः ॥ ९ ॥ अब्रवीद्वामदेवोऽथसाधूनांसंघमध्य
गः ॥ मानुशोचथ वासीतांवावच्मितत्त्वतः ॥ १० ॥ एषरा
मः ादि यणःस्मृतः ॥ एष साज कीलक्ष्मीर्योग

मायोंतांवे ११ रुयश्चसांप्र
तम् ॥ एषमायागुणैर्युक्तस्तत्तदाकारवानिव॥ १२ ॥ एषएवरजो
युक्तोब्रह्माऽभूद्विश्वभावनः ॥ सत्त्वाविष्टस्तथाविष्णुस्त्रिजगत्प्रति
पालकः ॥ १३ ॥ एषरुद्रस्ता गौऽतेजगत्प्रलयकारणम् एष

अधारयत्स्वपृष्ठेऽद्रिंकूर्मरूपीरमत्स्यमः महींरसातलंयातांप्रलये
सूकरोऽभवत् ॥ १६ ॥ तोलयामासदंष्ट्राग्रेतांक्षोणींरघुनंदनः ॥
नारसिंहंवपुःकृत्वाप्रह्लादवरदःपुरा ॥ १७ ॥ त्रिलोककंटकंरक्षः
पाटयामासतन्नखैः ॥ पुत्रराज्यंहृतंदृष्ट्वाह्यदित्यायाचितःपुरा ॥
॥ १८ ॥ वामनत्वमुपागम्ययाच्ञयाचाहरत्पुनः ॥ दुष्टक्षत्रियभू
६

अ० भारनिवृत्त्यैभार्गवोऽभवत् ॥ १९ ॥ सएषजगतांनाथइदानींराम रा०
१५ तांगतः ॥ रावणादीनिरक्षांसिकोटिशोनिहनिष्यति ॥ २० ॥ स०
मानुषेणैवमरणंतस्यदृष्टंदुरात्मनः ॥ राज्ञादशरथेनापितपसारा
धितोहरिः॥ २१ ॥ पुत्रत्वाकांक्षयाविष्णोस्तदापुत्रोऽभवद्धरिः॥
सएवविष्णुःश्रीरामोरावणादिवधायहि ॥ २२ ॥ गंताऽद्यैवव
नंरामोलक्ष्मणेनसहायवान् ॥ एषासीताहरेर्मायासृष्टिस्थित्यं
तकारिणी ॥ २३ ॥ राजावाकैकयीवाऽपिनात्रकारणमण्वपि ॥
पूर्वेद्युर्नारदःप्राहभूभारहरणायच ॥ २४ ॥ रामोऽ[illegible] स्वयस
क्षाच्छ्वोगमिष्याम्यहं नम् ॥ अतोरामंसमुद्दिश्यचि[illegible] यजतबा
लिशाः ॥ २५ ॥ र[illegible]मरामेतियेनित्यंजप[illegible]तिमनु [illegible]र्भा ॥ तेषां ६५
मृत्युभयादीनिनभ[illegible] कदाचन ॥ २६ । कापुनस्तस्यराम

दुःखशंकामहात्मनः ॥ रामनाम्नैवमुक्तिःस्यात्कलौनान्येनकेन
चित् ॥ २७ ॥ मायामानुषरूपेणविडंबयातिलोककृत् ॥ भक्ता
नांभजनार्थायरावणस्यवधायच ॥ २८ ॥ राज्ञश्चाभीष्टसिद्ध्यर्थं
मानुषंवपुराश्रितः ॥ इत्युक्त्वाविररामाथवामदेवोमहामुनिः ॥
॥ २९ ॥ श्रुत्वातेऽपिद्विजाःसर्वेरामंज्ञात्वाहरिंविभुम् ॥ जहुर्हृ
त्संशयग्रंथिरामामेवान्वचिंतयन् ॥ ३० ॥ यइदंचिंतयेन्नित्यंरह
स्यंरामसीतयोः ॥ तस्यरामेदृढाभक्तिर्भवेद्विज्ञानपूर्विका ॥३१॥
रहस्यंगोपनीयंवोयूयंवैराघवप्रियाः ॥ इत्युक्त्वाप्रययौविप्रस्ते
ऽपिरामंपरंविदुः ॥ ३२ ॥ ततोरामःसमाविश्यपितृगेहमवारितः॥
सानुजःसीतयागत्वाकैकेयीमिदमब्रवीत् ॥ ३३ ॥ आगताःस्मो
वयंमातस्त्रयस्तेसंमतंवनम् ॥ गंतुंकृतधियःशीघ्रमाज्ञापयतुनः

पिता ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वासहसोत्थायचीराणिप्रददौस्वयम् ॥ रामा रा०
यलक्ष्मणायाथसीतायैचपृथक्पृथक् ॥ ३५ ॥ रामस्तुवस्त्राण्यु सू०
त्सृज्यवन्यचीराणिपर्यधात् ॥ लक्ष्मणोऽपितथाचक्रेसीतातन्नवि
जानती ॥ ३६ ॥ हस्तेगृहीत्वारामस्यलज्जयामुखमैक्षत ॥ रामो
गृहीत्वातच्चीरमंशुकेपर्यवेष्टयत् ॥ ३७ ॥ तद्दृष्ट्वारुरुदुःसर्वेराज
दाराःसमंततः ॥ वसिष्ठस्तुतदाकर्ण्यरुदितंभर्त्सयन्रुषा ॥ ३८ ॥
कैकेयींप्राहदुर्वृत्तेरामएवत्वयावृतः ॥ वनवासायदुष्टेत्वंसीतायै
किंप्रयच्छसि ॥ ३९ ॥ यदिरामंसमन्वेतिसीताभक्त्यापतिव्रता ॥
दिव्यांबरधरानित्यंसर्वाभरणभूषिता ॥ ४० ॥ रमयत्वनिशंरामं
वनदुःखनिवारिणी ॥ राजादशरथोऽप्याहसुमंत्रंरथमानय ॥ ४१ ॥ ६६
रथमारुह्यगच्छंतुवनंवनचरप्रियाः ॥ इत्युक्त्व लोकयसी

तांश्चैवसलक्ष्मणम् ॥ ४२ ॥ दुःखान्निपतितोभूमौरुरोदाश्रुपरि
प्लुतः ॥ आरुरोहरथंसीताशीघ्रंरामस्यपश्यतः ॥ ४३ ॥ रामः
प्रदक्षिणंकृत्वापितरंरथमारुहत् ॥ लक्ष्मणःखड्गयुगलंधनुस्तूणी
युगंतथा ॥ ४४ ॥ गृहीत्वारथमारुह्यनोदयामाससारथिम् ॥
तिष्ठतिष्ठसुमंत्रेतिराजादश ऽः वीत् ॥ ४ च्छग तरा
मेणनोदितोऽचोदयद्रथम्॥ दूरंगतेराजा वि
॥ ४६ ॥ पौरास्तुबालवृद्ध द्धाब्राह्मणस तिष्ठति
रामेतिक्रोशंतोरथमन्वयुः ४७ ॥ राजा रंमानयं
तुगृहंप्रति कौशल्या मातु क ४८ ॥
किंचित्कालंभवेत्तत्रजीव स्वि चि
रंर व ाकृतः ॥४९॥ श ॥

मूर्च्छितश्चाचिराद्बुद्धात्तूष्णीमेवावतस्थिवान् ॥ ५० ॥ रामस्तुत रा
मसातीरंगत्वातत्रावसत्सुखी ॥ जलंप्राश्यनिराहारोवृक्षमूलेऽस्वप स
द्विभुः ॥ ५१ ॥ सीतयासहधर्मात्माधनुष्पाणिस्तलक्ष्मणः ॥
पालयामासधर्मज्ञःसुमंत्रेणसमान्वितः ॥ ५२ ॥ पौराःसर्वेसमाग
त्यास्थितातस्याविदूरतः ॥ शक्तारामंपुरंनेतुंनोचेद्गच्छामहेव
नम् ॥ ५३ ॥ इतिनिश्चयमाज्ञायतेषांरामोऽतिविस्मितः ॥ नाहं
गच्छामिनगरमेतेवैक्लेशभागिनः ॥ ५४ ॥ भविष्यंतीतिनिश्चित्य
सुमंत्रमिदमब्रवीत् ॥ इदानीमेवगच्छामःसुमंत्ररथमानय ॥५५॥
इत्याज्ञप्तःसुमंत्रोऽपिरथंवाहैरयोजयत् ॥ आरुह्यरामःसीताचल
क्ष्मणोऽपिययुर्द्रुतम् ॥ ५६ ॥ अयोध्याभिमुखंगत्वाकिंचिद्दूरंततो ६७
ययुः ॥ तेऽपिराममदृष्ट्वैवप्रातरुत्थायदुःखिताः ॥ ५७ ॥ रथनेमि

गतंमार्गंपश्यंतस्तेपुरंययुः । हृदिरामंससीतंतेध्यायंतस्तस्थुर
न्वहम् ॥ ५८ ॥ सुमंत्रोऽपिरथंशीघ्रंनोदयामाससादरम् ॥ स्फी
ताञ्जनपदान्पश्यन्रामःसीतासमन्वितः ॥ ५९ ॥ गंगातीरंसमाग
च्छच्छृंगवेराविदूरतः॥ गंगांदृष्ट्वानमस्कृत्यस्नात्वासानंदमानसः॥
॥ ६०॥ शिंशपावृक्षमूलेसनिषसादरघूत्तमः ॥ ततोगुहोजनैः
श्रुत्वारामागममहोत्सवम् ॥ ६१ ॥ सखायंस्वामिनंद्रष्टुंहर्षात्तूर्णं
समापतत् ॥ फलानिमधुपुष्पादिगृहीत्वाभक्तिसंयुतः ॥ ६२ ॥
रामस्याग्रेविनिक्षिप्यदंडवत्प्रापतद्भुवि ॥ गुहमुत्थाप्यतंतूर्णंराघ
वःपरिषस्वजे ॥ ६३ ॥ संपृष्टकुशलोरामंगुहःप्रांजलिरब्रवीत् ॥

त्वदधीनंवसन्नत्रपालयास्मान्रघूद्वह ॥ आगच्छयामोनगरंपावनं रा०
कुरुमेगृहम् ॥ ६६ ॥ गृहाणफलमूलानित्वदर्थंसंचितानिमे ॥ स०५
अनुगृ ीष्वभगवन्दासस्तेऽहंसुरोत्तम ॥ ६७ ॥ रामस्तमाहसुग्री
तावचनंशृणुमेसखे ॥ नवेक्ष्यामिगृहंग्रामंनववर्षाणिपंचच॥६८॥
दत्तमन्येननोभुंजेफलमूलादिकिंचन ॥ राज्यंममैतत्तेसर्वंत्वंसखा
मेऽतिवल्लभः ॥ ६९ ॥ वटक्षीरंसमानाय्यजटामुकुटमादरात् ॥
ववंधलक्ष्मणेनाथसहितोरघुनंदनः ॥ ७० ॥ जनमात्रंतुसंप्राश्य
सीतयासहराघवः ॥ आस्तृतंकुशपर्णाद्यैःशयनंलक्ष्मणेनहि ॥
॥ ७१ ॥ उवासतत्रनगरंप्रासादाग्रेयथापुरा ॥ सुष्वापतत्रवैदेह्या
पर्यंकइवसंस्कृते ॥ ७२ ॥ ततोविदूरेपरिगृह्यचापंसबाणतूणीरध ६८
नुःसलक्ष्मणः ॥ ररक्षरामंपरितोविपश्यन्गुहेनसार्धंसशरासनेन ॥

३ ्री महेश्वरसंवा

॥ सु ालो ागुह

हविनयाद्भ्रा ासर ॥ १ शया

सह ातिर तीर्णं

ात्तमे । २

ुद्धिमास्थ

ाखेशृणुव नम॥ कःकस्य

४ जितकर्मैवकारणसुखदुः

ातापरोददातीतिकुबुद्धि ातिवृ

कर्मसूत्रग्रथितोहिलो

स्थबांधवाः

ते ॥ ७ सुखंव दिवादुःखंस्वक शगोनरः ॥ यद्यद्यथागतं
तत्तद्भुक्त्वास्वस्थ न भवेत् ॥ ८ नमेभोगागमेवांछानमेभो
गविवर्जने ॥ आ च्छत्वयमागच्छत्वभोगवशगोभवे ॥ ९ ॥
यस्मिन्दशे ालेचय द्वायेनकेनवा ॥ कृतंशुभाशुभंकर्मभो
ज्यंतत्तत्रनान्य था १० ॥ अलंहर्षविषादाभ्यांशुभाशुभफलो
दये ॥ विधात्राविहि यत्तदलंघ्यंसुरासुरैः ॥ ११ ॥ सर्वदासुख
दुःखाभ्यांनरःप्र विरुद्धय ते ॥ शरीरंपुण्यपापाभ्यामुत्पन्नंसुखदुः
खवत् ॥ १२ ॥ सुखस्यानंतरंदुःखंदुःखस्यानंतरंसुखम् ॥ द्वयमे
तद्धिजंतूनामलंघ्यंदिनरात्रिवत् ॥ १३ ॥ सुखमध्येस्थितंदुःखं
दुःखमध्येस्थितंसुखम्॥ द्वयमन्योन्यसंयुक्तंप्रोच्यते पंकवत्॥ ६९
॥ १४ ॥ तस्माद्धै गविः ास्इष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ न ंतिनमु

ह्यंतिसर्वंमायेतिभावनात् ॥ १५ ॥ गुहलक्ष्मणयोरेवंभ ताव
मलंनभः ॥ बभूवरामसलिलंस्पृष्ट्वाप्रातःसमाहितः ॥ १६ उवा
चश् घ्रंसुहृदंनावमानय्मेसखे ॥ श्रुत्वारामस्यवचनंनिष ाधिप
तिर्गुहः ॥ १७ ॥ स्वयमेवदृढांनावमानिनायसुलक्षणाम् ॥ स्वा
मिन्नारुह्यतांनौकासीतयालक्ष्मणेनच ॥ १८ ॥ वाहयेऽज्ञातिभिः
सार्धमहमेवसमाहितः॥तथेतिराघवःसीतामारोप्यशुभलक्षणाम् ॥
॥ १९ ॥ हस्यहस्तावालंब्यस्वयंचारुहदच्युतः ॥ आयुधादी
न्स ारोप्यलक्ष्मणोऽप्यारुरोहच ॥ २० ॥ गुहस्तान्वाहयामास
ज्ञा ाभिःसहितःस्वयम् ॥ गंगामध्येगतागंगांप्रार्थयामास न
। २१ ॥ देविगंगेनमस्तुभ्यंनिवृत्तावनवासतः ॥ रामेण ाहिता
ऽहंत्वांलक्ष्मणेनचपूजये ॥ २२ ॥ सुरामांसोपहारैश्चनाना लिभि

राहता ॥ इत्युक्त्वापरकूलंतौशनैरुत्तीर्यजग्मतुः ॥ २३ ॥ गुहो
ऽपिराघवंप्राहगमिष्यामित्वयासह ॥ अनुज्ञांदेहिराजेंद्रनोचेत्प्रा
णांस्त्यजाम्यहम् ॥ २४ ॥ श्रुत्वानैषादिवचनंश्रीरामस्तमथाब्र
वीत् । चतुर्दशसमाः स्थित्वादंडकेपुनरप्यहम् ॥ २५ ॥ आया
स्याम्युदितंसत्यंनासत्यंरामभाषितम् ॥ इत्युक्त्वालिंग्यतंभक्तं
समाश्वास्यपुनःपुनः ॥ २६ ॥ निवर्तयामासगुहंसोऽपिकृच्छ्राद्य
यौगृहम् ॥ तत्रमेध्यंमृगंहत्वापक्त्वाहुत्वाचतेत्रयः ॥ २७ ॥
भुक्त्वावृक्षदलेसुप्त्वासुखमासततांनिशाम् ॥ ततोरामस्तुवैदेह्या
लक्ष्मणेनसमन्वितः ॥ २८ ॥ भरद्वाजाश्रमपदंगत्वाबहिरुप
स्थितः ॥ तत्रैकंबटुकंदृष्ट्वारामःप्राहचहेबटो ॥ २९ ॥ रामोदाश
रथिःसीतालक्ष्मणाभ्यांसमन्वितः॥ आस्तेबहिर्वनस्येतिह्युच्यतां

मुनिसंनिधौ ॥ ३० ॥ तच्छ्रुत्वासहसागत्वापादयोःपतितोमुनेः॥
स्वामिन्नामःसमागत्यवनाद्बहिरवस्थितः ॥ ३१ ॥ सभार्यःसानु
जःश्रीमानाहमांदेवसन्निभ ॥ द्वाजायमुनयेज्ञापयस्वयथोचि
तम् ॥ ३२ ॥ तच्छ्रुत्वासहसोत्थायभरद्वाजोमुनीश्वरः ॥ गृही
त्वार्घ्यंचपाद्यंचरामसामीप्यमाययौ ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वारामंयथान्यायं
पूजयित्वासलक्ष्मणम् ॥ आहमेपर्णशालांभोरामराजीवलोचन ॥
॥ ३४ ॥ आगच्छपादरजसापुनीहिरघुनंदन ॥ इत्युक्त्वोटजमा
नीयसीतयासहराघवौ । ३५ ॥ भक्त्यापुनःपूजयित्वाचकाराति
थ्यमुत्तमम् ॥ अद्याहंतपसःपारंगतोऽस्मितवसंगमात् ॥ ३६
ज्ञातंरामतवोदंतंभूतंचागामिकंचयत् ॥ जानामित्वांपरात्मा
माययाकार्यमानुषम् ॥ ३७ ॥ यदर्थमवतीर्णोऽसिप्रार्थितोब्रह्म

णापुर ॥ यदर्थंवनवासस्तेयत्करिष्यासिवैपुर ॥ ३८ ॥ जाना
मिज्ञानदृष्ट्याऽहंजातयात्वदुपासनात् ॥ इतःपरंत्वांकिंवक्ष्येकृ
तार्थोऽहंरघूत्तम ॥ ३९ ॥ यस्त्वांपश्यामिकाकुत्स्थंपुरुषंप्रकृते
परम् ॥ रामस्तमभिवाद्याहसीतालक्ष्मणसंयुतः ॥ ४० ॥ अनु
ग्राह्यास्त्वयाब्रह्मन्वयंक्षत्रियबांधवाः ॥ इतिसंभाष्यतेऽन्योन्यमु
षित्वामुनिसन्निधौ ॥ ४१ ॥ प्रातरुत्थाययमुनामुत्त[illegible]मुनिदा
रकैः ॥ कृताप्लुवेनमुनिनादृष्टमार्गेणराघवः ॥ ४२ ॥ यौचित्र
कूटाद्रिंवाल्मीकेर्यत्रचाश्रमः ॥ गत्वारामोऽथवाल्मी[illegible]श्रमंऋ
षिसंकुलम् ॥ ४३ ॥ नानामृगाद्विज की[illegible]नित्यपुष्पफलाकुलम्॥
तत्रदृष्ट्वासमासीनंवाल्मीकिंमु[illegible] ॥ ४४ ॥ ननामशिरस
रामोलक्ष्मणेनचसीतय ॥ दृष्ट्वार[illegible]थंवाल्मीकिर्लोकसुद

रम् ॥ ४५ ॥ जानकीलक्ष्मणोपेतंजटामुकुटमण्डितम् ॥ कंदर्प
सदृशाकारंकमनीयांबुजेक्षणम् ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वैवसह स्थौविस्म
यानिर्निमिषेक्षणः ॥ आलिंग्यपरमानंदंरामंहर्ष श्रुले ॥ ४७ ॥
पूजयित्वाजगत्पूज्यंभक्त्याऽर्घ्यादिभिरादृतः ॥ फलमूलैःसमधुरै
र्भोजयित्वाचलालितः ॥ ४८ ॥ राघवःप्रांजलिःप्राहवाल्मीकिंवि
नयान्वितः ॥ पितुराज्ञांपुरस्कृत्यदंडकानागतावयम् ४९ ॥
भवंतोयदिजानंतिकिंवक्ष्यामोऽत्रकारणम् ॥ यत्रमेसुखवासायभ
वेत्स्थानंवदस्वतत् ॥ ५० ॥ सीतयासहितःकालंकिंचित्तत्रनया
म्यहम् ॥ इत्युक्तोराघवेणासौमुनिःसस्मितमब्रवीत् ॥ ५१ ॥
त्वमेवसर्वलोकानांनिवासस्थानमुत्तमम् ॥ तवापिसर्वभूतानिनि
वाससदनानिहि ॥ ५२ ॥ एवंसाधारणंस्थानमुक्तंतेरघुनंदन ॥

सीतयासहितस्येतिविशेषंपृच्छतस्तव ॥ ५३ ॥ तद्वक्ष्यामिरघु
श्रेष्ठयत्तेनियतमंदिरम् ॥ शांतानांसमदृष्टीनामद्वेष्टॄणांचजंतुषु ॥
त्वामेवभजतांनित्यंहृदयंतेऽधिमंदिरम् ॥ ५४ ॥ धर्माधर्मान्परि
त्यज्यत्वामेवभजतोऽनिशम् ॥ सीतयासहतेरामतस्यहृत्सुखमं
दिरम् ॥ ५५ ॥ त्वन्मंत्रजापकोयस्तुत्वामेवशरणंगतः ॥ निर्द्वं
द्वोनिःस्पृहस्तस्यहृदयंतेसुमंदिरम् ॥ ५६ ॥ निरहंकारिणःशां
तायेरागद्वेषवर्जिताः ॥ समलोष्टाश्मकनकास्तेषांतेहृदयंगृहम् ॥
॥ ५७ ॥ त्वयिदत्तमनोबुद्धिर्यःसंतुष्टःसदाभवेत् ॥ त्वयिसंत्यक्त
कर्मायस्तन्मनस्तेशुभंगृहम् ॥ ५८ ॥ नद्वेष्टचाप्रियंप्राप्याप्रियं
प्राप्यनहृष्यति ॥ सर्वंमायेतिनिश्चित्यत्वांभजेत्तन्मनोगृहम् ॥
॥ ५९ ॥ षड्भावादिविकारान्योदेहेपश्यतिनात्मनि ॥ क्षुत्तृट्

सुखंभयंदुःखंप्राणबुद्ध्योर्निरीक्षते ॥ ६० ॥ संसारधर्मैर्निर्मुक्तस्त
स्यतेमानसंगृहम् ॥ ६१ ॥ पश्यंतियेसर्वगुहाशयस्थंत्वांचिद्घनं
सत्यमनंतमेकम् ॥ अलेपकंसर्वगतंवरेण्यंतेषांहृदब्जेसहसीतया
वस ॥ ६२ ॥ निरंतराभ्यासदृढीकृतात्मनांत्वत्पादसेवापरिनिष्ठि
तानाम् ॥ त्वन्नामकीर्त्याहतकल्मषाणांसीतासमेतस्यगृहंहृ
दब्जे ॥ ६३ ॥ रामत्वन्नाममाहिमावर्ण्यतेकेनवाकथम् ॥ यत्प्र
भावादहंरामब्रह्मर्षित्वमवाप्तवान् ॥ ६४ ॥ अहंपुराकिरातेषु
किरातैःसहवर्धितः॥जन्ममात्रद्विजत्वंमेशूद्राचाररतःसदा ॥६५॥
शूद्रायांबहवःपुत्राउत्पन्नामेऽजितात्मनः ॥ ततश्चौरैश्चसंग यचौ
रोऽहमभवंपुरा ॥ ६६ ॥ धनुर्बाणधरोनित्यंजीवानामंतकोपमः॥
एकदामुनयःसप्तदृष्टामहतिकानने ६७ सा याप्रकाशं

तोज्ज्वलनार्कसमप्रभाः ॥ तानन्वधावंल्लोभेनतेषांसर्वपरिच्छदान्
॥ ६८ ॥ ग्रहीतुकामस्तत्राहंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रुवम् ॥ दृष्ट्वामां
मुनयोऽपृच्छन्किमायासिद्विजाधम ॥ ६९ ॥ अहंतानब्रुवंकिंचि
दादातुंमुनिसत्तमाः ॥ पुत्रदारादयःसंतिबहवोमेबुभुक्षिताः ॥
॥ ७० ॥ तेषांसंरक्षणार्थायचरामिगिरिकानने ॥ ततोमामूचुरव्य
ग्राःपृच्छगत्वाकुटुंबकम् ॥ ७१ ॥ योयोमयाप्रतिदिनंक्रियते
पापसंचयः ॥ यूयंतद्भागिनःकिंवानेतिवेतिपृथक्पृथक् ॥ ७२ ॥
वयंस्थास्यामहेतावदागमिष्यासिनिश्चयः ॥ तथेत्युक्त्वागृहंग
त्वामुनिभिर्यदुदीरितम् ॥ ७३ ॥ आपृच्छंपुत्रदारादींस्तैरुक्तोऽ
हंरघूत्तम ॥ पापंतवैवतत्सर्वंवयंतुफलभागिनः ॥७४॥ तच्छ्रुत्वा
जातनिर्वेदोविचार्यपुनरागमम् ॥ मुनयोयत्रतिष्ठंतिकरुणापूर्ण

मानसाः ॥ ७५ ॥ मुनीनांदर्शनादेवशुद्धांतःकरणोऽभवम् ॥
धनुरादीन्परित्यज्यदंडवत्पतितोऽस्म्यहम् ॥ ७६ ॥ रक्षध्वंमांमु
निश्रेष्ठागच्छंतंनिरयार्णवम्॥इत्यग्रेपतितंदृष्ट्वामामूचुर्मुनिसत्तमाः
॥ ७७ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठभद्रंतेसफलःसत्समागमः ॥ उपदेक्ष्यामहेतु
भ्यंकिंचित्तेनैवमोक्ष्यसे ॥ परस्परंसमालोच्यदुर्वृत्तोऽयंद्विजाधमः
॥ ७८ ॥ उपेक्ष्यएवसद्भिस्तैस्तथाऽपिशरणंगतः ॥ रक्षणीयःप्रयत्ने
नमोक्षमार्गोपदेशतः ॥ ७९ ॥ इत्युक्त्वारामतेनामव्यत्यस्ता
क्षरपूर्वकम्॥ एकाग्रमनसाऽत्रैवमरेतिजपसर्वदा ॥ ८० ॥ आग
च्छामःपुनर्यावत्तावदुक्तंसदाजप ॥ इत्युक्त्वाप्रययुःसर्वेमुनयो
दिव्यदर्शनाः ॥ ८१ ॥ अहंयथोपदिष्टंतैस्तथाऽकरवमंजसा ॥
जपन्नेकाग्रमनसाबाह्यंविस्मृतवानहम् ॥ ८२ ॥ एवंबहुतिथेकाले

गतेनिश्चलरूपिणः ॥ सर्वसंगविहीनस्यवल्मीकोऽभून्ममोपरि॥
॥ ८३ ॥ ततोयुगसहस्रांतेऋषयःपुनरागमन् ॥ मामूचुर्निष्क्र
मस्वेतितच्छ्रुत्वातूर्णमुत्थितः ॥ ८४ ॥ वल्मीकान्निर्गतश्चाहंनी
हारादिवभास्करः ॥ मामप्याहुर्मुनिगणावाल्मीकिस्त्वंमुनीश्वर ॥
॥ ८५ ॥ वल्मीकात्संभवोयस्माद्द्वितीयंजन्मतेऽभवत् ॥ इत्यु
क्त्वातेययुर्दिव्यगतिंरघुकुलोत्तम ॥ ८६ ॥ अहंतेरामनाम्नश्चप्र
भावादीदृशोऽभवम् ॥ अद्यसाक्षात्प्रपश्यामिससीतंलक्ष्मणेनच ॥
॥ ८७ ॥ रामंराजीवपत्राक्षंत्वांमुक्तोनात्रसंशयः ॥ आगच्छराम
भद्रंतेस्थलंवैदर्शयाम्यहम् ॥ ८८ ॥ एवमुक्त्वामुनिःश्रीमाँल्लक्ष्म
णेनसमन्वितः ॥ शिष्यैःपरिवृतोगत्वामध्येपर्वतगंगयोः ॥८९॥
तत्रशालांसुविस्तीर्णांकारयामासवासभूः ॥ प्राक्पश्चिमंदक्षिणो

दक्षोभनंमंदिरद्वयम् ॥ ९० ॥ जानक्यासहितोरामोलक्ष्मणे
नसमन्वितः ॥ तत्रतेदेवसदृशाह्यवसन्भवनोत्तमे ॥९१॥ वाल्मी
किनातत्रसुपूजितोऽयंरामःससीतःसहलक्ष्मणेन ॥ देवैर्मुनींद्रैःस
हितोमुदाऽऽस्तेस्वर्गेयथादेवपतिःसशच्या ॥९२॥ ॥ इतिश्रीम
दध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवा ॥ दयाकांडेषष्ठःसर्गः ॥६॥
॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ सुमंत्रोऽपितदायोध्यांदिनांतेप्रविवेशह ॥
वस्त्रेणमुखमाच्छाद्यबाष्पाकुलितलोचनः ॥ १ ॥ बहिरेवरथंस्था
प्यराजानंद्रष्टुमाययौ ॥ जयशब्देनराजानंस्तुत्वातंप्रणनामह ॥
॥ २ ॥ ततोराजानमंतंतंसुमंत्रंविह्वलोऽब्रवीत् ॥ सुमंत्ररामःकुत्रा
स्तेसीतयालक्ष्मणेनच ॥ ३ ॥ कुत्रत्यक्तस्त्वयारामःकिंमांपापि
नमब्रवीत् ॥ सीतावालक्ष्मणोवाऽपिनिर्दयंमांकिमब्रवीत् ॥ ४ ॥

हारामहागुणानिधेहासीतेतिप्रियवादिनी ॥ दुःखार्णवेनिमग्नंमांत्रय
माणंनपश्यसि ॥ ५ ॥ विलप्यैवंचिरंराजानिमग्नोदुःखसागरे ॥
एवंमंत्रीरुदंतंतंप्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ ६ ॥ रामःसीताचसौमि
त्रिर्मयानीतारथेनते ॥ शृंगवेरपुराभ्याशेगंगाकूलेव्यवास्थिताः ॥
॥ ७ ॥ गुहेनकिंचिदानीतंफलमूलादिकंचयत् ॥ स्पृष्ट्वाहस्ते
नसंप्रीत्यानाग्रहीद्विससर्जतत् ॥ ८ ॥ वटक्षीरंसमानाय्यगुहेनरघु
नंदनः ॥ जटामुकुटमाबद्धयमामाहनृपतेस्वयम् ॥ ९ ॥ सुमं
त्रब्रूहिराजानंशोकस्तेऽस्तुनमत्कृते ॥ साकेतादधिकंसौख्यंविपि
नेनोभविष्यति ॥ १० ॥ मातुर्मेवंदनंब्रूहिशोकंत्यजतुमत्कृते ॥
आश्वासयतुराजानंवृद्धंशोकपरिप्लुतम् ॥ ११ ॥ .सीताचाश्रुपरी
ताक्षीमामाहनपसत्तम ॥ दःखगद्गदयावाचारामंकिंचिदवेक्षती ॥

॥ १२ ॥ साष्टांग ब्रूहिश्वश्व पदांबुजे ॥ इतिप्ररुदती
सीतागताकिंचिदवाङ्मुखा ॥ १३ । ततस्तेऽश्रुपरीताक्षाना
वमारुरुहुस्तद ाकूलं समुत्तीर्यगतास्तावदहंस्थितः ॥ १४॥
ततोदुःखेनमहतापुनरेवाहमागतः ॥ ततोरुदंतीकौसल्याराजान
मिदमब्रवीत् ॥ १५ ॥ कैकेय्यैप्रियभार्यायै प्रसन्नोदत्तवान्वरम् ॥
त्वंराज्यंदेहितस्यैवमत्पुत्रःकिंविवासितः ॥ १६ ॥ वृ त्वात्वमे
वतत्सर्वमिदानींकिंनुरोदिषि ॥ कौसल्यावचनंश्रुत्वाक्षतेस्पृष्ट
इवाग्निना ॥ १७ ॥ पुनःशोकाश्रुपूर्णाक्षःकौसल्यामिदमब्रवीत्॥
दुःखेनाम्रियमाणंमांकिंपुनर्दुःखयस्यलम् ॥ १८ ॥ इदानीमेवमे
प्राणाउत्क्रामिष्यंतिनिश्चयः ॥ शप्तोऽहंबाल्यभावेनकेनचिन्मुनि
नापुरा ॥ १९ ॥ पुराहंयौवनेदृप्तश्चापबाणधरोनिशि ॥

मृ को ग्रास्तीरेमहावने ॥ २० ॥ तत्रार्धरा म् क
श्चित्तृषार्दित ॥ पिपासार्दितयोःपित्रोर्जलमानेतुमुद्यत ॥ अपूर
यज्जलेकुंभंतदाशब्दोऽभवन्महान् ॥ २१ ॥ गजःपिबतिपानीय
मितिमत्वामहानिशि ॥ बाणंधनुषिसंधायशब्दवेधिनम [illegible]पम् ॥
॥ २२ ॥ हाहतोऽस्मीतितत्राभूच्छब्दोमानुषसूचकः ॥ कस्या
पिनकृतोदोषोमयाकेनहतोविधे ॥ २३ ॥ प्रतीक्षतेमांमाताचपि
ताचजलकांक्षया ॥ तच्छ्रुत्वाभयसंत्रस्तस्ततोऽहंपौ[illegible] पवचः ॥
॥ २४ ॥ शनैर्गत्वाऽथतत्पार्श्वंस्वामिन्दशरथोऽस्म्यहम् ॥ अजा
नतामयाविद्धस्त्रातुमर्हसिमांमुने ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वापादयो
स्तस्यपातितोगद्गदाक्षरः ॥ तदामामाहसमुनिर्माभैषीर्नृपसत्तम ॥
॥ २६ ॥ ब्रह्महत्यास्पृशेन्नत्वांवैश्योऽहंतपसिस्थितः ॥ पितरौ

मांप्रतीक्षितेक्षुत्तृड्भ्यांपरिपीडितौ ॥२७॥ तयं त्वमुद हेशी
घ्रमेवाविचारयन् ॥ नचेत्त्वांभस्मसात्कुर्यां ॥
॥ २८ ॥ जलंदत्त्वातुतौनत्वाकृतंसर्वंनिवेद यमुद्धरमद
हात्प्राणांस्त्यक्ष्यामिपीडितः ॥ २९ ॥ इ नाशीघ्रंबा
णमुत्पाट्यदेहतः ॥ सजलंकलशंधृत्वागतो ॥३०॥
अतिवृद्धावंधदृशौक्षुत्पिपासार्दितौनिशि ॥ लिलंगृह्य
पुत्रःकिंवाऽत्रकारणम् । ३१ ॥ अनन शोच्यौ
तृट्परिपीडितौ ॥ आ सुपः किंवाभा सुतः ॥
॥ ३२ ॥ इतिचिंताव्याकुलौतौमत्पादन्या ॥ श्रुत्व
प्राहपितापुत्रांकिंविलंबकृतस्त्वय ॥ ३३ पोःसुपान
यांपिबत्वमपिपुत्रक ॥ त्येवल तोभीत्यासकाशमगमंशौ

॥ ३४ ॥ पादयोःप्रणिपत्याहमब्रुवंविनयान्वितः ॥ नाहंपुत्रस्त्व
योध्यायाराजादशरथोऽस्म्यहम् ॥ ३५ ॥ पापोऽहंमृगयासक्तो
रात्रौमृगविहिंसकः ॥ जलावताराद्दूरेऽहंस्थित्वाजलगतंध्वनिम् ॥
॥ ३६ ॥ श्रुत्वाऽहंशब्दवेधित्वादेकंबाणमथात्यजम् ॥ हतोऽस्मी
तिध्वनिंश्रुत्वाभयात्तत्राहमागतः ॥ ३७ ॥ जटाविकीर्यपतितं
दृष्ट्वाऽहंमुनिदारकम् ॥ भीतोगृहीत्वातत्पादौरक्षरक्षेतिचाब्रुवम्॥
॥ ३८ ॥ माभैषीरितिमांप्राहब्रह्महत्याभयंनते ॥ मत्पित्रोःसलि
लंदत्त्वानत्वाप्रार्थयजीवितम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तोमुनिनातेनह्याग
तोमुनिहिंसकः ॥ रक्षेतांमांदयायुक्तौयुवांहिशरणागतम् ॥४०॥
इतिश्रुत्वातुदुःखार्तौविलप्यबहुशोच्यतम् ॥ पतितौनौसुतोयत्र
नयतत्राविलम्बयन् ॥४१॥ ततोनीतौसुतोयत्रमयातौवृद्धदंपती॥

स्पृष्ट्वासुतंतौहस्ताभ्यांबहुशोऽथविलेपतुः ॥४२॥ हाहेतिक्रंदमा
नौतौपुत्रपुत्रेत्यवोचताम् ॥ जलंदेहीतिपुत्रेतिकिमर्थंनददास्य
लम् ॥ ४३ ॥ ततोमामूचतुःशीघ्रंचितिंरचयभूपते ॥ मयातदै
वरचिताचितिस्तत्रानिवेशिताः ॥ त्र्यस्तत्राग्निरुत्सृष्टोदग्धास्ते
त्रिदिवंययुः ॥ ४४ ॥ तत्रवृद्धपिताआहत्वमप्येवंभविष्यसि ॥
पुत्रशोकेनमरणंप्राप्स्यसेवचनान्मम ॥ ४५ ॥ सइदानींममप्राप्तः
शापकालोऽनिवारितः ॥ इत्युक्त्वाविललापाथराजाशोकसमा
कुलः ॥ ४६ ॥ हारामपुत्रहासीतेहालक्ष्मणगुणाकर ॥ त्वद्वियो
गादहंप्राप्तोमृत्युंकैकेयिसंभवम् ॥ ४७ ॥ वदन्नेवंदशरथःप्राणां
स्त्यक्त्वादिवंगतः ॥ कौसल्याचसुमित्राचतथाऽन्याराजयोषि
तः ॥ ४८ ॥ चुक्रुशुश्चविलेपुश्चउरस्ताडनपूर्वकम् ॥ वसिष्ठः

प्रययौतत्रप्रातर्मंत्रिभिरावृतः ॥४९॥ तैलद्रोण्यांदशरथंक्षिप्त्वादू रा०
७८ तानथाब्रवीत् ॥ गच्छतत्वरितंसाश्वायुधाजिन्नगरंप्रति ॥ ५० ॥ स०
तत्रास्तेभरतःश्रीमाञ्छत्रुघ्नसहितःप्रभुः ॥उच्यतांभरतःशीघ्रमाग
च्छेतिममाज्ञया॥५१॥अयोध्यांप्रतिराजानंकैकेयींचापिपश्यतु॥
इत्युक्तास्त्वरितंदूतागत्वाभरतमातुलम् ॥ ५२ ॥ युधाजितं
प्रणम्योचुर्भरतंसानुजंप्रति ॥ वसिष्ठस्त्वाऽब्रवीद्राजन्भरतःसानु
जःप्रभुः ॥ ५३ ॥ शीघ्रमागच्छतुपुरीमयोध्यामविचारयन् ॥
इत्याज्ञप्तोऽथभरतस्त्वरितंभयविह्वलः ॥ ५४ ॥ आययौगुरुणा
दिष्टःसहदूतस्तुसानुजः ॥ राज्ञोवाराघवस्यापिदुःखंकिंचिदुप
स्थितम् ॥ ५५ ॥ इतिचिंतापरोमार्गेचिंतयन्नगरंययौ ॥ नगरं ७८
भ्रष्टलक्ष्मीकंजनसंबाधवर्जितम् ॥ ५६ ॥ उत्सवैश्चपरित्यक्तंदृष्ट्वा

चिंतापरोऽभवत्॥प्रविश्यराजभवनंराजलक्ष्मीविवर्जितम् ॥५७॥
अपश्यत्कैकयींतत्रएकामेवासनेस्थिताम् ॥ ननांमाशिरसापादौ
मातुर्भक्तिसमन्वितः ॥ ५८ ॥ आगतंभरतंदृष्ट्वाकैकयीप्रेमसं
भ्रमात ॥ उत्थायालिंग्यरभसात्स्वांकमारोप्यसास्थिता ॥ ५९ ॥
मूर्ध्न्यवघ्रायपप्रच्छकुशलंस्वकुलस्यसा ॥ पितामेकुः भ्रातामा
ताचशुभलक्षणा ॥ ६० ॥ दिष्ट्यात्वमद्यकुशलीमयादृष्टोऽसि
पुत्रक ॥ इतिपृष्टःसभरतोमात्राचिंताकुलेंद्रियः ॥६१॥ दूयमाने
नमनसामातरंसमपृच्छत ॥ मातःपितामेकुत्रास्तेएकात्वमिहसं
स्थिता ॥ ६२ ॥ त्वयाविनानमेतातःकदाचिद्गृहासिस्थितः ॥
इदानीं दृश्यतेनैवकुत्रातिष्ठतिमेवद ॥ ६३ ॥ अहं पितरंमेऽद्यभ
यंदुःखचजायते ॥ अथाहकैकयीपुत्रंविं दुःखेनतव ॥ ६४ ॥

यागंतिर्धर्मशीलानामश्वमेधादियाजिनाम् ॥ तांगातगतवानव
तातेपितृवत्सल ॥ ६५ ॥ तच्छ्रुत्वानिपपातोर्व्यांभरतःशो
विह्वलः ॥ हातातक्वगतोऽसित्वंत्यक्त्वामांवृजिनार्णवे ॥ ६६ ॥
असमर्प्यैवरामायराज्ञेमांक्वगतोऽसिभोः ॥ एवंविलपितंपुत्रंपतितं
मुक्तमूर्धजम् ॥ ६७ ॥ उत्थाप्यामृज्यनयनेकैकेयीपुत्रमब्रवीत् ॥
समाश्वसिहिभद्रंतेसर्वंसंपादितंमया ॥ ६८ ॥ तामाहभरतस्तो
त म्रियमाणःकिमब्रवीत् ॥ तमाहकैकयीदेवीभरतंभयवर्जिता ॥
॥ ६९ ॥ हारामरामसीतेतिलक्ष्मणेतिपुनःपुनः ॥ विलपन्ने
वसुचिरंदेहंत्यक्त्वादिवंययौ ॥ ७० ॥ तामाहभरतोहेऽबराम
सन्निहितोनकिम् ॥ तदानींलक्ष्मणोवाऽपिसीतावाकुत्रतेगताः ।
॥ ७१ ॥ ॥ कैकेय्युवाच ॥ रामस्ययौवराज्यार्थंपित्रातेसंभ्रम

कृतः ॥ तवराज्यप्रदानायतदाऽहंविघ्नमाचरम् ॥ ७२ ॥ राज्ञा दत्तंहिमेपूर्वंवरदेनवरद्वयम् ॥ याचितंतदिदानींमेतयोरेकेनतेऽखि लम् ॥ ७३ ॥ राज्यंरामस्यचैकेनवनवासोमुनिव्रतम् ॥ ततः सत्यपरोराजाराज्यंदत्त्वातवैवहि ॥ ७४ ॥ रामंसंप्रेषयामासव नमेवपितातव॥ सीताऽप्यनुगतारामंपातिव्रत्यमुपाश्रिता॥७५॥ सौभ्रात्रंदर्शयन्राममनुयातोऽपिलक्ष्मणः ॥ वनंगतेषुसर्वेषुरा जातानेवचिंतयन् ॥ ७६ ॥ प्रलपन्रामरामेतिममारनृपसत्तमः ॥ इतिमातुर्वचःश्रुत्वावज्राहतइवद्रुमः ॥ ७७ ॥ पपातभूमौनिः संज्ञस्तंदृष्ट्वादुःखितातदा ॥ कैकेयीपुनरप्याहवत्सशोकेन किंतव ॥ ७८ ॥ राज्येमहतिसंप्राप्तेदुःखस्यासवरःकुतः ॥ इति ब्रुवंतीमालोक्यमातरंप्रदहन्निव ॥ ७९ ॥ असंभा

ष्याऽसिपापेमेघोरेत्वंभर्तृघातिनी ॥ पापेत्वद्गर्भजातोऽहंपापवा
नास्मिसांप्रतम् ॥ अहमग्निंप्रवेक्ष्यामिविषंवाभक्षयाम्यहम्॥८०॥
खड्गेनथाऽथचात्मानंहत्वायामियमक्षयम् ॥ भर्तृघातिनिदुष्टेत्वं
कुंभीपाकंगमिष्यासि ॥ ८१ ॥ इतिनिर्भर्त्स्यकैकेयींकौसल्याभ
वनंययौ ॥ सापितंभरतंदृष्ट्वामुक्तकंठारुरोदह ॥ ८२ ॥ पादयोः
पतितस्तस्याभरतोऽपितदारुदत् ॥ आलिंग्यभरतंसाध्वीराम
मातायशस्विनी ॥ ८३ ॥ कृशाऽतिदीनवदनासाश्रुनेत्रेदमब्रवी
त् ॥ पुत्रत्वयिगतेदूरमेवंसर्वमभूदिदम् ॥ उक्तंमात्राश्रुतंसर्वंत्व
यातेमातृचेष्टितम् ८४ ॥ पुत्रःसभार्योवनमेवयातःसलक्ष्मणो
मेरघुरामचंद्रः ॥ चारांबरोबद्धजटाकलापःसंत्यज्यमांदुःखसमुद्र
मग्राम ॥ ८५ ॥ हारामहामेरघवंशनाथजातोऽसिमेत्वंपरतःपर

त्मा ॥ तथाऽपिदुःखंनजहातिमांवैविधिर्बलीयानितिमेमनीषा ॥
॥ ८६ ॥ सएवंभरतोवीक्ष्यविलपंतींभृशंशुचा ॥ पादौगृही
त्वाप्राहेदंशृणुमातर्वचोमम ॥ ८७ ॥ कैकेय्यायत्कृतंकर्मरामरा
ज्याभिषेचने ॥ अन्यद्वायदिजानामिसामयानोदितायदि ॥८८॥
पापंमेऽस्तुतदामातर्ब्रह्महत्याशतोद्भवम् ॥ हत्वावसिष्ठंखड्गेनअ
रुंधत्यासमन्वितम् ॥ ८९ ॥ भूयात्तत्पापमखिलंममजानामि
यद्यहम् ॥ इत्येवंशपथंकृत्वारुरोदभरतस्तदा ॥ ९० ॥ कौ
सल्यातमथालिंग्यपुत्रजानामिमाशुचः ॥ एतस्मिन्नंतरेश्रुत्वाभ
रतस्यसमागमम् ९१ ॥ वसिष्ठोमंत्रिभिःसार्धंप्रययौराजमं
दिरम् ॥ रुदंतंभरतंदृष्ट्वावसिष्ठःप्राहसादरम् ॥ ९२ ॥ वृद्धो
राजादशरथोज्ञानीसत्यपराक्रमः ॥ भुक्त्वामर्त्यसुखंस ‍ि
८

जन्मना दिवर्जितः ॥९५॥ शरीरंजडमत्यर्थमपवित्रंविनश्वरम्॥
विचार्यमाणेशोकस्यनावकाशःकथंचन ॥ ९६ ॥ पितावातनयो
वाऽपियदिमृत्यु शं तः ॥ मूढास्तमनुशोचंतिस्वात्मताडनपूर्व
कम् ॥ ९७। निःसारेखलुसंसारे योगोज्ञानिनांयदा ॥ भवेद्वै
राग्यहेतुः श सारव्यतने तिच ॥ ९८ ॥ जन्मवान्यादिलोके
ऽस्मिस्ताहतमृत्युरन्वग त् तस्मादपरिहार्योऽयंमृत्युर्जन्मवतां
सदा ॥९९॥ स्वकर्मव तःसर्वजतून भवाप्ययौ ॥ विजानन्नप्य ८१
न्यःकः चतिबांधवान् ॥ १०० ब्रह्मांडकोटयोनष्टाः

सृष्टयोबहुशोगताः ॥ शुष्यंतिसागराःसर्वेकैवास्थाक्षणजीविते ॥
॥ १ ॥ चलपत्रांतलग्नांबुबिंदुवत्क्षणभंगुरम् ॥ आयुस्त्यजत्यवे
लायांकस्तत्रप्रत्ययस्तव ॥ २ ॥ देहीप्र क्तनदेहोत्थकर्मणादे
हवान्पुनः ॥ तद्देहोत्थेनचपुन र्देहःसदात्मनः ॥ ३ ॥ यथात्यज
तिवैजीर्णवासोगृह्णातिनूतनम् ॥ तथाजीर्णपरित्यज्यदेहीदेहं
पुनर्नवम् ॥ ४ ॥ भजत्येवसदातत्रशोकस्यावसरःकुतः ॥ आ
त्मानम्रियतेजातुजायतेनचवर्धते ५ ॥ षड्भावरहितोऽनंतः
सत्यप्रज्ञानविग्रहः ॥ आनंदरूप इत्यादिसाक्षीलयविवर्जितः ॥
॥ ६ ॥ एकएवपरोह्यात्माह्यद्वितं समास्थितः ॥ इत्यात्मानं
हढंज्ञात त्यक्त्वाशोकंकुरुक्रि ॥ ७ ॥ तैलद्रोण्याःपितुर्दे
हमुद्धृत्यसाचिवैः सह ॥ कृत्यंवु यमस्माभिःकुलनंदन ॥

॥ ८ ॥ इतिसंबोधितःसाक्षाद्गुरुणाभरतस्तदा ॥ विसृज्याज्ञानजं रा०
शोकंचक्रेसविधिवत्क्रियाम् ॥ ९ ॥ गुरुणोक्तप्रकारेणआहिताग्ने स्व० ७
र्यथाविधि ॥ संस्कृत्यसपितुर्देहंविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ११० ॥
एकादशेऽहनिप्राप्तेब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ भोजयामासविधि
वच्छतशोऽथसहस्रशः ॥ ११ ॥ उद्दिश्यपितरंतत्रब्राह्मणेभ्योधनं
बहु ॥ ददौगवांसहस्राणिग्रामान्रत्नांबराणिच ॥ १२ ॥ अवस
त्स्वगृहेतत्ररामभेवानुचिंतयन् ॥ वसिष्ठेनसहभ्रात्रामंत्रिभिःप
रिवारितः ॥ १३ ॥ रामेऽरण्यंप्रयातेसहजनकसुतालक्ष्मणाभ्यां
सुघोरंमातामेराक्षसीवप्रदहतिहृदयंदर्शनादेवसद्यः ॥ गच्छाम्या
रण्यमद्यस्थिरमतिरखिलंदूरतोऽपास्यरा रामंसीतासमेतंस्मि ८२
तरुचिरमुखंनित्यमेवानुसेवे ॥ ११४ ॥ इतिश्रीमदध्यात्म

उमामहेश्वरसंवादेअयो०सप्तमःसर्गः ॥ ७ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥
वसिष्ठोमुनिभिःसार्धंमंत्रिभिःपरिवारितः ॥ राज्ञःसभांदेवसभा स
न्निभामाविशद्विभुः ॥.१ ॥ तत्रासनेसमासीनश्चतुर्मुखइवापरः ॥
आनीयभरततत्रउपपरस्यसहानुजम् अब्रवीद्वचनंदेशका
लोचितमरिंदमम् वत्सराज्येऽभिषेक्ष्यामस्त्वामद्यपितृशा
सनात् । २ कैकः ।याचितंराज्यंत्वदर्थेपुरुषर्षभ ॥ सत्यसं
धोदशरथःप्रतिज्ञायददौकिल ॥ ४ ॥ अभिषेकोभवत्वद्यमु
निभिर्मंत्रपूर्वकम् ॥ श्रुत्वाभरतोऽप्याहममराज्येनकिंमुने ॥
॥ ५ ॥ रामोराजाधिराजश्चवयंतस्यैवकिंकराः श्वःप्रभातेग
मिष्यामोरामसमानतुमंजसा ॥ ६॥ अहंयूयंमातरश्चकैकेयींराक्षसीं
विना ॥ हनिष्याम्यघुं वाहंकैकयींमातृगंधिनीम् ॥ ७॥ किंतुमां

नोरघुश्रेष्ठ स्त्रीहंतारंसहिष्यते॥ तच्छ्रोभूतेगमिष्यामिपादचारेणदं
३ डकान् ॥ ८ ॥ शत्रुघ्नसहितस्तूर्णंयूयमायांतुवानवा ॥ रामो
यथावनेयातस्तथाऽहंवल्कलांबरः ॥ ९ ॥ फलमूलकृताहारः
शत्रुघ्नसहितोमुने ॥ भूमिशायीजटाधारीयावद्रामोनिवर्तते ॥
॥ १० ॥ इतिनिश्चित्यभरतस्तूष्णीमेवावतस्थिवान् ॥ साधु
साध्वितितंसर्वेप्रशशंसुर्मुदान्विताः ॥ ११ ॥ ततःप्रभातेभर
तंगच्छंतंसर्वसैनिकाः॥ अनुजग्मुःसुमंत्रेणनोदिताःसाश्वकुंजराः॥
॥ १२ ॥ कौसल्याद्याराजदारावसिष्ठप्रमुखाद्विजाः ॥ छादयं
तोभुवंसर्वेपृष्ठतःपार्श्वतोऽग्रतः ॥ १३ ॥ शृंगवेरपुरंगत्वागं
गाकूलेसमंततः ॥ उवासमहतीसेनाशत्रुघ्नपरिचोदिता ॥ १४ ॥
आगतंभरतंश्रुत्वागुहःशंकितमानसः ॥ महत्यासेनयासार्धमा

गंतोभरतःकिल १५ पंकर्तुनवायातिरामस्याविदि
तात्मनः ॥ गत्वातद्धृदयंज्ञेयंयदिशुद्धस्तरिष्यति ॥ १६ ।
गंगांनोचेत्समाकृष्यनावस्तिष्ठंतुसायुधाः ॥ ज्ञातयोमे यत्ता
पश्यंतःसर्वतोदिशम् १७ इतिसर्वान्सम दिश्यगुहोभरतम
गतः ॥ उपायनानिसंगृह्यविविधानिबहून्यपि ॥ १८ ॥ प्रययौ
ज्ञातिभिःसार्धंबहुभिर्विविधायुधैः ॥ निवेद्योपायनान्यग्रेभरतस्य
समंततः ॥ १९ ॥ दृष्ट्वाभरतमासीनंसानुजंसहमंत्रिभिः ॥ चीरां
बरंघनश्यामंजटामुकुटधारिणम् ॥ २० ॥ राममेवानुशोचंतं
रामरामेतिवादिनम् ॥ ननामशिरसाभूमौगुहोऽहमितिचाब्रवीत्
॥ २१ ॥ शीघ्रमुत्थाप्यभरतोगाढमालिंग्यसादरम् । पृष्ट्वाऽनामय
मव्यग्रःसखायमिदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ भ्रा वं वेणान्नसमेतः

समवस्थितः ॥ रामेणालिंगितःसार्द्रंनयनेनामलात्मना ॥ २३ ॥
धन्योऽसिकृतकृत्योऽसियत्त्वयापरिभाषितः ॥ रामोराजीवपत्रा
क्षोलक्ष्मणेनचसीतया ॥ २४ ॥ यत्ररामस्त्वयादृष्टस्तत्रमांनय
सुव्रत ॥ सीतयासहितोयत्रसुप्तस्तद्दर्शयस्वमे ॥ २५ ॥ त्वंराम
स्याप्रियतमोभक्तिमानसिभाग्यवान् ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यरामं
साश्रुविलोचनः ॥ २६ ॥ गुहेनसहितस्तत्रयत्ररामःस्थितो
निशि ॥ ययौददर्शशयनस्थलंकुशसमास्तृतम् ॥ २७ ॥ सीता
भरणसंलग्नस्वर्णबिंदुभिरंचितम् ॥ दुःखसंतप्तहृदयोभरतःपर्यदे
वयत् ॥ २८ ॥ अहोऽतिसुकुमारीयासीताजनकनंदिनी ॥
प्रासादेरत्नपर्यंकेकोमलास्तरणेशुभे ॥ २९ ॥ रामेणसहिताशेते
साकथंकुशविष्टरे ॥ सीतारामेणसहितादुःखेनममदोषतः ॥ ३० ॥

धिङ्मांजातोऽस्मिकैकेय्यांपापराशिसमानतः॥ मन्निमित्तमिदंक्लेशं
रामस्यपरमात्मनः ॥ ३१ ॥ अहोऽतिसफलंजन्मलक्ष्मणस्यम
हात्मनः ॥ राममेवसदाऽन्वेतिवनस्थमपिहृष्टधीः ॥ ३२ ॥ अहं
रामस्यदासायेतेषांदासस्यकिंकरः ॥ यदिस्यांसफलंजन्ममम
ान्नसंशयः ॥ ३३ भ्रातर्जानासियदितत्कथयस्वममा
लम् ॥ यत्रतिष्ठतितत्राहंगच्छाम्यानेतुमंजसा ॥ ३४ ॥
गुहस्तंशुद्धहृदयंज्ञात्वासस्नेहमब्रवीत् ॥ देवत्वमेवधन्योऽसियस्य
तेभक्तिरीदृशी ॥ ३५ ॥ रामेराजीवपत्राक्षेसीतायांलक्ष्मणेतथा॥
चित्रकूटाद्रिनिकट ाकिन्याविदूरतः ॥ ३६ ॥ मुनीनामाश्रमप
देरामस्तिष्ठतिसानुजः ॥ जानक्यासहितोनंदात्सुखमास्तेकि
लप्रभुः ॥ ३७ ॥ तत्रगच्छामहेशीघ्रंगंगांतर्तुमिहार्हसि ॥ इत्यु

क्त्वात्वरितंगत्वानावःपंचशतानिह ॥ ३८ ॥ समानयत्ससै
न्यस्यततुंगंगांमहानदीम् ॥ स्वयमेवानिनायैकांराजनावंगुहस्त
दा ॥३९॥ आरोप्यभरतंतत्रशत्रुघ्नंराममातरम् ॥ वसिष्ठंचतथा
ऽन्यत्रकैकेयींचान्ययोषितः ॥ ४० ॥ तीर्त्वागंगांययौशीघ्रंभरद्वा
जाश्रमंप्रति ॥ दूरेस्थाप्यमहासैन्यंभरतःसानुजोययौ ॥ ४१ ॥
आश्रमेमुनिमासीनंज्वलंतमिवपावकम् ॥ दृष्ट्वाननामभरतःसाष्टा
ङ्गमतिभक्तितः ॥ ४२ ॥ ज्ञात्वादाशरथिंप्रीत्यापूजयामासमौ
निराट् ॥ पप्रच्छकुशलंदृष्ट्वाजटावल्कलधारिणम् ॥ ४३ ॥
राज्यंप्रशासतस्तेऽद्यकिमेतद्वल्कलादिकम् ॥ आगतोऽसिकिम
र्थंत्वंविपिनंमुनिसेवितम् ॥ ४४ ॥ भरद्वाजवचःश्रुत्वाभरतःसाश्रु
लोचनः ॥ सर्वंजानासिभगवन्सर्वभूताशयस्थितः ॥ ४५ ॥ तथा

कय्यायत्कृतंकर्मरामराज्य
पिनाहिजानामिकिंचन ॥
इत्युक्त्वा दयुगलं
तमादेवशुद्धोवाऽशुद्धएववा ॥
मित्रामेतिष्ठतिराजनि ॥ किंकरो
यशाश्वतः ॥ ४९ ॥ अतोगत्वामुनिश्रेष्ठरा
तित्वाराज्यसंभारान्समर्प्यात्रैवराघवम् ॥
न्येववसिष्ठाद्यैःपौरजानपदैःसह ॥ नेष्येऽयो
पिनीचवत् ॥ ५१ ॥ इत्युदीरितमाकर्ण्य

च्छर
तन
त्पाद

चो
वत

भक्तः श्रीरामेलक्ष्मणादपि ॥ ५३ ॥ आतिथ्यंकर्तुमिच्छामिससै
न्यस्यतवानघ ॥ अद्यभुक्त्वाससैन्यस्त्वंश्वोगंतारामसन्निधिम् ॥
॥ ५४ ॥ यथाज्ञापयातिभवांस्तथेतिभरतोऽब्रवीत् ॥ भरद्वा
जस्तपःस्पृष्ट्वामौनीहोमगृहेस्थितः ॥ ५५ ॥ दध्यौकामदुघां
कामवर्षिणींकामदोमुनिः ॥ असृजत्कामधुक्सर्वंयथाकाममलौ
किकम् ॥ ५६ ॥ भरतस्यससैन्यस्ययथेष्टंचमनोरथम् ॥ तथा
ववर्षसकलंतृप्तास्तेसर्वसैनिकाः ॥ ५७ ॥ वसिष्ठंपूजयित्वाऽग्रेशा
स्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥ पश्चात्ससैन्यंभरतंतर्पयामासयोगिराट् ॥५८॥
उषित्वादिनमेकंतुआश्रमेस्वर्गसन्निभे ॥अभिवाद्यपुनःप्रातर्भरद्वा
जंसहानुजः ॥ ५९ ॥ भरतस्तुकृतानुज्ञःप्रययौरामसन्निधिम् ॥
चित्रकूटमनुप्राप्यदूरेसंस्थाप्यसैनिकान् ॥ रामसंदर्शनाकांक्षी

प्रययौभरतःस्वयम् ॥ ६० ॥ शत्रुघ्नेनसुमंत्रेणगुहेनचपरंतपः ॥
तपस्विमंडलंसर्वंविचिन्वानोन्यवर्तत ॥ ६१ ॥ अदृष्ट्वारामभव
नमपृच्छदृषिमंडलम् ॥ कुत्रास्तेसीतयासार्धंलक्ष्मणेनरघूत्तमः॥
॥ ६२ ॥ ऊचुरग्रेगिरेःपश्चाद्गंगायाउत्तरेतटे ॥ विविक्तंरामसदनं
रम्यकाननमंडितम् ॥ ६३ ॥ सफलैराम्रपनसैःकदलीखंडसं
वृतम् ॥ चंपकैःकोविदारैश्चपुन्नागैर्विपुलैस्तथा ॥ ६४ ॥ एवंद
र्शितमालाक्यमुनिभिर्भरतोऽग्रतः ॥ हर्षाद्ययौरघुश्रेष्ठभवनंमंत्रि
णासह ॥ ६५ ॥ ददर्शदूरादतिभासुरंशुभंरामस्यगेहंमुनिवृं
दसेवितम् ॥ वृक्षाग्रसंलग्नसुवल्कलाजिनंरामाभिरामंभरत सहा
नुजः ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादे
अयोध्याकांडेऽष्टमःसर्गः ॥ ८ ॥ ॥ अथगत्वाऽऽश्रमपदसमीपं

० भरतोमुदा ॥ सीतारामपदैर्युक्तंपवित्रमतिशोभनम् ॥ १ ॥ रा०
७ सतत्रवज्रांकुशवारिजांचितध्वजादिचिह्नानिपदानिसर्वतः ॥ दद स०
र्शरामस्यभुवोऽतिमंगलान्यचेष्टयत्पादरजःसु सानुजः ॥ २ ॥
अहोसुधन्योऽहममूनिरामपादारविंदांकितभूतलानि ॥ पश्या
मियत्पादरजोविमृग्यंब्रह्मादिदेवैःश्रुतिभिश्चनित्यम् ॥ ३ ॥
इत्यद्भुतप्रेमरसाप्लुताशयोविगाढचेतारघुनाथभावने ॥ आनंदजा
श्रुस्नपितस्तनांतरःशनैरवापाश्रमसन्निधिंहरेः ॥४॥ सतत्रदृष्ट्वारघु
नाथमास्थितंदूर्वादलश्यामलमायतेक्षणम् ॥जटाकिरीटंनववल्क
लांबरंप्रसन्नवक्रंतरुणारुणद्युतिम् ॥५ ॥ विलोकयंतंजनकात्मजां
शुभांसौमित्रिणासेवितपादपंकजम् ॥ तदाऽभिदुद्रावरघूत्तमंशु ८७
चाहर्षाच्चतत्पादयुगंत्वराऽग्रहीत् ॥ ६ ॥ रामस्तमाकृष्यसुदी

हुदोर्भ्यांपरिष्वज्यसिषिंचनेत्रजैः । जलैरथांकोपरिसंन्यवे
शयत्पुनःपुनःसंपरिपस्वजेविभुः ॥ ७ । अथतामातरःसर्वाःसमा
जग्मुस्त्वरान्विताः॥राघवंद्रष्टुकामास्तास्तृषार्तागौर्यथाजरूम् ॥
॥ ८ ॥ रामःस्वमातरंवीक्ष्यद्रुतमुत्थायपादयोः ॥ ववंदेसाश्रुसा
पुत्रमालिंग्यातीवदुःखिता ९ इतराश्चतथानत्वाजन
नीरघुनंदनः ॥ ततःसम ातदृष्ट्वावसिष्ठंमुनिपुंगवम् ॥ १०
साष्टांगंप्रणिपत्याहधन्योऽस्मीतिपु नःपुनः ॥ यथाऽर्हमुपवेश्याह
सर्वानेवरघूद्वहः ॥ ११ ॥ पिता कुशलीकिंवामांकिमाहातिदुः
खितः ॥ वसिष्ठस्तमुवाचेदंपितातेरघुनंदन ॥ १२ ॥ त्वद्वियोगा
भितप्तात्मात्वामेवपरिचिंतयन् । रामरामेतिसीतेतिलक्ष्मणेति
ममारह ॥ १३ श्रुत्वातत्कर्णशूलाभंगुरोर्वचनमंजसा हाहतो

ऽस्मीतिपतितोरुदन्रामःसलक्ष्मणः ॥ १४ ॥ ततोऽनुरुरुदुःसर्वा रा०
८ मातरश्चतथाऽपरे ॥ हातातमांपरित्यज्यक्वगतोऽसिघृणाकर ॥ स०१
॥ १५ ॥ अनाथोऽस्मिमहाबाहोमांकोवालालयेदितः॥सीताचल
क्ष्मणश्चैवाविलेपतुरतोभृशम् ॥१६॥ वसिष्ठःशांतवचनैःशमयामा
सतांशुचम् ॥ ततोमंदाकिनींगत्वास्नात्वातेवीतकल्मषाः ॥१७॥
राज्ञेददुर्जलंतत्रसर्वेतेजलकांक्षिणे ॥ पिंडान्निर्वापयामासरामो
लक्ष्मणसंयुतः ॥ १८ ॥ इंगुदीफलपिण्याकरचितान्मधुसं
प्लुतान् ॥ वयंयदन्नाःपितरस्तदन्नाःस्मृतिनोदिताः ॥ १९ ॥
इतिदुःखाश्रुपूर्णाक्षःपुनःस्नात्वागृहंययौ॥ सर्वैरुदित्वासुचिरंस्नात्वा
जग्मुस्तथाऽऽश्रमम् ॥ २० ॥ तस्मिंस्तुदिवसेसर्वेउपवासंप्रच ८८
क्रिरे ॥ ततःपरेद्युर्विमलेस्नात्वामंदाकिनीजले ॥ २१ ॥ उपविष्टं

समागम्यभरतोरामम‌ब्रवीत् ॥ रामराममहाभागस्वात्मानम
भिषेचय ॥ २२ ॥ राज्यंपालयपित्र्यंतेज्येष्ठस्त्वंमेपितातथा ॥
क्षत्रिय येधर्मोयत्प्रजापरिपालनम् ॥ २३ ॥ इष्ट्वायज्ञबहुवि
धैःपुत्रानुत्पाद्य वे ॥ राज्येपुत्रंसमारोप्यगमिष्यसिततोवनम् ॥
॥ २४ ॥ इदानींवनवासस्यकालोनैवप्रसीदमे ॥ मातुर्मेदुष्कृ
तंकिंचित्स्मर्तुंनार्हसिपाहिन ॥ २५ इत्युक्त्वाचरणौभ्रा
तुःशिरस्याधायभक्तितः ॥ रामस्यपुरतःसाक्षाद्दंडवत्पतितोभुवि
॥२६॥उत प्यर ःशीघ्रमारोप्यांकेऽतिभक्तितः ॥उवाचभरतं
रामःस्नेहार्द्रनयनःशनैः ॥ २७ ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामित्वयो
क्तंयत्तथैवतत् किंतुमामब्रवीत्तातोनववर्षाणिपंचच । २८ ॥
उषित्वादंडकारण्यपु श्चात्समाविश इदानींभरत द ज्यं
१

त्तंमयाऽखिलम् ॥ २९ ॥ ततःपित्रैवसुव्यक्तंराज्यंदत्तंतवैवहि ॥ रा०
दंडकारण्यराज्यंमेदत्तंपित्रातथैवच ॥ ३० ॥ अतःपितुर्व स० १
चःकार्यमावाभ्यामातियत्नतः ॥ पितुर्वचनमुल्लंघ्यस्वतंत्रोयस्तु
वर्तते ॥ ३१ ॥ सजीवन्नेवमृतकोदेहांतेनिरयंव्रजेत् ॥ तस्माद्राज्यं
प्रशाधित्वंवयंदंडकपालकाः ॥ ३२ ॥ भरतस्त्वब्रवीद्रामंकामु
कोमूढधीःपिता ॥ स्त्रीजितोभ्रांतहृदयउन्मत्तोयादिवक्ष्यति ॥
तत्सत्यमितिनग्राह्यंभ्रांतवाक्यंयथासुधीः ॥ ३३ ॥ रामउवाच ॥
नस्त्रीजितःपिताब्रूयान्नकामीनैवमूढधीः ॥ पूर्वंप्रतिश्रुतंतस्यैसत्य
वादीददौभयात् ॥ ३४ ॥ असत्याद्भीतिरधिकामहतांनरकादपि ॥
करोमीत्यहमप्येतत्सत्यंतस्यैप्रतिश्रुतम् ॥ ३५ ॥ कथंवाक्यमहं ८१
कुर्यामसत्यंराघवोहिसन् ॥ इत्युदीरितमाकर्ण्यरामस्यभरतोऽब्र

३६ ॥ तथैवची सनोवनेवत्स्यामिसुव्र चतुर्दश
वंतुराज्यंकुरुयथासुखम् ३७ ामउवाच ॥
त्तंतवैवैतद्राज्यंमह्यंवनंददौ व्यत्र ह्ंकुर्यामसत्यं
स्थतम् ॥ ३८ ॥ भरतउवाच ॥ अहमप्यागमिष्यामिसेवे
मणोयथा ॥ नोचेत्प्रायोपवेशेनत्यजाम्येतत्कलेवरम् ॥
॥ इत्येवंनिश्चयंकृत्वादर्भानास्तीर्यचातपे ॥ मनसापिवि
यप्राङ्मुखोपाविवेशसः ॥ ४० ॥ तस्यापिनिर्बंधं
मोऽतिविस्मितः ॥ नेत्रांतसंज्ञांगुरवेचकाररघुनंदनः ॥
॥ एकांतेभरतंप्राहवासिष्ठोज्ञानिनांवरः ॥ वत्सगुह्यंशृणुत्वे
स्यात्सुनिश्चितम् ॥ ४२ ॥ रामोनारायणःसाक्षाद्ब्रह्मणा
पुरा ॥ रा स्यवधार्थायजातोदशरथात्मजः ॥ ४३ ॥

अ० योगमायाऽपिसीतेतिजाताजनकनंदि॒   शेषोऽपि॒ क्ष्मणे
१० जातोराममन्वेतिसर्वदा ॥ ४४ ॥ राव हंतुकामास्तेगमिष्यं
तिनसंशयः ॥ कैकेय्यावरदानादियन्निष्ठुरभाषणम् ॥ ४५ ॥
सर्वदेवकृतंनोचेदेवंसाभाषयेत्कथम् ॥ तस्मात्त्यजाग्रहंतात
स्यविनिवर्तने ॥४६॥ निवर्तस्वमहासैन्यैर्भ्रातृभिःसहितःपुरम् ॥
रावणंसकुलंहत्वाशीघ्रमेवागमिष्यति ॥ ४७ ॥ इतिश्रुत्वागु रो
र्वाक्यंभरतोविस्मयान्वितः ॥ गत्वासमीपंरामस्यविस्मयोत्फुल्ल
लोचनः ॥ ४८ ॥ पादुकेदेहिराजेंद्रराज्यायतवपूजिते ॥ तयोः
सेवांकरोम्येवयावदागमनंतव ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वापादुकेदिव्येयो
जयामासपादयोः ॥ रामस्यतेददौरामोभरतायातिभक्तितः ॥
॥ ५० ॥ गृहीत्वापादुकेदिव्येभरतोरत्नभूषिते ॥ रामंपुनः

क्र भ

ागिर

॥

न्यवर ात् ॥ ८३ ॥ ससैन्यःसवासिष्ठश्चशत्रुघ्नसहितःसुधीः ॥
मातृ मंत्रिभिःस धंगमनायोपचक्रम ॥ ८४ ॥ कैकेयीराममे
कांतः वन्नेत्रजलाकुला ॥ प्रांजलिःप्राहहेरामतवराज्यविघातनम् ॥
॥ ८५ ॥ कृतंमयादुष्टधियामायामोहितचेतसा । क्षमस्वममदौ
रात्म्यंक्षमासारांहिसाधवः ॥ ८६ । त्वंसाक्षाद्विष्णुरव्यक्तःपरमा
त्मासनातः ॥ मायामानुषरूपेणमोहयस्याखिलंजगत ॥ त्वयै
वप्रेरितोलोकःकुरुतेसाध्वसाधुवा ॥ ८७ ॥ त्वदधीनमिदंवि
श्वमस्वतंत्रंकरोतिकिम् । यथाकृत्रिमनर्तक्योनृत्यंतिकुहकेच्छ

या ॥ ५८ ॥ त्वदधीनातथामायानर्तकीबहुरूपिणी ॥ त्वयैवप्रे रा०
रिताऽहंचदेवकार्यंकरिष्यता ॥ ५९ ॥ पापिष्ठंपापमनसाकर्मा स० ९
चरमरिंदम ॥ अद्यप्रतीतोऽसिममदेवानामप्यगोचरः ॥ ६० ॥
पाहिविश्वेश्वरानंतजगन्नाथनमोऽस्तुते ॥ छिंधिस्नेहमयंपाशंपुत्र
वित्तादिगोचरम् ॥६१॥ त्वज्ज्ञानामलखड्गेनत्वामहंशरणंगता ॥
कैकेय्यावचनंश्रुत्वारामःसस्मितमब्रवीत् ॥ ६२ ॥ यदाहमां
महाभागेनानृतंसत्यमेवतत् ॥ मयैवप्रेरितावाणीतववक्त्राद्विनि
र्गता ॥ ६३ ॥ देवकार्यार्थसिद्ध्यर्थमत्रदोषःकुतस्तव ॥ गच्छंतं
हृदिमांनित्यंभावयंतीदिवानिशम् ॥ ६४ ॥ सर्वत्रविगतस्नेहाम
द्भक्त्यामोक्ष्यसेऽचिरात् ॥ अहंसर्वत्रसमदृक्द्वेष्योवाप्रियएववा ॥ ९१
॥ ६५ ॥ नास्तिमेकल्पकस्येवभजतोऽनुभजाम्यहम् ॥ मन्मा

यामोहिताधियोमामंबमनुजाक्रांतम् ॥ ६६ ॥ सुखदुःखाद्यनु
गतंजानंतिनतुतत्त्वतः॥दिष्ट्यामद्रोचरंज्ञानमुत्पन्नंतेभवापहम् ॥
॥ ६७ ॥ स्मरंतीतिष्टभवनेलिप्यसेनचकर्मभिः ॥ इत्युक्तासाप
रिक्रम्यरामंसानंदविस्मया ॥ ६८ ॥ प्रणम्यशतशोभूमौययौगे
हंमुदान्विता ॥ भरतस्तुसहामात्यैर्मातृभिर्गुरुणासह । ६९ ॥
अयोध्यामगमच्छीघ्रंराममेवानुचिंतयन् ॥ पौरजानपदान्सर्वा
नयोध्यायामुदारधीः ॥ ७० ॥ स्थापयित्वायथान्यायंनंदिग्रामं
ययौस्वयम् ॥ तत्रसिंहासनेनित्यंपादुकेस्थाप्यभक्तितः ॥ ७१ ॥
पूजयित्वायथारामंगंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ राजोपचारैरखिलैः
प्रत्यहंनियतव्रतः ॥ ७२ ॥ फलमूलाशदांतोजटावल्कलधा
रकः ॥ अधःशायीब्रह्मचा शत्रुघ्नसहित तद ॥ ७३ ॥ राज

कार्याणिसर्वाणियावंतिपृथिवीतले ॥ तानिपादुकयोःसम्यङ्
निवेदयतिराघवः ॥७४॥ गणयन्दिवसान्येवरामागमनकांक्षया ॥
स्थितोरामार्पितमनाःसाक्षाद्ब्रह्ममुनिर्यथा ॥ ७५ ॥ रामस्तुचित्र
कूटाद्रौवसन्मुनिभिरावृतः ॥ सीतयालक्ष्मणेनापिकिंचित्कालमु
पावसत् ॥ ७६ ॥ नागराश्चसदायांतिरामदर्शनलालसाः ॥
चित्रकूटस्थितंज्ञात्वासीतयालक्ष्मणेनच ॥ ७७ ॥ दृष्ट्वातज्जनसं
बाधंरामस्तत्याजतंगिरिम् ॥ दंडकारण्यगमनेकार्यमप्यनुचिंत
यन् ॥ ७८ ॥ अन्वगात्सीतयाभ्रात्राह्यत्रेराश्रममुत्तमम् ॥ सर्व
त्रसुखसंवासंजनसंबाधवर्जितम् ॥ ७९ ॥ गत्वामुनिमुपासीनं
भासयंतंतपोवनम् ॥ दंडवत्प्रणिपत्याहरामोऽहमभिवादये ॥
॥ ८० ॥ पितुराज्ञांपुरस्कृत्यदंडकानहमागतः ॥ वनवासमिषे

न्योऽहंदर्शनात्तव ॥ ८१ ॥ श्रुत्वारामस्यवचनंरामंज्ञात्वा
हरिंपरम् ॥ पूजयामासविधिवद्भक्त्यापरमयामुनिः ॥ ८२ ॥
वन्यैःफलैःकृतातिथ्यमुपविष्टंरघूत्तमम् ॥ सीतांचलक्ष्मणंचैवसं
तुष्टोवाक्यमब्रवीत् ॥ ८३ ॥ भार्यामेऽतीवसंवृद्धाह्यनसूयेति
विश्रुता ॥ तपश्चरंतीसुचिरंधर्मज्ञाधर्मवत्सला ॥ ८४ ॥ अंत
स्तिष्ठतितांसीतापश्यत्वरिनिषूदन ॥ तथेतिजानकींप्राहरामो
राजीवलोचनः ॥ ८५ ॥ गच्छदेवींनमस्कृत्यशीघ्रमेहिपुनः
शुभे ॥ तथेतिरामवचनंसीताचापितथाऽकरोत् ॥ ८६ ॥ दंड
वत्पातितामग्रेसीतांदृष्ट्वाऽतिहृष्टधीः ॥ अनसूयासमालिंग्यवत्सेसी
तेतिसादरम् ॥ ८७ ॥ दिव्येददौकुंडलेद्वेनिर्मितेविश्वकर्मणा ॥
दुकूलेद्वेददौतस्यैनिर्मलेभक्तिसंयुता ॥ ८८ ॥ अंगरागंचसी

तायैददौदिव्यशुभानना ॥ नत्यक्ष्यतेंऽगरागेणशोभात्वांकमला
नने ॥८९॥ पातिव्रत्यंपुरस्कृत्यराममन्वेहिजानकि ॥ कुशली
राघवोयातुत्वयासहपुनर्गृहम् ॥ ९० ॥ भोजयित्वायथान्यायं
रामंसीतासमन्वितम् ॥ लक्ष्मणंचतदारामंपुनःप्राहकृतांजलिः॥
॥ ९१ ॥ रामत्वमेवभुवनानिविधायतेषांसंरक्षणायसुरमानुष
तिर्यगादीन् ॥ देहान्बिभर्षिनचदेहगुणैर्विलिप्तस्त्वत्तोबिभेत्य
खिलमोहकरीचमाया ॥ ९२ ॥ ॥ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणे
उमामहेश्वरसंवादेऽयोध्याकांडेनवमःसर्गः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीः ॥
अयोध्याकांडेनवानां सर्गाणां सप्तशतानिश्लोकाः (७००) ॥

इदमध्यात्मरामायणअयोध्याकाण्डंमुम्बयांश्रीकृ
ष्णदासात्मजेन क्षेमराजेनस्वकीये'श्रीवेङ्कटेश्वर'
यन्त्रालयेऽङ्कयित्वा प्रकाशितम्. संवत् १९५६,
शके १८२१, सन् १८९९.

इति

श्रीमदध्यात्मरामायणे-

अयोध्याकाण्डं समाप्तम् २.

अथ

श्रीमदध्यात्मरामायणे--

आरण्यकाण्डप्रारम्भः ३.

श्रीगणेशाय नमः॥अथ अरण्यकांडे न्यासध्य नजपक्रमारंभः।
ॐ अस्य श्रीमदध्यात्मरामायणे अरण्यकाण्डमहामालामंत्रस्य।
श्रीभगवान् सदाशिव ऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीरामपरम
त्मा देवता ॥ ॐ नमो नारायणेति बीजम् ॥ दाशरथिरिति
शक्तिः ॥ रावणघ्न इति कीलकम्॥मम अमुककामना सिद्ध्यर्थं
अमुकस्तोत्रस्य मंत्रसंपुटकरणं करिष्ये । अथ लोम विलोम
मंत्रयुक्तं करिष्ये वा मंडलयुक्तं करिष्ये ॥ इत्यादौ संकल्प्य
न्यासान् चरेत् ॥ तत्रादौ ऋष्यादिन्यासः ॥ ॐ श्रीभगवान्
सदाशिवऋषये नमः शिरसि ॥ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥ श्रीरा
मपरमात्मादेवतायै नमः हृदये ॥ ॐ नमो नारायणेति बीजाय
नमः गुह्ये ॥ दाशरथिरिति शक्तये । नमः पादयोः ॥ रावणघ्नइति
कीलकाय नमः सर्वांगे ॥ मम चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं जप

विनियोगः ॥ अथ करन्या ॥ ॐ रां ...भ्यां नमः ॥ ॐ
रीं तर्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ रूं मध्यमाभ्यां नमः ॥ ॐ रैं अनामि
काभ्यां नमः ॥ ॐ रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ रः करतल
करपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अथ षडंगन्यासः ॥ ॐ रां हृदयाय नमः॥
ॐ रीं शिरसे स्वाहा ॥ ॐ रूं शिखायै वषट् ॥ ॐ रैं कवचाय
हुं ॥ ॐ रौं नेत्रत्रय य वौषट् ॥ ॐ रः अस्त्राय फट् ॥ ॐ रां
रीं रूं रैं रौं रः इति दिग्बंधः ॥ अथ सात्विकध्यानम् ॥ नीलेंदी
वरतुल्यश्यामवदनं पीतांबरालंकृतं मुद्रां ज्ञानमयीं दधानमपरां
विद्युन्निभां राघवम् ॥ पश्यंतीं मुकुटा गदादिविविधैः कल्पोज्ज्व
लांगं भजे श्रीमद्दाशरथिं नमामि सुतरामब्धौ प्लुवं दुस्तरे ॥१॥
॥ इति ध्यात्वा मानसोपचारैः संपूज्य ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥ यतत्रदिनंस्थित्वाप्रभातेरघुनं
दन ॥ स्नात्वामुनिंसमामंत्र्यप्रयाणायोपचक्रमे ॥१॥ मुनेगच्छा
महेसर्वैंर्मुनिमंडलमंडितम् ॥ विपिनंदंडकंयत्रत्वमाज्ञातुमिहा
र्हसि ॥ २ ॥ मार्गंप्रदर्शनार्थायशिष्यानाज्ञप्तुमर्हसि ॥ श्रुत्वाराम
यवचंनप्रहस्यात्रिर्महायशाः ॥ प्राहतत्ररघुश्रेष्ठंरामरामसुराश्रय॥
॥ ३ ॥ सर्वस्यमार्गद्रष्टात्वंतवकोमार्गदर्शकः ॥ तथापिदर्शयिष्यं
ाततवलोकानुसारिण ४ ॥ इतिशिष्यान्समादिश्यस्वयंकिं
चित्तमन्वगात् ॥ रामेणवारितःप्रीत्याह्यत्रिःस्वभवनंययौ ॥ ५ ॥
कोशमात्रंततोगत्वाददर्शमहतींनदीम् ॥ अत्रेःशिष्यानुवाचेदं
रामोराजीवलोचनः ।६॥ नद्याःसंतरणेकश्चिदुपायोविद्यतेनवा ॥
ऊचुस्तेविद्यतेनौका ढा घुनंदन । ७ ॥ तारयिष्यामहेयुष्मा

न्वयमेवक्षणादिह । ततोनाविसमारे प्यस वलक्ष्मणौ
॥ ८ ॥ क्षणात्संतारयामासुर्नदींमुनिकुम २क ॥ रामाभि
दिताःसर्वेजग्मुरत्रेरथ म् तावे विपिन रझिल्लीझं
कारनादितम् ॥ नानामृ कीर्णसिंहव्याघ्रादिभीषणम् ॥
॥ १० ॥ राक्षसैर्घोररूपैश्चसेवितंरोमहर्षणम् प्रविश्यविपिनं
घोरंरामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ ११ ॥ इतःपरंप्रयत्नगतव्य हिते
नमे ॥ धनुर्गुणेनसंयोज्यश नपिकरेदधत् ॥ १२ ॥ अग्रे
यास्याम्यहंपश्चात्त्वमन्वेहिध धरः ॥ अ र्मध्यगासीतामाये
वात्मपरात्मनोः ॥ १३ ॥ चक्षुश्चारयसर्वत्रदृष्टंरक्षोभयंमहत् ॥
विद्यतेदंडकारण्येश्रुतपूर्वमारंदम ॥ १४ ॥ इत्येवंभाषमाणौतौ
जग्मतुःसार्धयोजनम् ॥ तत्रै पुष्करिण्यास्तेकह्लारकुमुदो

रपञ्च: ॥ १५ ॥ अम्बुजःशीतलादनशोभमाना। ददृश्यत ॥ तत्स
मीपमथोगत्वापीत्वातत्सलिलंशुभम् ॥ १६ ऊषुस्तेसलिला
भ्याशेक्षणंछायामुपाश्रिताः ॥ ततोददृशुरायांतंमहासत्त्वंभया
नकम् ॥ १७ ॥ करालदंष्ट्रवदनंभीषयंतंस्वगर्जितैः ॥ वामांसे
न्यस्तशूलाग्रग्रथितानेकमानुषम् ॥ १८ ॥ भक्षयंतंगजव्याघ्रम
हिषंवनगोचरम् ॥ ज्यारोपितंधनुर्धृत्वारामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥
॥ १९ ॥ पश्यभ्रातर्महाकायोराक्षसोऽयमुपागतः ॥ आयात्य
भिमुखंनोऽग्रेभीरूणांभयमावहन् ॥२०॥ सज्जीकृतधनुस्तिष्ठमा
भैर्जनकनंदिनि ॥ इत्युक्त्वाबाणमादायस्थितोरामइवाचलः ॥
॥ २१ ॥ सतुदृष्ट्वारमानाथंलक्ष्मणंजानकींतदा॥ अट्टहासंततः
कृत्वाभीषयन्निदमब्रवीत् ॥ २२ ॥ कौयुवांबाणतूणीरजटावल्क

लधारिणौ ॥ मुनिवेषधरौबालौस्त्रीसहायौसुदुर्मदौ ॥ २३ ॥
सुंदरौवतमेवक्त्रप्रविष्टकवलोपमौ ॥ किमर्थमागतौघोरंवनंव्याल
निषेवितम् ॥ २४ ॥ श्रुत्वारक्षोवचोरामःस्मयमानउवाचतम् ॥
अहंरामस्त्वयंभ्रातालक्ष्मणोममसंमतः ॥ २५ ॥ एषासीताामम
प्राणवल्लभावयमागताः ॥ पितृवाक्यंपुरस्कृत्यशिक्षणार्थंभवाद
शाम् ॥ २६ ॥ श्रुत्वातद्रामवचनमट्टहासमथाकरोत् ॥ व्यादाय
वक्त्रंबाहुभ्र त्वरः ॥ २७ ॥ मांनजानासिरामत्वं
विराधंलोक द्भयान्मुनयःसर्वेंत्यक्त्वावनमितोगताः॥
॥ २८ । मेच्छास्तित्यक्त्वासीतांनिरायुधौ ॥
पलायतंनचे मेयुवामहम् ॥२९ ॥ इत्युक्त्वाराक्षसः
सीतामादा रामश्चिच्छेतदद्बाहूशरेणप्रहसन्निव ॥

॥ ३० ॥ ततःक्रोधपरीतात्माव्याद विकटंमुखम् ॥ राममभ्य
द्रवद्रामश्चिच्छेदपरिधावतः ॥ ३१ पदद्वयंविराधस्यदतद्भुत
मिवाभवत् ॥ ३२ ॥ ततःसर्पइवास्येनग्रसितुंराममापतत् ॥
ततोऽर्धचंद्राकारेणबाणेनास्यमहच्छिरः । ३३ ॥ चिच्छेदरुधिरौ
घेणपपातधरणीतले ॥ ततःसीतासमालिंग्यप्रशशंसरघूत्तमम्
॥ ३४ ॥ ततोदुंदुभयोनेदुर्दिविदेवगणेरिताः ॥ ननृतुश्चाप्सरा
हृष्टाजगुर्गंधर्वाकिन्नराः ॥ ३५ ॥ विराधकायादतिसुंदराकृति
र्विभ्राजमानोविमलांबरावृतः ॥ प्रतप्तचामीकरचारुभूपणोव्यदृ
श्यत ग्रेगगनेरविर्यथा । ३६ ॥ प्रणम्यरामंप्रणतार्तिहारिणं
भवप्र होपरमंघृ करम् । प्रणम्यभूय प्रणनामदंडवत्प्रपन्नसर्ग
रंप्रसन्नधी ३७ विराधउवाच श्रीर राजीवदल

यताक्षविद्याधरोऽहंविमलप्रकाशः ॥ दुर्वाससाऽकारणकोपमूर्ति
नाशप्तःपुरासोऽद्यविमोचितस्त्वया ॥ ३८ ॥ इतःपरंत्वच्चरणार
विंदयोःस्मृतिःसदामेऽस्तुभवोपशांतये ॥ त्वन्नामसंकीर्तनमे
ववाणीकरोतुमेकर्णपुटंत्वदीयम् ॥ ३९ ॥ कथामृतंपातुकरद्व
यंतेपादारविंदार्चनमेवकुर्यात् ॥ शिरश्चतेपादयुगप्रणामंकरोतु
नित्यंभवदीयमेवम् ॥ ४० ॥ नमस्तुभ्यंभगवतेविशुद्धज्ञानमू
र्तये ॥ आत्मारामायरामायसीतारामायवेधसे ॥ ४१ ॥ प्रपन्नं
पाहिमांरामयास्यामित्वदनुज्ञया ॥ देवलोकंरघुश्रेष्ठमायामां
मावृणोतुते ॥ ४२ ॥ इतिविज्ञा[पि]तस्तेनप्रसन्नोरघुनंदनः ॥
ददौवरंतदाप्रीतोविराधायमहामतिः । ४३ ॥ गच्छविद्याधराशे
षमायादोषगुणाजिताः ॥ त्वयामद्दर्शनात्सद्योमुक्तोज्ञानवतांवरः

॥ ४४ मद्र कटुः लोकेजाताचेन्मुरति दायत ॥ अतस्त्वं
भक्तिसपन्नःपर्याहिममाज्ञय ॥ ४५ ॥ रामेणरक्षोनिधनंसुघोरं
शापाद्विमुक्तिर्वरदानमेवम् । विद्याधरत्वंपुनरेवलब्धंरामंगृणन्नेे
तिनरोऽखिलार्थान् ॥ ४६ इति श्रीमदध्य त्मरामायणे
उमामहेश्वरसंवादेऽ ण्यक ण्डेप्रथमःसर्गः ॥१॥ ॥ विराधेस्वर्गते
रामोलक्ष्मणेनचसीतया ॥ जगामशरभंगस्यवनंसर्वसुखावहम्॥
॥ १ ॥ शरभंगस्ततोदृष्ट्वारामंसौमित्रिणासह ॥ आयातंसीतया
सार्धंसंभ्रमादुत्थितःसुधीः ॥ २ ॥ अभिगम्यसुसंपूज्यविष्टरेपूपवे
शयत् ॥ आतिथ्यमकरोत्तेन कंदमूलफलादिभिः ॥ ३ ॥
प्रीत्याऽऽहशरभंगोऽपिरामंभक्तपरायणम् ॥ बहुकालमिहैव सं
तपसेकृतनिश्चय ॥ ४ ॥ तवसंदर्शनाकांक्षीरामत्वंपरमेश्वरः ॥

अद्यमत्तपसासिद्धंयत्पुण्यंबहुविद्यते ॥ तत्सर्वंतवदास्यामिततो आ. ३
मुक्तिंव्रजाम्यहम् ॥ ५ ॥ समर्प्यरामस्यमहत्सुपुण्यफलंविरक्तः स० २
शरभंगयोगी ॥ चितिंसमारोहयदप्रमेयंरामंससीतंसहसाप्रणम्य॥
॥ ६ ॥ ध्यायंश्चिरंराममशेषहृत्स्थंदूर्वादलश्याममलंबुजाक्षम् ॥
चीरांबरंस्निग्धजटाकलापंसीतासहायंसहलक्ष्मणं म् ७ ॥
कोवादयालुःस्मृतकामधेनुरन्यो त्य रघुनायकादहो स्मृतो
मय नित्यमनन्यभाजाज्ञात्वास्मृतिंमे यमेवयातः ८ ॥
पश्यत्विदानींदेवेशोरामोदाशरथिःप्रभुः ॥ दग्ध्वास्वदेहंगच्छा
मिब्रह्मलोकमकल्मषः ॥ ९ ॥ अयोध्याधिपतिर्मेऽस्तुहृदये
घवःसदा ॥ यद्वामांकेस्थितासीतामेघस्येवतडिल्लता ॥ १० ॥ ००
इतिरामंचिरंध्यात्वादृष्ट्वाचपुरतःस्थितम् ॥ प्रज्वाल्यसहस व

ह्निदग्ध्वापंचात्मकवपुः ॥ ११ ॥ दिव्यदेहधरःसाक्षाद्ययौलो
कपतेःपदम् ॥ ततोमुनिगणाःसर्वेदंडकारण्यवासिनः ॥ आज
ग्मूराघवंद्रष्टुंशरभंगनिवेशनम् ॥ १२॥ दृष्ट्वामुनिसमूहंतंजानकी
रामलक्ष्मणः ॥ प्रणेमुःसहसाभूमौमायामानुषरूपिणः ॥ १३ ॥
आशीर्भिरभिनंद्य थरामंसर्वहृदिस्थितम् ॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वे
धनुर्बाणधरंहरिम् ॥ १४ ॥ भूमेर्भारावतारायजातोऽसिब्रह्मणा
ऽर्थितः ॥ जा[illegible] त्वांहरिंलक्ष्मींजानकींलक्ष्मणंतथा ॥ १५ ॥
शे[illegible] शिंशं[illegible] चक्रेद्रभ[illegible] तंसानुजंतथा ॥ अतश्चादौरक्षपीणांत्वंदुःखं
मोक्तुमिहार्हसि ॥ १६ ॥ आगच्छयामोमुनिसेवितानिवनानि
णिरघूर मक्रमात् ॥ द्रष्टुंसुमित्रासुतजानकीभ्यांतदादया
सुहृढ विष[illegible] ॥ १७ ॥ इतिविज्ञापितोरामःकृतांजलि

पुटैर्विभुः ॥ जगाममुनिभिःसार्धंद्रष्टुंमुनिवनानिसः ॥ १८ ॥
ददर्शतत्रपतितान्यनेकानिशिरांसिसः ॥ अस्थिभूतानिसर्वत्ररा
मोवचनमब्रवीत् ॥ १९ ॥ अस्थीनिकेषामेतानिकिमर्थंपतिता
निवै ॥ तमूचुर्मुनयोरामऋषीणांमस्तकानिहि ॥ २० ॥ राक्ष
सैर्भक्षितानीशप्रमत्तानांसमाधितः ॥ अंतरायंमुनीनांतेपश्यंतो
ऽनुचरंतिहि ॥२१॥ श्रुत्वावाक्यंमुनीनांसभयदैन्यसमन्वितम् ॥
प्रतिज्ञामकरोद्रामोवधायाशेषरक्षसाम् ॥ २२ ॥ पूज्यमानः
सदातत्रमुनिभिर्वनवासिभिः ॥ जानक्यासहितोरामोलक्ष्मणेनस
मन्वितः ॥ २३ ॥ उवासकतिचित्तत्रवर्षाणिरघुनंदनः ॥ एवंक्रमे
णसंपश्यन्नृषीणामाश्रमान्विभुः ॥ २४ ॥ सुतीक्ष्णस्याश्रमं १०१
प्रागात्प्रख्यातमृषिसंकुलम् ॥सर्वर्तुगुणसंपन्नंसर्वकालसुखावहम् ॥

॥ २५ । रा मा तमाकर्ण्यसुतीक्ष्णःस्वयम । अगस्त्य
शिष्योरामस्यमंत्रे सनतत्परः ॥ विधिवत्पूजयामा त्त्युत्कं
ठितवाच २६ ॥ सुतीक्ष्ण उवाच ॥ जाप्यह
तगुण प्रमयसीतापतेशिववििरिंचिस श्रितां सिंधु
तः मल दरामाभिरामसततंतवदासदासः
मामद्यसर्वं मविगोचरस्त्वंत्वन्माययासुतकलत्र कूपे ॥
मग्नंनिरीक्ष्यमलपुद्गल डमोहपाशानुबद्धहृदयंस्वयः ऽसि
॥ २८ । त्वंसर्वभूतहृदयेषुकृतालयोऽपित्वन्मंत्रज मुखे
षुतनाषि म॥र मत्रसाधनपरेष्वपयातिमायासेवा फल
दोऽसियथामहीपः २९ ॥ विश्वस्यसृष्टिलयसंरि हेतुरे
कस्त्वंमाययात्रिगुणयाविधिरीशविष्णू ॥ भासीशमो धेयां

विविधाकृतिस्त्वंयदद्रविःसलिलपात्रगतोह्यनेकः ॥ ३० ॥ प्रत्य
क्षतोऽद्यभवतश्चरणारविंदंपश्यामिरामतमसःपरतःस्थितस्य ॥
दृग्रूपतस्त्वमसतामविगोचरोऽपित्वन्मंत्रपूतहृदयेषुसदाप्रसन्नः ॥
॥ ३१ ॥ पश्यामिरामतवरूपमरूपिणोऽपिमायाविडंबनकृतं
सुमनुष्यवेषम् ॥ कंदर्पकोटिसुभगंकमनीयचापबाणंदयार्द्रहृदयं
स्मितचारुवक्रम् ॥ ३२ ॥ सीतासमेतमजिनांबरमप्रधृष्यंसौमि
त्रिणानियतसेवितपादपद्मम् ॥ नीलोत्पलद्युतिमनंतगुणंप्रशांतं
तद्भागधेयमनिशंप्रणमामिरामम् ॥ ३३ ॥ जानंतुरामतवरूप
मशेषदेशकालाद्युपाधिरहितंघनचित्प्रकाशम् ॥ प्रत्यक्षतोऽद्य
ममगोचरमेतदेवरूपंविभातुहृदयेनपरंविकांक्षे ॥ ३४ ॥
इत्येवंस्तुवतस्तस्यरामःसस्मितमब्रवीत् ॥ श्रीराम उवाच॥ मुने

द्रष्टुंमह
॥ ३

चविमलंभवेत् ॥
देहांतेममसायुज्यं
स्त्यंमुनिनायकम्
॥३९॥ सुतीक्ष्णोऽ
मिष्यामिचिराद्दृष्टो
तोरामःससीतःसह
शनैरगस्त्यानुजमं

अग

अतोऽहमागतो
रणंगताः ॥
। स्तोत्रमे
यज्ञा
ऽसर्वतः ॥ ३८ ॥
ष्टुमिच्छामिह्यग
त्वरयत्यलम् ॥
व ॥ अहमप्याग
भातेमुनिनासमे
षणलोलमानसः

ा. मायणेउमामहेश्वरसंवादेऽरण्यकांडेद्वितीयःसर्गः ॥ २ ॥ आ. ३
३ श्रीमहादेव उवाच ॥ अथरामःसुतीक्ष्णेनजानक्यालक्ष्मणेनच ॥ सं० ३
अगस्त्यस्यानुजस्थानंमध्याह्नेसमपद्यत ॥ १ ॥ तेनसंपूजितः
सम्यग्भुक्त्वामूलफलादिकम् ॥ परेद्युःप्रातरुत्थायजग्मुस्तेऽग
स्त्यमंडलम् ॥ २ ॥ सर्वर्तुफलपुष्पाढ्यंनानामृगगणैर्युतम् ॥
पक्षिसंघैश्चविविधैर्नादितंनंदनोपमम् । ३ ब्रह्मर्षिभिर्देवर्षिभिः
सेवितंमुनिमंदिरैः ॥ सर्वतोऽलंकृतंसाक्षाद्ब्रह्मलोकमिवापरम् ॥
॥ ४ ॥ बहिरेवाश्रमस्याथस्थित्वारामोऽब्रवीन्मुनिम् ॥ सुतीक्ष्ण
गच्छत्वंशीघ्रमागतंमांनिवेदय ॥ ५ ॥ अगस्त्यमुनिवर्यायस
तयालक्ष्मणेनच ॥ महाप्रसादइत्युक्त्वासुतीक्ष्णः प्रययौगु १०३
॥ ६ ॥ आश्रमंत्वरयातत्रऋषिसंघसमावृतम् ॥ उपविष्टरामभ

त्कैर्विशेषेणसमायुतम् ॥ ७ ॥ व्याख्यातराममंत्रार्थांशिष्येभ्यश्चा
तिभक्तितः ॥ दृष्ट्वागस्त्यंमुनिश्रेष्ठंसुतीक्ष्णःप्रययौमुनेः ॥ ८ ॥
दंडवत्प्रणिपत्याहविनयावनतःसुधीः ॥ रामोदाशरथिर्ब्रह्मन्सी
तयालक्ष्मणेनच ॥९॥ आगतोदर्शनार्थंतेबहिस्तिष्ठतिसांजलिः ॥
॥ अगस्त्य उवाच ॥ शीघ्रमानयभद्रंतेराममंममहृदिस्थितम् ॥
तमेवध्यायमानोऽहंकांक्षमाणोऽत्ररं स्थितः ॥ १० । इत्युक्त्वास्व
यमुत्थायमुनिभिःसहितोद्रुतम् । अभ्ययात्परयाभक्त्यागत्वा
राममथाब्रवीत् ॥ ११ ॥ आगच्छरामभद्रंतेदिष्ट्यातेऽद्यस
मागमः ॥ प्रियातिथिर्ममप्राप्त ऽस्यद्य सफलंदिनम् ॥ १२ ॥
रा म
पि े

लिंग्यभक्तितः ॥ तद्गात्रस्पर्शजाह्लादस्त्रवन्नेत्रजलाकुलः आ. ३
॥ १४ ॥ गृहीत्वाकरमेकेनकरेणरघुनंदनम् ॥ जगामस्वाश्र स० ३
ह्रष्टोमनसामुनिपुंगवः ॥ १५ ॥ सुखोपविष्टंसंपूज्यपूजयाव
विस्तरम् ॥ भोजयित्वायथान्यायंभोज्यैर्वन्यैरनेकधा ॥ १६ ॥
सुखोपविष्टमेकांतेरामंशशिनिभाननम् ॥ कृतांजलिरुवाचेदमग
स्त्योभगवानृषिः ॥१७॥ त्वदागमनमेवाहंप्रतीक्षन्समवास्थितः ॥
यदाक्षीरसमुद्रांतेब्रह्मणाप्रार्थितःपुरा ॥ १८ ॥ भूमेर्भारापनुत्यर्थं
रावणस्यवधायच ॥ तदादिदर्शनाकांक्षीतवरामतपश्चरन् ॥
वसामिमुनिभिःसार्धंत्वामेवपरिचिंतयन् ॥ १९ ॥ सृष्टेःप्रागेक
एवासीर्निर्विकल्पोऽनुपाधिकः ॥ त्वदाश्रयात्वद्विषयामायातेश १०४
क्तिरुच्यते ॥ २० ॥ त्वामेवनिर्गुणंशक्तिरावृणोतियदातदा ॥

अ कृत तिप्राहुर्वेदांतपरिनि ष्ठताः । २१ । मूलप्रकृति रि
त्येकेप्राहुर्मायेतिकेन ॥ अविद्यासमृतिर्बंधः ।दिंबहुधोच्यते॥
॥ २२ ॥ त्वय ।क्षोभ्यमाणासामहत्तत्त्वप्रसूयते ॥ महत्तत्त्वादहं
कारस्त्वयासंचोदितादभूत् ॥ २३ ॥ अहंकारोमहत्तत्त्वसंवृत
स्त्रिविधोऽभवत् ॥ सात्त्विकोराजसश्चैवतामसश्चेतिभण्यते ॥
॥ ४ तामसात्सूक्ष्मतन्मात्र ण्यासन्भूतान्यत परम् ॥
स्थू ।निक्रमशोरामक्रमोत्तरगुणानिह ॥ २५ ॥ राजसानीं
द्रियाण्येवसात्त्विकादेवतामसः ॥ तेभ्योऽभवत्सूत्ररूपंलिंगंसर्व
गतंमहत् ॥ २६ ॥ ततोविराट्समुत्पन्न स्थूलाद्भूतकदंबकात् ॥
विराजःपुरुषात्सर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ २७ । देवात ृमनु
ष्याश्चकालकर्मक्रमेणतु ॥ त्वंरजोगुणतो जगतःसर्वकार ।मु

॥ २८ ॥ सत्त्वाद्विष्णुस्त्वमेवास्यपालकःसद्भिरुच्यते ॥
लयेरुद्रस्त्वमेवास्यत्वन्मायागुणभेदतः ॥ २९ ॥ जाग्रत्स्वप्नसु
षुप्त्याख्यावृत्तयोबुद्धिजैर्गुणैः ॥ तासांविलक्षणोरामस्त्वंसाक्षी
चि ोऽव्ययः ॥ ३० ॥ सृष्टिलीलांयदाकर्तुमीहसेरघुनंदन ॥
अंगीकरोषिमायांत्वंतदावैगुणवानिव ॥ ३१ ॥ राममाया
द्विधाभातिविद्याविद्येतितेसदा ॥ प्रवृत्तिमार्गनिरताअविद्यावशव
र्तिनः ॥ निवृत्तिमार्गनिरतावेदांतार्थविचारकाः ॥ ३२ ॥ त्वद्भ
क्तिनिरतायेचतेवैविद्यामयाःस्मृताः ॥ अविद्यावशगायेतुनित्यंसं
सारिणश्चते ॥ विद्याभ्यासरतायेतुनित्यमुक्तास्तएवहि ॥ ३३ ॥
लोकेत्वद्भक्तिनिरतास्त्वन्मंत्रोपासकाश्चये ॥ विद्याप्रादुर्भवेत्तेषां
नेतरेषांकदाचन ॥ ३४ ॥ अतस्त्वद्भक्तिसंपन्नामुक्ताएवनसं

शय त्वद्भक्त्यमृतहीनानांमोक्षःस्वप्नेऽपिनोभवेत् ॥ ३५ ॥
रामबहुनोक्तेनसारंकिंचिद्ब्रवीमिते । साधुसंगतिरेवात्रमोक्षहे
तुरुदाहृता ॥ ३६ ॥ साधवःसमचित्तायेनिःस्पृहाविगतैषिणः ॥
दांता प्रशांतास्त्वद्भक्तानिवृत्त खिलकामन ३७ ॥ इष्टप्रा
प्तिविपत्त्योश्चसमाःसंगविवर्जिताः संन्यस्ताखि कर्माणःसर्वदा
ब्रतत्पराः ॥ ३८ ॥ यमादिगुणसं ःसंतुष्टायेनकेनचित् ॥
सत्संगमोभवेद्यर्हित्वत्कथाश्रवणेरतिः ३९ ॥ समुदेतिततोभ
क्तिस्त्वयिरामसनातने ॥ त्वद्भक्तावुपपन्नायांविज्ञानंविपुलंस्फु
टम् ॥ ४ ॥ उदेतिमुक्तिमार्गोऽयमाद्यश्चतु सेवितः ॥ तस्मा
द्राघवसद्भक्तिस्त्वयिमेप्रेमलक्षणा । ४१ ॥ सदाभूयाद्ध
रेसंगस्त्वद्भक्तेषुविशेषतः ॥ अद्यमेसफलजन्मभवत्संदर्शना

दभूत् ॥ ४२॥ अद्यमेक्रतवःसर्वैबभूवुःसफलाःप्रभो दीर्घकालं
मयातप्तं नन्यमतिनातपः ॥ तस्येहतपसोरामफलंतवपदर्चे
नम् ॥ ४३ ॥ सदामेसीतयासार्धंहृदयेवसराघव ॥ गच्छत
स्तिष्ठतोवापिस्मृतिःस्यान्मेसदात्वयि ॥ ४४ ॥ इतिस्तुत्वारमा
नाथमगस्त्योमुनिसत्तमः ॥ ददौचापंमहेंद्रेणरामार्थेस्थापितंपुरा
॥ ४५ ॥ अक्षय्यौबाणतूणीरौखड्गोरत्नविभूषितः॥ जहिराघवभू
भारभूतंराक्षसमंडलम् ॥ ४६ ॥ यदर्थमवतीर्णोऽसिमायया
मनुजाकृतिः ॥ इतोयोजनयुग्मेतुपुण्यकाननमंडितः ॥ ४७ ॥
अस्तिपंचवटीनाम्नाआश्रमोगौतमीतटे ॥ नेतव्यस्तत्रतेकालःशे
षोरघुकुलोद्वह ॥ ४८ ॥ तत्रैवबहुकार्याणिदेवानांकुरुसत्पते ॥
॥ ४९ ॥ श्रुत्वातदागस्त्यसुभाषितंवचःस्तोत्रंचतत्त्वार्थसमन्वि

तंविभुः ॥ मुनिसमाभाष्यमुदान्वितोययौप्रदर्शितंमार्गमशेषवि
द्धरिः ॥ ८० ॥ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादे
ऽरण्यकांडेतृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीमहादेव उवाच ॥ मार्गे
व्रजन्ददर्शाथशैलशृंगमिवस्थितम् वृद्धंजटायुषंर किमेतदि
तिविस्मतः ॥ १ ॥ धनुरानयसौमित्रे ऽयंपुरःस्थितः ।
इत्याहलक्ष्म ारामोहानिष्याम्यृषिभक्षकम् ॥ २ तच्छ्रुत्व
रामवच धराह्भयर्पाडितः ॥ वधार्होऽहंनतेरामपितु हंप्रिय
सखा ॥ ३ ॥ जटायुर्नामभद्रंतेगृध्रोऽहं कृत्तव ॥ ४ ॥
पंचवट्यामहंवत्स्येतवैवप्रियकाम्यया ॥ मृ यांकदाचित्तुप्रया
तेलक्ष्मणेऽपिच ॥ ५ ॥ सीताजनककन्यामे तव्याप्रयत्नतः ॥
श्रुत्वातद्गृध्रवचनंरामःसस्नेहमब्रवीत् ॥ ६ साधुगृध्रमहाराज

तथैवकुरुमेप्रियम् ॥ अत्रैवमेसमीपस्थोनातिदूरेवनेवसन् ॥ ७ ॥
इत्यामंत्रितमालिंग्ययययौपंचवटींप्रभुः ॥ लक्ष्मणेनसहभ्रात्रासी
तयारघुनंदनः ॥ ८ ॥ गत्वातेगौतमीतीरंपंचवट्यांसुविस्तरम् ॥
मंदिरंकारयामासलक्ष्मणेनसुबुद्धिना ॥ ९ ॥ तत्रतेन्यवसन्सर्वेगं
गायाउत्तरेतटे ॥ कदंबपनसाम्राादिफलवृक्षसमाकुले ॥ १० ॥
विविक्तेजनसंबाधवर्जितेनीरुजस्थले ॥ विनोदयञ्जनकजांलक्ष्म
णेनाविपश्चिता ॥ ११ ॥ अध्युवाससुखंरामोदेवलोकइवामरः ॥
कंदमूलफलादीनिलक्ष्मणोऽनुदिनंतयोः ॥ १२ ॥ आनीयप्रददौ
रामसेवातत्परमानसः ॥ धनुर्बाणधरोनित्यंरात्रौजागर्तिसर्वतः ॥
॥१३॥ स्नानंकुर्वंत्यनुदिनंत्रयस्तेगौतमीजले ॥ उभयोर्मध्यगासी
ताकुरुतेचगमागमौ ॥ १४ ॥ आनीयसलिलंनित्यंलक्ष्मणःप्री

तमानसः ॥ सेवतेऽहरहःप्रीत्याएवमासन्सुखंत्रयः ॥ १५ ॥
एकदालक्ष्मणोराममेकांतेसमुपस्थितम् ॥ विनयावनतोभूत्वा
पप्रच्छपरमेश्वरम् ॥ १६ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिमोक्षस्यैकां
तिकींगतिम् ॥ त्वत्तःकमलपत्राक्षसंक्षेपाद्वक्तुमर्हसि ॥ १७ ॥
ज्ञानंविज्ञानसहितंभक्तिवैराग्यबृंहितम् ॥ आचक्ष्वमेरघुश्रेष्ठवक्ता
नान्योऽस्तिभूतले ॥ १८ ॥ श्रीरामउवाच ॥ शृणुवक्ष्यामिते
वत्सगुह्याद्गुह्यतरंपरम् यद्विज्ञायनरोजह्यात्सद्योवैकल्पिकंभ्र
मम् ॥ १९ ॥ आदौ स्वरूपंतेवक्ष्यामितदनंतरम् ॥ ज्ञान
स्यसाधनंपश्चाज्ज्ञानंविज्ञानसंयुतम् ॥ २० ॥ ज्ञेयंचपरमात्मा
नंयज्ज्ञात्वामुच्यतेभयात् ॥ अनात्मनिशरीरादावात्मबुद्धिस्तु
याभवेत् ॥ २१ ॥ वम यातयै ।सौसंसारःपरिकल्प्यते ॥

रूपेद्वेनिश्चितेपूर्वंमायायाःकुलनंदन ॥ २२ ॥ विक्षेपावरणेतत्रप्र
थमंकल्पयेज्जगत् ॥ लिंगाद्यब्रह्मपर्यंतंस्थूलसूक्ष्मविभेदतः ॥
॥ २३ ॥ अपरंत्वखिलंज्ञानरूपमावृत्यातिष्ठति ॥ मायया कल्पि
तंविश्वंपरमात्मनिकेवले ॥ २४ ॥ रज्जौभुजगवद्भ्रांत्या चारेना
स्तिकिंचन ॥ श्रूयतेदृश्यतेयद्यत्स्मर्यतेवानरैःसदा ॥ २५ ॥
असदेवहितत्सर्वंयथास्वप्नमनोरथौ ॥ देहएवहिसंसारवृक्षमूलं
दृढंस्मृतम् ॥ २६॥ तन्मूलःपुत्रदारादिबंधःकिंतेऽन्यथात्मनः ॥
॥ २७ ॥ देहस्तुस्थूलभूतानांपंचतन्मात्रपंचकम् ॥ अहं
कारश्चबुद्धिश्चइंद्रियाणितथादश ॥ २८ ॥ चिदाभासोमनश्चै
वमूलप्रकृतिरेवच ॥ एतत्क्षेत्रमितिज्ञेयंदेहइत्यभिधीयते ॥ १०८
॥ २९ ॥ एतैर्विलक्षणोजीवः परमः निर्मयः तस्यजी

वस्यांवेज्ञानेसाधनान्यपिमेशृणु ॥ ३०॥ जीवश्चपरमात्माचपर्या
योनात्रभेदधीः ॥ मानाभावस्तथादंभाहिंसादिपरिवर्जनम् ॥
॥ ३१ ॥ पराक्षेपादिसहनंसर्वत्रावक्रतातथा ॥ मनोवाक्का
यसद्भक्त्यासद्गुरोःपरिसेवनम् ॥ ३२ ॥ बाह्याभ्यंतरसंशुद्धि
स्थिरतासत्क्रियादिषु ॥ मनोवाक्कायदंडश्चविषयेषुनिरीहता ॥
॥ ३३ ॥ निरहंकारताजन्मजराद्यालोचनंतथा ॥ असक्तिःस्ने
हशून्यत्वंपुत्रदारधनादिषु ॥ ३४ ॥ इष्टानिष्टागमेनित्यंचित्तस्य
समतातथा ॥ मयिसर्वात्मगेरामेह्यनन्यविषयामतिः ॥ ३५ ॥
जनसंबाधरहितशुद्धदेशनिषेवणम् ॥ प्राकृतैर्जनसंघैश्चह्यरतिः
सर्वदाभवेत् ॥३६॥ आत्मज्ञानेसदोद्योगोवेदांतार्थावलोकनम् ॥
उक्तैरेतैर्भवेज्ज्ञानंविपरीतैर्विपर्ययः ॥ ३७ ॥ बुद्धिप्राणमनोदेहा

ऽहंकृतिभ्योविलक्षणः ॥ चिदात्माऽहंनित्यशुद्धबुद्धएवेतिनिः

यम् ॥ ३८ ॥ येनज्ञानेनसंवित्तेतज्ज्ञानंनिश्चितंचमे ॥ विज्ञा
चतद्वैतत्साक्षादनुभवेद्यदा ॥३९॥आत्मासर्वत्रपूर्णःस्याच्चिद
दात्मकोऽव्ययः ॥ बुद्ध्याद्युपाधिरहितःपरिणामादिवर्जितः ॥
॥ ४० ॥ स्वप्रकाशेनदेहादीन्भासयन्ननपावृतः ॥ एकएवाद्विती
यश्चसत्यज्ञानादिलक्षणः ॥४१॥ असंगःस्वप्रभोद्रष्टाविज्ञानेनाव
गम्यते ॥ आचार्यशास्त्रोपदेशादैक्यज्ञानंयदाभवेत् ॥ ४२ ॥
आत्मनोर्जीवपरयोर्मूलाविद्यातदैवहि ॥ लीयतेकार्यकरणैः सहै
वपरमात्मनि ॥ ४३ ॥ सावस्थामुक्तिरित्युक्ताह्यु रो यमा
त्मनि ॥ इदंमोक्षस्वरूपंतेकथितंरघुनंदन ॥४४॥ ज्ञ न ज्ञानवै
राग्यसहितंमेपरात्मनः ॥ किंत्वेतद्दुर्लभंमन्यमद्भक्तिविमुख

नाम् ॥ ४५ ॥ चक्षुष्मतामपियथारात्रौसम्यङ्नदृश्यते ॥ पदंदी
पसमेतानांदृश्यतेसम्यगेवहि ॥ ४६ ॥ एवंमद्भक्तियुक्तानामा
त्मासम्यक्प्रकाशते ॥ मद्भक्तेःकारणंकिंचिद्वक्ष्यामिशृणुतत्त्वतः
॥ ४७ ॥ मद्भक्तसंगोमत्सेवामद्भक्तानांनिरंतरम् ॥ एकादश्यु
पवासादिममपर्वानुमोदनम् ॥ ४८ ॥ मत्कथाश्रवणेपाठेव्याख्या
नेसर्वदारतिः ॥ मत्पूजापरिनिष्ठाचममनामानुकीर्तनम् ॥ ४९ ॥
एवंसततयुक्तानांभक्तिरव्यभिचारिणी ॥ मयिसंजायतेनित्यंततः
किमवशिष्यते ॥५०॥ अतोमद्भक्तियुक्तस्यज्ञानंविज्ञानमेवच ॥
वैराग्यंचभवेच्छीघ्रंततोमुक्तिमवाप्नुयात् ॥ ५१ ॥ कथितंसर्वमे
तत्तेतवप्रश्नानुसारतः ॥ अस्मिन्मनःसमाधाययस्तिष्ठेत्सतुमुक्ति
भाक् ॥ ५२ ॥ नवक्तव्यमिदंयत्नान्मद्भक्तिविमुखायहि ॥ मद्भ

क्तायप्रदातव्यमाहूयापिप्रयत्नतः ॥ ५३ ॥ यइदंतुपठेन्नित्यंश्रद्धा
भक्तिसमन्वितः ॥ अज्ञानपटलध्वांतंविधूयपरिमुच्यते ॥ ५४ ॥
भक्तानाममयोगिनांसुविमलस्वांत तिशांतात्मनांमत्सेवाभिरता
त्मनांचविमलज्ञानात्मनांसर्वदा । संगंयःकुरुतेसदोद्यतमतिः
सत्सेवनानन्यधीर्मोक्षस्तस्यकरास्थितोऽहमनिशंदृश्योभवेन्नान्य
था ॥ ५५ ॥ ॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादे
ऽरण्यकांडेचतुर्थःसर्गः ॥ ४ ॥ ॥ तस्मिन्कालेमहारण्येराक्षसी
कामरूपिणी ॥ विचचारमहासत्त्वाजनस्थाननिवासिनी ॥ १ ॥
एकदागौतमीतीरेपंचवट्याःसमीपतः ॥ पद्मवज्रांकुशांकानिपदा
निजगतीपतेः ॥ २ दृष्ट्वाकाम दसौंदर्यमोहिता ॥
साशनैः द्राघवस्य विश ३ ॥ तत्रसातं

रमान सातयासहसंस्थितम् कंदर्पसदृशंरामंदृष्ट्वाकामविमो
हिता ४ राक्ष ।राघवप्राहकस्यत्वंकःकिमाश्रमे ॥ युक्तो
जटावल्कलाद्य साध्यं कितऽत्रमेवद ५ ॥ अहंशूर्पणखाना
क्षसीकामरूपिणी ॥ भगिनीरा सेंद्रस्यरावणस्यमह त्मनः
॥ ६ । खरेणसाहताभ्रात्रावसाम्यत्रैवकानने ॥ राज्ञादत्तंचमेसर्वं
मुनिभक्षावसाम्यहम् ॥ ७ ॥ त्वांतुवेदितुमि ।मिवदमेवदतां
वर ॥ त हरामनामाहमयोध्याधिपतेःसुतः ॥८॥ एषामेसुंदरी
भार्यासीताजनकनंदिनी ॥ सतुभ्राताकनीयान्मेलक्ष्मणोऽतीवसुं
दरः ॥ ९ ॥ किंकृ तिमयाब्रूहिका भुवनसुंदरि ॥ इतिरामवचः
श्रुत्वाकामार्तासाऽब्रवीदिदम् ॥ १ ॥ एहिराममयासार्धंरमस्व
गिरिकानने ॥ का ऽहंनशक्ता कुंत्वं कमलेक्षणम् ॥

॥ ११ ॥ रामःसीतांकटाक्षेणपश्यन्सस्मितमब्रवीत् ॥ भार्या
ममैषाकल्याणीविद्यतेह्यनपायिनी ॥ १२ ॥ त्वंतुसापत्न्यदुः
खेनकथंस्थास्यसिसुंदरि ॥ बहिरास्तेममभ्रातालक्ष्मणोऽतीवसुं
दरः ॥ १३ ॥ तवानुरूपोभविताप तिस्तेनैवसंचर ॥ इत्युक्ताल
क्ष्मणंप्राहपतिर्मेभवसुंदर ॥ १४ ॥ भ्रातुराज्ञांपुरस्कृत्यसंगच्छा
वोऽद्यमाचिरम् ॥ इत्याहराक्षसीघोरालक्ष्मणंकाममोहिता ॥
॥ १५ ॥ तामाहलक्ष्मणःसाध्वीदासोऽहंतस्यधीमतः ॥ दासी
भविष्यसित्वंतुततोदुःखतरंनुकिम् ॥ १६ ॥ तमेवगच्छभद्रेतं
सतुराजाऽखिलेश्वरः ॥ तच्छ्रुत्वापुनरप्यागाद्राघवंदुष्टमानसा
॥ १७॥ क्रोधाद्रामकिमर्थंमांभ्रामयस्यनवस्थितः ॥ इदानीमे
वतांसीतांभक्षयामितवाग्रतः ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वाविकटाकार

आ ३
स० ५
१

कीमनुधावती ॥ ततोरामाज्ञयाखड्गमादायपरिगृह्यताम् ॥१९॥
च्चिच्छेदनासांकर्णौचलक्ष्मणोऽलघुविक्रमः ॥ ततोघोरध्वनिंकृ
त्वारुधिराक्तवपुर्द्रुतम् ॥ २० ॥ क्रंदमानपपाताग्रेखरस्यपरुषा
क्षरा ॥ किमेतदितितामाहख :खर राक्षर २१ ॥ केने
वंकारिताऽसित्वंमृत्योर्वक्त्रानुवर्तिन ॥ वदमतवधिष्यामिकाल
कल्पमपिक्षणात् ॥ २२ ॥ तम हराक्षसीरामःसीतालक्ष्मणसं
युतः ॥ दंडकंनिर्भयंकुर्वन्नास्तेगोदाव टे ॥ २३ । मामेवं
कृतवांस्तस्यभ्रातातेनैवचोदितः ॥ यदित्वकुलजातोऽसिवीरो
सिजाहितौरिपू ॥ २४ ॥ तयोस्तुरुधिरंपास्येभक्षयैतौसुदुर्मदौ ॥
नोचेत्प्राणान्परित्यज्ययास्यामियमसादनम् ॥ २५॥ तच्छ्रुत्वात्व
रितंप्रागात्खरःक्रोधेनमूर्च्छितः ॥ चतुर्दशसहस्राणिरक्षसांभीम

रा. २ कम
त्रिं ।रा
प्रहरणो
॥ २८
ति   मया
तिष्ठ   ह्यवल   हतु
अत्र   चिन्नवक्तव्यः
लक्ष्   गेगह्वरंययौ ।
तूर्ण   क्षयज्ञरौ
   योपरिरि
   ३३ ॥

२

राम
।याति
। स
सर्वांत्राक्ष
ममोपरि
:परिक
त्प्रभुः ।

। खरश्च   आ. ३
।ग्रंनाना   स०५
ात्
ावि
।गुहागत्वातत्र
वारह्रूपिणः ॥३०॥
तथेतिसीतामादाय
धनुरादायनिष्ठुरम्॥
॥ ततआगत्यरक्षां
णान्पादपा   २
:क्षणात् ॥

ततोबा सहस्रणहत्व न्सर्वराक्षसान् ३४ खरंत्रिशिरसंचै
वदूषणंचैवराक्षसम् जघानप्रह ष्टैनसवानवरघूत्तमः ॥ ३५ ॥
लक्ष्मणोऽपिगुहामध्यात्सीतामादायराघवे ॥ समर्प्यराक्षसान्दृष्ट्वा
हतान्विस्मयमाययौ ॥ ३६ ॥ सीतारामंसमालिंग्यप्रसन्नमुखपं
कजा ॥ शस्त्रव्रणानिचांगेषुममार्जजनकात्मजा ॥ ३७ ॥ साऽ
पिदुद्रावदृष्ट्वातान्हतान्राक्षसपुंगवान् ॥ लंकांगत्वासभामध्येक्रोशं
तीपादसंन्निधौ ॥ ३८ ॥ रावणस्यपपातोर्व्यांभगिनीतस्यरक्षसः ॥
दृष्ट्वातांरावणःप्राहभगिनींभयविह्वलाम् ॥ ३९ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठव
त्सेत्वंविरूपकरणंतव ॥ कृतंशक्रेणवाभद्रेयमेनवरुणेनवा ॥ ४० ॥
कुबेरेणाथवाब्रूहिभस्मीकुर्यांक्षणेनतम् ॥ राक्षसीतमुवाचेदंत्वंप्रम
त्तोविमूढधीः ॥ ४१ ॥ पानासक्तःस्त्रीविजितःषंढःसर्वंनलक्ष्यसे ॥

चारचक्षुर्विहीनस्
संख्येदूषणत्रिशि दश
नाम् ॥ ४३ ॥ नि णासुरश३
शेषेणमुनीनांनिर्भयकृतम् नजानासिविमूढस्त्व तएव यो
च्यते ॥ ४४ ॥ रावणउवाच कावारामःकिमर्थंवाकथंतेनासुरा
हताः ॥ सम्यक्कथयमेतेषांमूल तंकरोम्यहम् ॥ ४५ ॥ शूर्पणखो
वाच ॥ जनस्थानादहय कदाचिद्गौतमीतटे ॥ तत्रपचवटीना
मपुरामुनिजनाश्रया ॥ ४६ ॥ तत्राश्रमेमयादृष्टोरामोराजीवलो
चनः ॥ धनुर्बाणधरःश्रीमाञ्जटावल्कलमंडितः ॥ ४७ ॥ कनी
याननुजस्तस्यलक्ष्मणोऽपि थाविधः ॥ तस्यभार्याविशालाक्षी
रूपिणीश्रीरिवापरा ॥ ४८ ॥ देवगंधर्व नांमनुष्याणांतथा

विधा ॥ नदृष्टानश्रुतारराजन्द्योतयंतीवनंशुभा ॥ ४९ ॥ आने
तुमहमुद्युक्तातांभार्यार्थंतवानघ ॥ लक्ष्मणोनामतद्भ्राताचिच्छे
दममनासिकाम् ॥५०॥ कर्णौचनोदितस्तेनरामेणसमहाबलः ॥
ततोऽहमतिदुःखेनरुदतीखरमन्वगाम् ॥ ५१ ॥ सोऽपिरामंसमा
साद्ययुद्धंराक्षसयूथपैः ॥ ततःक्षणेनरामेणतेनैवबलशालिना ॥
॥ ५२ ॥ सर्वेतेनविनष्टावैराक्षसाभीमाविक्रमाः ॥ यदिरामोमनः
कुर्यात्त्रैलोक्यंनिमिषार्धतः ॥ ५३ ॥ भस्मीकुर्यान्नसंदेहइतिभा
तिममप्रभो ॥ यदिसातवभार्यास्यात्सफलंतवजीवितम् ॥ ५४॥
अतोयतस्वराजेंद्रयथातेवल्लभाभवेत् ॥ सीताराजीवपत्राक्षीसर्वे
लोकैकसुंदरी ॥ ५५ ॥ साक्षाद्रामस्यपुरतःस्थातुंत्वंनक्षमःप्रभो ॥
माययामोहयित्वातुप्राप्स्यसेतांरघूत्तमम् ॥ ५६ ॥ श्रुत्वातत्सू

त्कवाक्यैश्चदानमानादिभिस्तथा ॥ आश्वास्यभगिनींगजाप्रविवे
शस्वकंगृहम् ॥ तत्रचिंतापरोभूत्वानिद्रांरात्रौनलब्धवान् ॥५७॥
एकेनरामेणकथंमनुष्यमात्रेणनष्टःसबलःखरोमे ॥ भ्राताकथंमे
बलवीर्यदर्पयुतोविनष्टोबतराघवेण । ५८ ॥ यद्वानरामोमनुजः
परेशोमांहंतुकामःसबलंबलौघैः ॥ संप्रार्थितोऽयंद्रुहिणेनपूर्वमनु
ष्यरूपोऽघरघोःकुलेऽभूत् ॥ ५९ ॥ वध्योयदि [illegible] रस्मात्मनाऽहं
वैकुंठराज्यंपरिपालयेऽहम् ॥ नोचेदिदंराक्षसराज्यमेवभोक्ष्येचिरं
राममतोव्रजामि ॥ ६० ॥ इत्थंविचिंत्याखिलराक्षसेंद्रोर मविदि
त्वापरमेश्वरंहरिम् ॥ विरोधबुद्ध्यैवहरिंप्रयामिद्रुतंनभक्त्या भग
वान्प्रसीदेत् ॥ ६१ ॥ ॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहे
श्वरसंवादेऽरण्यकांडेपंचमःसर्गः ॥ ५ ॥ विचिंत्यैवंनिशायांसप्र

भातेरथमास्थितः । रावणामनसाक   कंनिश्चित्यबुद्धिमान् ॥
॥ १ ॥ ययौमारीचसदनं पारमुद्रः ॥ मारीचस्तत्र निवज्ज
टावल्कलधारकः ॥ २ ॥ ध्यायन्हृदिपरात्मानंनिर्गुणंगुणभा
सकम् ॥ समाधिविरमेऽपश्यद्राव गृहमागतम् ॥३ ॥ द्रुतमुत्था
यचालिंग्यपूजयित्वायथाविधि ॥ कृतातिथ्यं आसीनंमारीचोवा
क्यमब्रवीत् ॥ ४ ॥ समागमनं तवरथेनैकेनरावण ॥ चिंतापर
इवाभासिहृदिकार्यंविचिंतयन् ॥ ५ ॥ ब्रूहिमेनहिगोप्यंचेत्करवा
णितवप्रियम् ॥ न्याय्यंचेद्ब्रूहिराजेंद्रवृजिनंमास्पृशेन्नहि ॥ ६ ॥
रावणउवाच ॥ स्ति दशरथःसाकेताधिपतिःकिल ॥ राम
नामासुतस्तस्यज्येष्ठःसत्यपराक्रमः ॥ ७ ॥ विवासयामाससुतं
वनंवनजनप्रियम् ॥ भार्ययासहितंभ्रात्रालक्ष्मणेनसमन्वितम् ॥

॥ ८ ॥ सआस्तेविपिनेघोरेपंचवट्याश्रमेशुभे ॥ तस्यभार्याविशा
लाक्षीसीतालोकविमोहिनी ॥ ९ ॥ रामोनिरपराधान्मेराक्षसान्भी
मविक्रमान् ॥ खरंचहत्वाविपिनेसुखमास्तेऽतिनिर्भयः ॥ १० ॥
भगिन्यामेशूर्पणख्यानिर्दोषायाश्चनासिकाम् ॥ कर्णौचिच्छेददुष्टा
त्मावनेतिष्ठतिनिर्भयः॥ ११ ॥ अतस्त्वयासहायेनगत्वातत्प्राण
वल्लभाम् ॥ आनयिष्यामिविपिनेरहितेराघवेणताम् ॥ १२ ॥ त्वं
तुमायामृगोभूत्वाह्याश्रमादपनेष्यसि ॥ रामंचलक्ष्मणंचैवतदासी
तांहराम्यहम् ॥१३॥ त्वंतुतावत्सहायंमेकृत्वास्थास्यासिपूर्ववत् ॥
इत्येवंभाषमाणंतंरावणंवीक्ष्यविस्मितः ॥ १४ ॥ केनेदमुपदिष्टंते
मूलघातकरंवचः ॥ सएवशत्रुर्वध्यश्चयस्त्वन्नाशंप्रतीक्षते ॥ १५ ॥
रामस्यपौरुषंस्मृत्वाचित्तमद्यापिरावण ॥ बालोऽपिमांकौशिक

स्ययज्ञसरक्षणायसः ॥ १६ ॥ अ स्त्विषुणैकेनपातयाम
ससागरे ॥ योजनान शतंरामस्तदा यविह्वलः ॥ १७
स्मृत्वास्मृत्वातदेवाहंरामंपश्यामिसर्वत १८ दंडकेऽपि
पुनरप्यहंवनेपूर्ववैरमनुचिंतयन्हृदि ॥ तीक्ष्णशृंगमृगरूपमेकदा
माहशैर्बहुभिरावृतोऽभ्ययाम् ॥ १९ ॥ राघवजनकजासमन्वितं
लक्ष्मणेनसहितंत्वरान्वितः ॥ आगतेऽहमथहंतुमुद्यतोमांवि
लोक्यशरमकमक्षिपत् ॥ २०॥ तेनविद्धहृदयोऽहमुद्भ्रमन्राक्षसें
द्रपातितोऽस्मिसागरे ॥ तत्प्रभृत्यहमिदंसमाश्रितःस्थानमूर्जित
मिदंभयार्दितः ॥ २१ ॥राममेवसततंविभावयेभीतभीतइवभो
गराशितः ॥ राजरत्नरमणीरथादि श्रोत्रयोर्यदिगतंभयंभवेत् ॥
॥ २२ ॥ रामआगतइहेतिशंकयाबाह्यका मिपिसार्वमत्य

।. या वृते रा आ. ३

२ त्रवंत तो स० ६

मुच्यचाग्रहंराघवंप्र हिभो लंचिरागतं

तत्स्मृतौसकलेव २४ ॥ मभाषितंप

रिगृहाण निराघवे ॥ त्यजविरोधमतिंभ परमका

रुणिकोरघुनंदनः ॥ २५ ॥ अहमशेषमिदंमुनि स्यतोऽशृणत्रमा

दियुगेपरमेश्वरः ॥ ब्रह्मणाऽर्थितउवाचतंहरिः वेप्सितमहंकर

वाणितत् ॥ २६ ॥ ब्रह्मणोक्तमरविंदलोचनत्वं ॥हिभुविमानुषं

वपुः ॥ दशरथात्मजभावमंजसाजहिरिपुंदशवं रंहरे ॥ २७ ॥

अतोनमानुषोरामःसाक्षान्नारायणोऽव्ययः ॥ मानुषवेषेणव ११६

नंयातोऽतिनिर्भयः ॥ २८ ॥ भूभारहर च्छतातगृहं

सुखम् ॥ श्रुत्वामारीचवचनंरावणःप्रत्यभाषत ॥ २९ ॥ परमा
त्मायदारामःप्रार्थितोब्रह्मणाकिल ॥ मांहंतुंमानुषोभूत्वायत्नादि
हसमागतः ॥ ३० ॥ करिष्यत्यचिरादेवसत्यसंकल्पईश्वरः ॥
अतोऽहंयत्नतःसीतामानेष्याम्येवराघवात् ॥३१॥ वधेप्राप्तेरणेवी
रप्राप्स्यामिपरमंपदम् ॥ यद्वारामंरणेहत्वासीतांप्राप्स्यामिनिर्भ
यः ॥ ३२ ॥ अतोत्तिष्ठमहाभागविचित्रमृगरूपधृक् ॥ रामं
सलक्ष्मणंशीघ्रमाश्रमादतिदूरतः ॥ ३३ ॥ आक्रम्यगच्छतस्वंशी
घ्रंसुखंतिष्ठयथापुरा ॥ अतःपरंचेद्यत्किंचिद्वदसेमद्विभीषणम् ॥
॥ ३४ ॥ हनिष्याम्यसिनाऽनेनत्वामत्रैवनसंशयः ॥ मारीचस्त
द्वचःश्रुत्वास्वात्मन्येवानुचिंतयत् ॥ ३५ ॥ यदिमांराघवोहन्या
त्तदामुक्तोभवार्णवात् ॥ मांहन्याद्यदिचेद्दुष्टस्तदामेनिरयोध्रुवम्

३६ ॥ इतिनिश्चि ामादुत्थायवे तः ॥ अब्रवीद्रावण

जन्करो याज्ञांतवप्रभो ॥ ३७ ॥ इ त्वारथमास्थायगतौ

श्र ॥ शुद्धजांबूनदप्रख्य मृ भूद्रौप्यबिंदुकः ॥३८॥

रत्नशृंगोमणि बुरोनी रत्नविल ॥ वि त भोविमुग्धास्यो

विचचारवना रे ॥३९॥ रामाश्रमपद यति दृष्टिपथेचरन्॥

॥ ४० ॥ क्षा चधाव वतिष्ठतेक्षणंसमापमागत्यपु भयावृतः ॥

एवंसमायामृगवेष धृक्चचारर तांपरिमोहयन्खलः ॥ ४१ ॥

॥ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेउ मामहेश्वरसंवादेऽरण्यकांडेषष्ठः

सर्गः ॥ ६ ॥ ॥ अथरामोऽ तत्सर्वंज्ञात्वारावणचेष्टितम् ॥

उवाचसीतामेकांतेशृणुजानकिमेवचः ॥ १ ॥ रावणोभिक्षुरूपेण

आगमिष्यतितेंऽति ॥ त्वंतुच्छायांत्वदा थापयित्वोट

जेविश । २ ॥ अग्नावदृश्य: रूपेणवर्षंतिष्ठममाज्ञया राव ।स्य
वधांतेम पूर्ववत्प्राप शुभे ३ श्रुत्व रामो दितव साऽ
पितत्रतथाकरोत् ॥ म यासीत बहिःस्थाप्यस्वयमंतर्दधेऽनले ॥
॥ ४ ॥ मायासीतातदापश्यन्मृ मायाविनिर्मितम् ॥ हसंतीराम
मभ्यत्यप्रावाचविनयान्विता ॥ ५ । पश्यराममृगंचित्रंकानकंर
त्नभूषितम् ॥ विचित्रबिंदुभिर्युक्तंचरंतमकु भयम् ॥ ६ ॥ बद्ध्वा
देहिममक्रीडामृगोभवतुसुंदरः ॥ तथेतिधनुरादायगच्छँल्लक्ष्मण
मब्रवीत् ॥ ७ ॥ रक्षत्वमतियत्नेनसीत मत्प्र णवल्लभाम् ॥ मायि
नःसंतिविपिनेराक्षसाघोरदर्शनाः ॥ ८ ॥ ोऽत्रावहित साध्वीं
रक्षसीतामनिंदिताम् ॥ लक्ष्मणोरा माहेदंदेवायंमृगरूपधृक् ॥
मारीचोऽत्रनसंदेहएवंभूतोमृगःकुतः ९॥ ॥ श्रीरामउवाच ॥

यदिमारीचएवायंतदाहन्मिनसंशयः ॥ मृगश्चेदानयिष्यामिसी
ताविश्रामहेतवे ॥ १० ॥ गमिष्यामिमृगंबद्ध्वाह्यानयिष्यामिस
त्वरः ॥ त्वंप्रयत्नेननसंतिष्ठसीतासंरक्षणोद्यतः । ११ ॥ इत्युक्त्वा
प्रययौरामोमायामृग द्भुतः ॥ मायायदाश्रयालोकमोहिनीजग
दाकृतिः ॥ १२ ॥ राश्चिदात्माऽपिपूर्णोऽपिमृगमन्वगात् ॥
कानुकंपीभ वा ‍यंवचोहरिः ॥ १३ ॥ कर्तुंसीताप्रिया
अन्यथापूर्णकामस्यरामस्याविदिता
त्मनः ॥ १४ ॥ मृगेणवास्त्रियावाऽपिकिंकार्यंपरमात्मनः ॥
चिद्दृश्यतेऽभ्याशेक्षणंधावतिलीयते ॥ १५ ॥ दृश्यतेचततोदूराद
वंराममपाहरत् ॥ ततोरामोऽपिविज्ञायराक्षसोऽयमितिस्फुटम् ॥
॥ १६ ॥ विव्याधशरमादायराक्षसंमृगरूपिणम् ॥ पपातरुधिरा

त्वास्योमारीचःपूर्वरूपधृक्   १७   हाहतोऽस्मिमहाबाहोत्रा
हिलक्ष्मणमांद्रुतम् ॥ इत्युक्त्वारामवद्वाचा पातरुधिराशनः ॥
॥ १८ ॥ यन्नामाज्ञोपिमरणेस्मृत्वातत्साम्यमाप्नुयात् ॥ किमुता
ग्रेहरिंपश्यंस्तेनैवनिहतोऽसुरः ॥ १९ ॥ तद्देहादुत्थितंतेजःसर्वलो
कस्यपश्यतः ॥ राममेवाविशद्देवाविस्मयंपरमंययुः । ॥
किंकर्मकृत्वाकिंप्राप्त पातकीमुनिहिंसकः ॥ अथवारघवस्यायं
महिमानात्रसंशयः ॥२१॥ रामबाणेनसंविद्धःपूर्वराममनुस्मरन् ।
भयात्सर्वपरित्यज्यगृह त्तादिकंचयत् ॥ २२ ॥ हृदिरामंसद
ध्यात्वाविधूताशेषकल्मषः ॥ अंतेरामेणनिहतःपश्यन्नामवा
पसः ॥ २३ ॥ द्विजोवाराक्षसोवापिपापीवाधार्मिकोऽपिवा ॥
त्यजन्कलेवरंरामंस्मृत्वायातिपरंपदम् ॥ २४ ॥ इतितेऽन्यो

ाद युः ॥ रामस्त तयाम म्रियम गो
हा मणेतिमद्वाक्यमनुकुर्वन राि मृ ॥
श पिकिंभवेत् ॥ २६ ॥ इति
ाम । ॥ सीतातद्भाषितंश्रुत्वामारी
॥ भीताऽतिदुःखसंविग्नालक्ष्मणंत्विदम
त् क्ष्म भ्रातातेऽसुरपीडितः ॥ २८ ॥ हाल
भ्रातुर नश्रृ षिकिम् ॥ तामाहलक्ष्मणोदेवि ाम
त् ॥ २९ ॥ यःकश्चिद्राक्षसोदेविम्रियमाणोऽब्रवी
स्त्रैलोक्यमपिय नाशयातिक्षणात् ॥ ३० ॥
सकथंदीनवचनंभाषतेऽमरपूजित ॥ क्रुद्धालक्ष्मणमालोक्यसी
ताबाष्पविलोचना ॥ ३१ ॥ प्राहल क्ष्मण दुर्बुद्धेभ्रातुर्व्यसनमिच्छ

सि ॥ प्राप्त तोभरतनवरामनाशाभिक क्षि ३२ मांने
तुमागतोऽसि त्वरामनाशउपस्थिते ॥ प्राप्स्यसेत्व द्यरहय
प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥३३॥ तीदृशंरामस्त्वांभार्याहरणो
द्यतम् ॥ रामादन्यनरस्पृशामित्वांवाभरतमेवव । ३४ ॥ इत्यु
क्त्वावध्यमानासार बाहुभ्यांरुरोदह च्छुत्वालक्ष्मणःकर्णौ
पिधायातीवदुःखितः ॥३५॥ मामेवंभाषसेचंडिधिक्त्वांनाशमुपै
ष्यसि ॥ इत्युक्त्वावनदेवीभ्यःसमर्प्यजनकात्मजाम् ॥ ३६ ॥
ययौदुःखातिसंविग्नो ममेवशनैःशनैः ॥ ततोऽतरंसमालोक्य
रावणोभिक्षुवेषधृक् ३७ ॥ सीतासमीपमगमत्स्फुरद्दंडकमं
डलः ॥ सीतातमवलोक्याशुनत्वासंपूज्यभक्तितः ॥ ३८ ॥
कदमूलफलादीनिदत्त्वास्व तमब्रवीत् ॥ मुनेभुंक्ष्वफलादीनि

रा. विश्रमस्वयथासुखम् ॥ ३९ ॥ इदानीमिवभर्तामेह्यागमिष्यतिते आ. ३
० प्रियम् ॥ करिष्यतिविशेषेणातिथ्यंत्वंयदिरोचते ॥ ४० ॥ सं. ८७
भिक्षुरुवाच ॥ कात्वंकमलपत्राक्षिकोवाभर्तातवानघे ॥ किमर्थ
मत्रतेवासोवनेराक्षससेविते ॥ ब्रूहिभद्रेततःसर्वंस्ववृत्तांतंनिवेदय॥
॥ ४१ ॥ सीतोवाच ॥ अयोध्याधिपति श्रीमान्राजादशर
महान् ॥ तस्यज्येष्ठःसुतोरामःसर्वलक्षणलक्षितः ॥ ४२ ॥
तस्याहंधर्मतःपत्नीसीताजनकनंदिनी ॥ तस्यभ्राताकनीयांश्च
लक्ष्मणं वत्सलः ॥ ४३ ॥ पितुराज्ञांपुरस्कृत्यदंडकेवस्तु
मागतः ॥ चतुर्दशसमास्त्वांतुज्ञातुमिच्छामिमेवद ॥ ४४ ॥
भिक्षुरुवाच ॥ पौलस्त्यतनयोऽहंतुरावणोराक्षसाधिपः ॥ त्वत्का १२०
मपरितप्तोऽहंत्वांनेतुंपुरमागतः ॥ ४५ ॥ मुनिवेषेणरामेणकिंक

रिष्यसिमांभज ॥ क्ष्व न्मयास धैंत्यजदुःखंवनोद्भवम् ॥
॥ ४६ ॥ श्रुत्वातद्वच ।भीताकिंचिदुवाचतम् ॥ यदेवं
भाषसेमांत्वंनाशमेष्यसिराघवात् ॥ ४७ ॥ आगमिष्यतिरामो
ऽपिक्षणंतिष्ठसहानुजः ॥ मांकोधर्षयितुंशक्तोहरेर्भार्यांशशोय ॥
॥ ४८ ॥ रामबाणैर्विभिन्नस्त्वं तिष्यसिमहीतले ॥ इतिसीता
वचःश्रुत्वारावणः धमूर्च्छित ॥ ४९ ॥ स्वरूपंदर्शयामासम
हा वंतसन्निभम् ॥ दशास्य वंशातिभुजंकालमेघसमद्युति ॥
॥ ५० ॥ तद्दृष्ट्वावनदेव्यश्चभूतानिचावितत्रसुः ॥ ततोविदार्य
धरणींनखैरुद्धृत्यबाहुभिः ५१ ॥ तोलयित्वारथेक्षिप्त्वाययौ
क्षिप्रंविहायसा ॥ हाराम क्ष्मणेतिरुदंतीजनकात्मजा ।५२॥
भय द्विग्नमनाद श्यंतीभुवमेवसा ॥ श्रुत्वातत्क्रंदि नंसी

तायाःपक्षिसत्तमः ॥ ५३ ॥ जटायुरुत्थितःशीघ्रंनगाग्रात्तीक्ष्णतुं
१ डकः ॥ तिष्ठतिष्ठेतितंप्राहकोगच्छतिममाग्रतः ॥ ५४ ॥ मुषि
त्वालोकनाथस्यभार्यांशून्याद्वनालयात् ॥ शुनकोमंत्रपूतंत्वंपुरो
डाशमिवाध्वरे ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वातीक्ष्णतुंडेनचूर्णयामासत
द्रथम् ॥ वाहान्बिभेदपादाभ्यांचूर्णयामासतद्धनुः ॥ ५६ ॥ ततः
सीतांपरित्यज्यरावणःखड्गमाददे ॥ चिच्छेदपक्षौसामर्षःपक्षिराज
स्यधीमतः ॥ ५७ ॥ पपातकिंचिच्छेषेणप्राणेनभुविपक्षिराट् ॥
पुनरन्यरथेनाशुसीतामादायरावणः ॥ ५८ ॥ क्रोशंतीरामरामे
तित्रातारंनाधिगच्छती ॥ हारामहाजगन्नाथमांनपश्यसिदुःखि
ताम् ॥ ५९ ॥रक्षसानीयमानांस्वांभार्यांमोचयराघव ॥ हालक्ष्म २१
णमहाभागत्राहिमामपराधिनीम् ॥ ६० ॥ वाक्छरेणहतस्त्वंमेक्षं

तुमर्हसिदेवर ॥ इत्येवंक्रोश तांरामागमनशंकया ६१ ॥
जग ायुवेगेनसीता दा त्वर विहायसानीयमानासीता
ऽपश्यदधोमुखी ॥ ६२ पर्वत ग्रस्थितान्पंचवानरान्वारिजा
नना ॥ उत्तरीयार्धखंडेन मुच्याभरणादिकम् ॥ ६३ । बद्ध्वा
चिक्षेपरामायकथयंत्वितिपव ततःसमुद्रमुल्लंघ्यलंकांगत्वास
रावणः ॥६४॥ स्वांतःपुरेरहस्यतामशाकविपिनेऽक्षिपत ॥ राक्ष
सीभिःपरिवृतांमातृबुद्ध्याऽनुपालयत् ॥६५॥ कृशाऽतिदीनाप
रिकर्मवर्जितादुःखेनशुष्यद्वदनातिविह्वला ॥ हारामरामेतिविल
प्यमानासीतास्थिताराक्षसवृंदमध्ये ॥ ६६ इति श्रीमदध्या
त्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादेऽरण्य ण्डस मःसर्गः ॥ ७ ॥
श्रीमहादेव उवाच ॥ रामोमायावि हत्वारक्षसं गमहापणम् ॥

ग. प्रतस्थेस्वाश्रमंगंतुंततोदूराद्ददर्शतम् ॥ १ ॥ आयांतंलक्ष्मणं आ. ३
१.२. दीनंमुखेनपरिशुष्यता ॥ राघवश्चिंतयामासस्वात्मन्येवमहा सं० ८
मतिः ॥ २ ॥ लक्ष्मणस्तन्नजानातिमायासीतांमयाकृताम् ॥
ज्ञात्वाप्येनंवंचयित्वाशोचामिप्राकृतोयथा ॥ ३ ॥ यद्यहंविरतो
भूत्वातूष्णींस्थास्यामिमंदिरे ॥ तदाराक्षसकोटीनांवधोपायः
कथंभवेत् ॥ ४ ॥ यदिशोचामितादुःखसंततःकामुकोयथा ॥
तदाक्रमेणानुचिन्वन्सीतांयास्येऽसुरालयम् ॥ रावणंसकुलंहत्वा
सीतामग्नौस्थितांपुनः ॥५॥ मयैवस्थापितांनीत्वायाताऽयोध्याम
तांद्रितः नु ऽं ६ ॥
मनुष्य क तोम २२
रितं सेनः

र्तिनाम् ॥ निश्चित्यैवंतदादृष्ट्वालक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ ८ ॥
किमर्थमागतोऽसित्वंसीतांत्यक्त्वाममप्रियाम् ॥ नीतावाभक्षिता
वाऽपिराक्षसैर्जनकात्मजा ॥ ९ ॥ लक्ष्मणःप्रांजलिःप्राहसीताया
दुर्वचोरुदन् ॥ हालक्ष्मणेतिवचनंराक्षसोक्तंश्रुतंतया ॥ १० ॥
त्वद्वाक्यसदृशंश्रुत्वामांगच्छेतित्वराब्रवीत् ॥ रुदतासामयाप्रो
क्तादेविराक्षसभाषितम् ॥ नेदंरामस्यवचनंस्वस्थाभवशुचिस्मि
ते ॥११॥ इत्येवंसांत्विताासाध्वीमयाप्रोवाचमांपुनः ॥ यदुक्तंदुर्व
चोरामनवाच्यंपुरतस्तव ॥ १२ ॥ कर्णौपिधायनिर्गत्ययातोऽहं
त मीक्षितुम् । रामस्तुलक्ष्मणंप्राहतथाऽप्यनुचितंकृतम् ॥
१३ ॥ त स्त्रीभाषितंसत्यंकृत्व यक्त्वाशुभाननाम् ॥ नी
भक्षितावाऽपिराक्ष त्रसंशयः ॥१४॥ इतिचिंतापरो

३

रिते
ाप्रि
हाः ाक्रा
॥ ः ाग्रु ॥
मृगाश्वपक्षिणोवृक्ष ाम ाय ॥ म
सीतांनकुत्रचित् । र्वज्ञःसव ापिः
आनंदो प्यन्वशोचत्त लोऽप ति
निरहंकारोऽप्यखंडाः वान् ॥ ममजायेतिसीतेतिविललापा
तिदुःखितः ॥ २० नायामनुचरन्नसक्तोऽपिरघूत्तमः ॥ आ
मूढानांभातितत्त्वा ाद हि ॥ २१ ॥ एवंविचिन्वन्सकलं
ःसलक्ष्मणः ॥ भ थंछत्रचापकूबरपतितंभुवि ॥ २२ ॥

दृष्ट्वालक्ष्मणमाहेदंपश्यलक्ष्मणकेनचित् ॥ नीयमानांजनकजांतं
जित्वान्योजहारताम् ॥ २३ ॥ नतःकंचिद्भुवोभागंग पर्वतस
न्निभम् ॥ रुधिराक्तवपुर्दृष्ट्वारामोवाक्यमथाब्रवीत् । २४ ॥
एषवैभक्षयित्वातांजानकींशुभदर्शनाम् ॥ शेतेविविक्तेऽतितृप्तः
पश्यहन्मिनिशाचरम् ॥ २५ ॥ चापमानयशीघ्रंमेबाणंचरघु
नंदन ॥ तच्छ्रुत्वारामवचनंजटायुःप्राहभीतवत् ॥ २६ ॥ मांन
मारयभद्रंतेम्रियमाणंस्वकर्मणा ॥ अहंजटायुस्तेभार्याहारिणं
समनुद्रुतः ॥ २७ ॥ रावणंतत्रयुद्धंमेबभूवारिविमर्दन ॥ तस्या
वाहान्रथंचापंछित्त्वाऽहंतेनघातितः ॥ २८ ॥ पतितोऽस्मिजग
न्नाथप्राणांस्त्यक्ष्यामिपश्यताम् ॥ तच्छ्रुत्वाराघवोदीनंकंठप्राणं
ददर्शह ॥ २९ ॥ हस्ताभ्यांसंस्पृशन्रामोदुःखाश्रुवृतलोचनः ॥

॥ ३० ॥ जटायोब्रूहिमेभार्याकेननीताशुभानना ॥ मत्कृ या आ. ३
र्थंहतोऽसित्वमतोमेप्रियबांधवः ॥३१॥ जटायुःसन्नयावाचावक्त्रा सं० ८
द्रक्तंसमुद्वमन् ॥ उवाचरावणोरामराक्षसोभीमविक्रमः॥ ३२ ॥
आदायमैथिलींसीतांदक्षिणाभिमुखोययौ ॥ इतोवक्तुंनमेशक्तिः
प्राणांस्त्यक्ष्यामितेऽग्रतः ॥ ३३ ॥ दिष्ट्यादृष्टोऽसिरामत्वंम्रिय
माणेनमेऽनघ ॥ परमात्माऽसिविष्णुस्त्वंमायामनुजरूपधृक् ॥
॥ ३४ ॥ अंतकालेऽपिदृष्ट्वात्वांमुक्तोऽहंरघुसत्तम ॥ हस्ताभ्यां
स्पृशमांरामपुनर्यास्यामितेपदम् ॥ ३५ ॥ तथेतिरामःपस्पर्श
तदंगंपाणिनास्मयन् ॥ ततःप्राणान्परित्यज्यजटायुःपतितोभु
वि ॥ ३६ ॥ रामस्तमनुशोचित्वाबंधुवत्साश्रुलोचनः ॥ लक्ष्मणे २४
नसमानाय्यकाष्ठानिप्रददाहतम् ॥ ३७ ॥ स्नात्वादुःखेनर मो

ऽपिलक्ष्मणेनसमन्वितः ॥ हत्वावनमृगतत्रमांसखडान्समततः ॥
॥ ३८ ॥ शाद्वलेप्राक्षिपद्रामः पृथक्पृथगनेकथा ॥ भक्षंतुपक्षिणः
सर्वैतृप्तोभवतुपक्षिराट् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाराघवःप्राहजटायो
गच्छमत्पदम् ॥ मत्सारूप्यंभजस्वाद्यसर्वलोकस्यपश्यतः ॥
॥ ४० ॥ ततोऽनंतरमेवासौदिव्यरूपधरःशुभः ॥ विमानवरमा
रुह्यभास्वरंभानुसन्निभम् ॥ ४१ ॥ शंखचक्रगदापद्मकिरीटवर
भूषणैः ॥ द्योतयन्स्वप्रकाशेनपीतांबरधरोऽमलः ॥ ४२ ॥ चतु
र्भिःपार्षदैर्विष्णोस्तादृशैरभिपूजितः ॥ स्तूयमानोयोगिगणैराम
माभाष्यसत्वरः ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वातुष्टावरघुनंदनम् ॥४३॥
जटायुरुवाच ॥ अगणितगुणमप्रमेयमाद्यंसकलजगत्स्थितिसं
यमादिहेतुम् ॥ उपरमपरमंपरात्मभूतंसततमहंप्रणतोऽस्मिराम

चंद्रम् ॥ ४४ ॥ निरवधिसुखमिंदिराकटाक्षंक्षपि सुरेंद्रचतुर्मुखा
दिदुःखम् ॥ नरवरमनिशंनतोऽस्मिरामंव दमहवरचापबाणह
स्तम् ॥ ४५ ॥ त्रिभुवनकमनीयरूपमीड्यंरविशतभासुरमी
हितप्रदानम् ॥ शरणदमनिशंसुरागमूलेकृतनिलयंरघुनदन
प्रपद्ये ॥ ४६ ॥ भवविपिनदवाग्निनामधेयंभवमुखद ।तदवत
दयालुम् ॥ दनुजपतिसहस्रकोटिनाशंरवितनयासहशंहरिंप्र
पद्ये ॥ ४७ ॥ अविरतभवभावनातिदूरंभवविमुखैर्मुनिभिःसदै
वदृश्यम् ॥ भवजलधिसुतारणांघ्रिपोतंशरणमहंरघुनंदनं ।द्ये ॥
॥ ४८ ॥ गिरिशगिरिसुतामनोनिवासंगिरिवरधारिणमीहिता
भिरामम् ॥ सुरवरदनुजेंद्रसेवितांघ्रिंसुरवरदंरघुनायकंप्रपद्ये ॥
४९॥ परधनपरदारवर्जितानांपरगुणभूतिषुतुष्टमानसानाम् ॥

परहितनिरतात्मनांसुसेव्यंरघुवरमंबुजलोचनंप्रपद्ये ॥ ५० ॥
स्मितरुचिरविकासिताननाब्जमतिसुलभंसुरराजनीलनीलम् ॥
सितजलरुहचारुनेत्रशोभंरघुपतिमीशगुरोर्गुरुंप्रपद्ये ॥ ५१ ॥
हरिकमलजशंभुरूपभेदात्त्वमिहविभासिगुणत्रयानुवृत्तः ॥ रवि
रिवजलपूरितोदपात्रेष्वमरपतिस्तुतिपात्रमीशमीडे ॥ ५२ ॥
रतिपतिशतकोटिसुंदरांगंशतपथगोचरभावनाविदूरम् ॥ यतिप
तिहृदयेसदाविभातंरघुपतिमार्तिहरंप्रभुंप्रपद्ये ॥ ५३ ॥ इत्येवं
स्तुवतस्तस्यप्रसन्नोऽभूद्रघूत्तमः ॥ उवाचगच्छभद्रंतेममविष्णो
परंपदम् ॥ ५४ ॥ शृणोतियइदंस्तोत्रंलिखेद्वानियतःपठेत् ।
सयातिममसारूप्यंमरणेमत्स्मृतिंलभेत् ॥ ५५ ॥ इतिराघवभ
षितंतदाश्रुतवान्हर्षसमाकुलोद्विजः ॥ रघुनंदनसाम्यमास्थित

उमामहेश्वरसंवादेऽरण्यक ऽ१ष्टम ॥ ८ ॥ ततोरामो स० ९
लक्ष्मणेनजगामविपिनांतरः पुनदुःखसम श्रित्त्यसीतान्वे
षणतत्परः ॥ १ ॥ तत्र द्रुतसमाकारोर क्षसःप्रत्यहृश्यत ॥
वक्षस्येवमहावक्रश्चक्षुरादिविवर्जित ॥ २ बाहूयोजनमात्रे
भव्यापृतौतस्यरक्षसः ॥ कवंध मदैतद्रुःसवस विहिंसकः ॥
॥३॥ तद्बाह्वोर्मध्यदेशेतौचरंतौरामलक्ष्मणौ ॥ ददर्शतुर्महासत्त्वं
तद्बाहुपरिवेष्टितौ ॥ ४ ॥ रामःप्रोवाचविहसन्पश्यलक्ष्मणराक्ष
सम् ॥ शिरःपादविहीनोऽयंयस्यवक्षसिचाननम् ॥ ५॥ बाहुभ्यां
लभ्यतेयद्यत्तत्तद्भक्षन्स्थितोध्रुवम् ॥ आवामप्येतयोर्बाह्वोर्मध्येसं २६
कलितौध्रुवम ॥६॥ गंतुमन्यत्रमार्गोनदृश्यतेरघुनंदन ॥ किंकर्त

न्यमितोऽस्माभिरिदानींभक्षयेत्सनौ ॥ ७ ॥ लक्ष्मणस्तमुवाचे
दंकिंविचारेणराघव ॥ आवामेकैकमव्यग्रौछिंद्यांरक्षोभुजोध्रुवम्॥
॥ ८ ॥ तथेतिरामःखड्गेनभुजंदक्षिणमाच्छिनत् ॥ तथैवलक्ष्मणो
वामंचिच्छेदभुजमंजसा ॥ ९ ॥ ततोऽतिविस्मितोदैत्य कौयुवां
सुरपुंगवौ ॥ मद्बाहुच्छेदकौलोकेदिंविदेवषुवाकुतः ॥१०॥ ततो
ऽब्रवीद्ध न्नवर मोराजीवलोचनः ॥ अयोध्याधि श्रीमान्रा
जादशरथोमहान् ॥ ११ ॥ रामोऽहतस्यपुत्रोऽसौभ्रात मेलक्ष्मणः
सुधीः ॥ ममभार्याजनकजासीतात्रैलोक्यसुंदरी ॥ १२ ॥ आवां
मृगययायातौतदाकेनापिरक्षसा ॥ नीत सी ांविचिन्वंतौचागतौ
घोरकानने ।१३॥ बाहुभ्यांवेष्टितावत्रतवप्र क्षया ॥ छिन्नौ
तवभुजौत्वंचक ाविक रूपधृक । १४ ॥ कबंधउवाच ॥

धन्योऽहंयदिरामस्त्वमागतोऽसिममांतिकम् ॥ पुरागंधर्वराजोऽहं
रूपयौवनदर्पितः ॥ १५ ॥ वि ॅ कमखिलंवरनारीमनोहरः ॥
तपसाब्रह्मणा०धमवध्यत्वंरघूत्तम ॥ १६ ॥ अष्टावक्रंमुनिंदृष्ट्वा
कदाचिदहसंपुरा ॥ क्रुद्धोऽसावाहदुष्टत्वंराक्षसोभवदुर्मते ॥१७॥
अष्टावक्रःपुनःप्राहवादितोमेदयापरः ॥ शापस्यांतंचमेप्राहतपसा
द्योतितप्रभः ॥१८ त्रेतायुगेदाशरथिर्भूत्वानारायणःस्वयम् ॥
आगमिष्यतितेबहू छेद्यतेयोजनायतौ ॥ १९ ॥ तेनशापाद्वि
निर्मुक्तोभविष्यसियथापुरा ॥ इतिशप्तोऽहमद्राक्षंराक्षसींतनुमा
त्मनः ॥ २० ॥ कदाचिद्देवराजानमभ्यद्रवमहंरुषा ॥ सोऽपिवज्रे
णमांरामशिरोदेशेऽभ्यताडयत् ॥२१ ॥ तदाशिरोगतंकुक्षिंपादौ
चरघुनंद । ॥ ब्रह्मदत्तवरान्मृत्युर्नाभून्मवज्रताडनात् ॥ २२ ॥

मुखाभावेकथंजीवेदयमित्यमराधिपम् ॥ ऊचुःसर्वेंदयाविष्टामां
विलोक्यास्यवर्जितम् ॥ २३ ॥ ततोमांप्राहमघवाजठरेतेमुखं
हूतेयोजनायामौभावि तइतोव्रज । २४॥ इत्युक्तो
बा न्य नु ॥ याम्यधुनाबाहूखंडितौ
मेत्वय । २५ ॥ परंमांश्वभ्रास्येनिक्षि ग्नींधनावृते ॥
अग्नि नोऽहंत्वय घुकुलोत्तम ॥ २६ ॥ पूर्वरूपमनुप्रा
प्यभा दामिते इत्युक्तेलक्ष्मणेनाशुश्वभ्रंनिर्मायतत्र
तम् । ॥ निक्षि ादहत्काष्ठैस्ततोदेहात्समुत्थितः ॥
कंदर्पसदृशाकारःसर्वाभ भूषितः ॥ २८ ॥ रामंप्रदक्षिणंकृत्वा
साष्टांगंप्रणिपत्यच ॥ ांजलि ेदंभक्ति द्गद ागिरा ॥
॥ २९ ॥ गंधर्वउवाच । तुमुत्सहतेमेऽ मनो मातिसं

भ्रमात् ॥ त्वामनंतमनाद्यंतंमनोवाचामगोचरम् ॥ ३० ॥ आ. ३
८ सूक्ष्मंतेरूपमव्यक्तंदेहद्वयविलक्षणम् ॥ दृग्रूपमितरत्सर्वंदृश्यंजड स० १
मनात्मकम् ॥ तत्कथंत्वांविजानीयाद्व्यतिरिक्तंमनःप्रभो ॥३१॥
बुद्ध्यात्माभासयोरैक्यंजीवइत्यभिधीयते ॥ बुद्ध्यादिसाक्षीब्रह्मै
वंतस्मिन्निर्विषयेऽखिलम् ॥३२॥ आरोप्यतेज्ञानवशान्निर्विकारे
ऽखिलात्मनि ॥ हिरण्यगर्भस्तेसूक्ष्मंदेहंस्थूलंविराट्स्मृतम् ॥
॥ ३३ ॥ भावनाविषयोरामसूक्ष्मंतेध्यातृमंगलम् ॥ भूतंभव्यंभ
विष्यच्चयत्रेदंदृश्यतेजगत् ॥ ३४ ॥ स्थूलेऽण्डकोशेदेहेतेमहदा
दिभिरावृते ॥ सप्तभिरुत्तरगुणैर्वैराजोधारणाश्रयः ॥ ३५ ॥
त्वमेवसर्वकैवल्यंलोकास्तेऽवयवाःस्मृताः ॥ पातालंतेपादमूलं
पार्ष्णिस्तवमहातलम् ॥ ३६ ॥ रसातलंतेगुल्फौतुतलातल

मितायत ॥ जानुनासुतलराम ऊरूतावतलतथा ॥३७॥ अतल
चंमहीरामजघनंनाभिर्गनभः ॥ उरःस्थलंतेज्योतींषिग्रीवाते
महरुच्यते ॥ ३८ ॥ वदनंजनलोकस्तेतपस्तेशंखदेशगम् ॥
सत्यलोकोरघुश्रेष्ठशीर्षण्यास्तेसदाप्रभो ॥ ३९ ॥ इंद्रादयोलो
कपालाबाहवस्तेदिशःश्रुती ॥ अश्विनौनासिकेरामवक्रंतेऽग्निरु
दाहृतः ॥ ४० ॥ चक्षुस्तेसवितारामममनश्चंद्रउदाहृतः ॥ भ्रूभं
गएवकालस्तेबुद्धिस्तेवाक्पतिर्भवेत् ॥ ४१ ॥ रुद्रोऽहंकाररूप
स्तेवाचश्छंदांसितेऽव्यय ॥ यमस्तेदंष्ट्रदेशस्थोनक्षत्राणिद्विजा
कय: ॥ ४२ ॥ हासोमोहकरीमायासृष्टिस्तेऽपांगमोक्षणम् ॥
धर्मःपुरस्तेऽधर्मश्चपृष्ठभागउदीरितः ॥ ४३ निमिषोन्मेषण
त्रिर्दिवाचैवरघूत्तम ॥ समुद्राःसप्ततेकुक्षिनाड्यानद्यस्तवप्रभो

.रा. ४४ ॥ रोमा घ्रिस्तव: हिमा
२१ स्तेएवंस्थूलंवपुस्तव ॥ यदा लह्
संधार्यतेनरैः ॥ अनायासेन स्यादतोऽन
अतोऽहंरामरूपंतेस्थूलमे ये ॥ यस्मि
४७ ॥ तदैवमुक्तिःस्याद्रामयद
त तांतववैवाहमेतद्रूपंविचिंतये ॥ ४८
षितम् ॥ अपीच्यवयसंसीतांवि

सलक्ष्म
शंकरः
न्नास्तेर
रामरा

द्रूप

मात्मा तुनिश्चितः ॥ ५२ ॥ सर्वेतेम मूढास्त्वांनजानंतितत्त्वतः ॥ नमस्तेरामभद्रायवेधसेपरमात्मने ॥ ५३ ॥ अयोध्याधिपतेतुभ्यंनमःसौमित्रिसेवित ॥ त्राहित्राहिजगन्नाथमांमायानावृणोतुते ॥ ५४ ॥ रामउवाच ॥ तुष्टोऽहंदेवगंधर्वभक्त्यास्तुत्याचतेऽनघ ॥ याहिमेपरमंस्थानंयोगिगम्यंसनातनम् ॥ ५५ ॥ जपंतियेनित्यमनन्यबुद्ध्याभक्त्यात्वदुक्तंस्तवमागमोक्तम् ॥ तेज्ञानसंभूतभवंविहायमांयांतिनित्यानुभवानुमेयम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादेऽरण्यकांडेनवमःसर्गः ॥९॥ लब्ध्वावरंसगंधर्वःप्रयास्यन्रामममब्रवीत्। शबर्यास्तेपुरोभागेह्याश्रमरघुनंदन १ भक्त्या त्व दकमलेभक्तिमार्गविशारदा ॥ प्रयाहिमह कथयिष्यति २ इत्युक्त्वा

प्रययौ ऽपिविमानेनार्कवत्सा
फलमीदृश ३ त्यक्त्वा तद्विपिनंघोरंसिंहव्याघ्रादिदूषितम्।
शनैरथाश्रमपदंशबर्यारघुनंदन ॥४॥ शबरीराममालोक्यलक्ष्म
णेनसमन्वितम् ॥ आयांतमाराद्धर्षेणप्रत्युत्थायाचिरेणसा ॥ ५ ॥
पतित्वा पादयोरग्रेहर्षपूर्णाश्रुलोचना ॥ स्वागतेनाभिनंद्याथस्वा
सनेसन्न्यवेशयत् ६ ॥ रामलक्ष्मणयोःसम्यक्पादौप्रक्षाल्यभ
क्तितः ज्जलेनाभिषिच्यांगमथार्घ्यादिभिराहृता ॥ ७ ॥
पूज्यावाधिवद्रा सौमित्रिसपर्यया ॥ संगृहीतानि दिव्यानिरा
र्थेशबरी ८ फलान्यमृतकल्पानिददौ रामायभ
क्तितः । पादौसपूज्यकुसुमैःसुगंधैःसानुलेपनैः ॥ ९ ॥ कृता
तिथ्यंरघुश्रेष्ठमुपविष्टं सहानुजम् ॥ शबरीभक्तिसंपन्नाप्रांजलिर्वा

क्यमब्रवीत् ॥१०॥ अत्राश्रमेरघुश्रेष्ठगुरवोमेमहर्षयः स्थताः
शुश्रूषणंतेषांकुर्वतीसमुपस्थिता ॥ ११ ॥ बहुवर्षसहस्राणिगता
स्तेब्रह्मणःपदम् ॥ गमिष्यंतोऽब्रुवन्मांत्वंवसात्रैवसमाहिता ॥
॥ रामोदाशरथिर्जातःपरमात्म राक्षसान
वधार्थं यत्रऋषीणांरक्षणायच ॥ १२ ॥ आगमिष्यतिचैक ग्रध्य
ननिष्ठ स्थिराभव ॥ इदानींचित्रकूटाद्रावाश्रमेवसतिप्रभु ॥१४॥
यावदागमनंतस्यतावद्रक्षकलेवरम् ॥ दृष्ट्वैवराघवंद ध्वादेहं
यास्यसितत्पदम् ॥१५॥ तथैवाकरवंरामत्वद्धयानैकप यणा॥
प्रतीक्ष्यागमनंतेऽद्यसफलंगुरुभाषितम् ॥ १६ ॥ तवसंदर्शनंरा
मगुरूणामपिमेनाहि ॥ योषिन्मूढाऽप्रमेयात्मन्हीनजातिसमुद्भवा
॥ १७ ॥ तवदासस्यदासानांशतसंख्योत्तरस्यवा ॥ दासीत्वेन

धिकारोऽस्तिकुतःसाक्षात्तवैवहि ॥ १८॥ कथंरामाद्यमेदृष्टस्त्वं
मनोवागगोचरः ॥ स्तोतुंनजानेदेवेशकिंकरोमिप्रसीदमे ॥१९॥
श्रीरामउवाच ॥ पुंस्त्वेस्त्रीत्वेविशेषोवाजातिनामाश्रमादयः ॥
नकारणंमद्भजनेभक्तिरेवहिकारणम् ॥ २० ॥ यज्ञदानतपोभिर्वा
वेदाध्ययनकर्मभिः ॥ नैवद्रष्टुमहंशक्योमद्भक्तिविमुखैःसदा ॥
॥ २१ ॥ तस्माद्भामिनिसंक्षेपाद्वक्ष्येऽहंभक्तिसाधनम् ॥ सतांसंग
तिरेवात्रसाधनंप्रथमंस्मृतम् ॥ २२ ॥ द्वितीयंमत्कथालापस्तृती
यंमद्गुणेरणम् ॥ व्याख्यातृत्वंमद्वचसांचतुर्थंसाधनंभवेत् ॥२३॥
आचार्योपासनंभद्रेमद्बुद्ध्याऽमाययासदा ॥ पंचमंपुण्यशीलत्वं
यमादिनियमादिच ॥ २४ ॥ निष्ठामत्पूजनेनित्यंषष्ठंसाधनमी
रितम् ॥ ममंत्रोपासकत्वंसांगंसप्तममुच्यते ॥ २५ ॥ मद्भक्तेष्व

धिकापूजासर्वभूतेषुमन्मतिः ॥ बाह्यार्थेषुविरागित्वंशमादिसहितं
था ॥ २६ ॥ अष्टमंनवमंतत्त्वविचारोममभामिनि ॥ एवंनव
विधाभक्तिःसाधनंयस्यकस्यवा ॥ २७ ॥ स्त्रियावापुरुषस्या
पिति ग्योनिगतस्यवा ॥ भक्तिःसंजायतेप्रेमलक्षणाशुभलक्षणे॥
॥ २८ ॥ भक्तौसंजातमात्रायामत्तत्त्वानुभवस्तद ममानुभव
सिद्धस्यमुक्तिस्तत्रैवजन्मनि ॥ २९ ॥ स्यात्तस्मात्कारणंभ
क्तिर्मोक्षस्येतिसुनिश्चितम् ॥ प्रथमंसाधनंयस्यभवेत्तस्यक्रमे
णतु ॥ ३० ॥ भवेत्सर्वंततोभक्तिर्मुक्तिरेवसुनिश्चितम् ॥ यस्मा
न्मद्भक्तियुक्तात्वंततोऽहंत्वामुपस्थितः ॥ ३१ ॥ इतोमद्दर्शनान्मु
क्ति तवनास्त्यत्रसंशयः ॥ यदिजानासिमेब्रूहिसीत कमललो
चः । ३२ ॥ कुत्रास्तेकेनवानीताप्रियामेप्रियदर्शना २२

शबर्युवाच ॥ देवजानासिसर्वज्ञसर्वेत्वंविश्वभावन ॥ तथाऽपिपृ
च्छसेयन्मांलोकाननुसृतःप्रभो ॥ ३४ ॥ ततोऽहमभिधास्या
मिसीतायत्राधुनास्थिता ॥ रावणेनहृतासीतालंकायांवर्ततेऽ
धुना ॥ ३५ ॥ इतःसमीपेरामास्तेपंपानामसरोवरम् ॥ ऋष्यमू
कगिरिर्नामतत्समीपेमहानगः ॥ ३६ ॥ चतुर्भिर्मंत्रिभिःसार्धंसुग्री
वोवानराधिपः ॥ भीतभीतःसदातत्रतिष्ठत्यतुलविक्रमः ॥३७॥
वालिनश्चभयाद्भ्रातुस्तदगम्यमृषेर्भयात् ॥ वालिनस्तत्रगच्छत्वं
तेनसख्यंकुरुप्रभो॥ ३८ ॥सुग्रीवेणससर्वंतेकार्यंसंपादयिष्यति॥
अहमग्निंप्रवेक्ष्यामितवाग्रेरघुनंदन ॥ ३९ ॥ मुहूर्तंतिष्ठराजेंद्रयाव
द्दग्ध्वाकलेवरम् ॥ यास्यामिभगवन्रामतवविष्णोःपरंपदम् ॥
॥४०॥ इतिरामंसमामंत्र्यप्रविवेशहुताशनम् ॥ क्षणान्निर्धूयसक

लमविद्याकृतबधनम् ॥ रामप्रसादाच्छबरीमोक्षंप्रापातिदुर्लभम्
॥ ४१ ॥ किंदुर्लभंजगन्नाथेश्रीरामेभक्तवत्सले ॥ प्रसन्नेऽधमज
न्मापिशबरीमुक्तिमापसा ॥ ४२ ॥ किंपुनर्ब्राह्मणामुख्याःपुण्याः
श्रीरामचिंतकाः ॥ मुक्तिंयांतीतितद्भक्तिर्मुक्तिरेवनसंशयः ॥४३॥
भक्ति र्मुक्तिविधायिनीभगवतःश्रीरामचंद्रस्यहेलोकाःकामदुघांघ्रि
पद्मयुगलंसेवध्वमत्युत्सुकाः ॥ नान विशेषमंत्रवितातिंत्य
क्त्वासुदूरेभृंशंरामंश्यामतनुंस्मरारिहृ तंभजध्वंबुधाः४४॥
इति श्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्व देऽरण्यकांडेदशम
सर्गः ॥ १० ॥ समाप्तमिदमरण्यकांडम् ॥

इति

श्रीमदध्यात्मरामायणे-

अरण्यकाण्डं समाप्तम् ३.

अथ

श्रीमदध्यात्मरामायणे—

किष्किन्धाकाण्डप्रारम्भः ४.

किष्किन्धा काण्डम् ४.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथकिष्कधाकांडे न्यासध्यानजपक्रम प्रारंभः ॥ ॐ अस्य श्रीमदध्यात्मरामायणे किष्किंधाकांडे महा मालामंत्रस्य ॥ श्रीभगवान् सदाशिव ऋषिः ॥ अनुष्टुप् छंदः॥ ॥ श्रीरामः परमात्मा देवता ॥ ॐ नमो नारायणायेति बीजम्॥ दाशरथिरिति शक्तिः ॥ रावणघ्न इति कीलकम् ॥ मम अमुक कामनासिद्ध्यर्थं अमुकस्तोत्रस्य संपुटीकरणं करिष्ये ॥ अथ लोमविलोममंत्रयुक्तं करिष्ये वा मंडलमंत्रयुक्तं करिष्ये॥ इत्या- दौ संकल्प्य न्यासान् चरेत् ॥ अथ ऋष्यादिन्यासः ॥ श्रीभग- वत्सदाशिवऋषये नमः शिरसि ॥ अनुष्टुप्छंदसे नमः मुखे ॥ श्रीरामपरमात्मदेवतायै नमः हृदये ॥ ॐ नमोनारायणायेति बीजाय नमः गुह्ये ॥ दाशरथिरिति शक्तये नमः पादयोः ॥ रा वणघ्न इति कीलकाय नमः सर्वांगे॥मम चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्य

थैं जपे विनियोगः ॥ अथ करन्यासः ॥ ॐ रां अंगुष्ठाभ्य नमः न्यास-
॥ ॐ रीं तर्जनीभ्य नमः ॐ रूं मध्यामाभ्यां नमः ॥ ॐ रैं ध्यान.
अनामिकाभ्यां नम । ॐ रौं कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ रः
करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ अथ षडंगन्यासः ॥ ॐ रां हृदयाय
नमः ॥ ॐ रीं शिरसे स्वाहा ॥ ॐ रूं शिखायै वषट् ॥ ॐ रैं
कवचाय हुम् ॥ ॐ रौं नेत्रत्रयाय वौषट् । ॐ रः अस्त्राय फट् ॥
ॐ रां रीं रूं रैं रौं रः इति मंत्रेण दिग्बंधः॥ अथ ध्यानम् ॥ नी
लेंदीवरतुल्यश्यामवदनं पीतांबरालंकृतं मुद्रां ज्ञानमयीं दधान
मपरां विद्युन्निभां राघवम् ॥ पश्यंतीं मुकु गदादिविविधैः क-
ल्पोज्ज्वलांगं भजे श्रीमद्दाश .थें नमामि सुतरामब्धौ पूर्वं दु-
स्तरे ॥ १ ॥ इति ध्यात्वा च श्रीरामं किष्कध डकं पठेत्॥ १३५
इति किष्किंधाकांडस्य सकल्पादिन्यासध्यानजपविधिः ॥ ॥

श्रीमहादेवउव ततःसलक्ष्मणोरामःशनैःपंपासरस्तटम् ॥
आगत्यसरस श्रेष्ठं द्दष्ट्वाविस्मयमाययौ ॥१॥ क्रोशमात्रंसुविस्तीर्णमगाधामलशंवरम् ॥ उत्फुल्लांबुजकल्हारकुमुदोत्पलमंडितम् ॥
॥ २ ॥ हंसकारंडवाकीर्णं चक्रवाकादिशोभितम् ॥ जलकुक्कुटकोयष्टिक्रौंचनादोपनादितम् ॥ ३ ॥ नानापुष्पलताकीर्णनानाफलसमावृतम् ॥ सतांमनःस्वच्छजलंपद्मकिंजल्कवासितम् ॥
॥ ४ ॥ तत्रोपस्पृश्यसलिलंपीत्वाश्रमहरंविभुः ॥ सानुजःसरसस्तीरेशीतलेनपथाययौ ॥ ५ ॥ ऋष्यमूकगिरेःपार्श्वेगच्छंतौरामलक्ष्मणौ ॥ धनुर्बाणकरौदांतौजटावल्कलमंडितौ ॥ पश्यंतौविविधान्वृक्षान्गिरेःशोभांसुविक्रमौ ॥ ६ ॥ सुग्रीवस्तुगिरेर्मूर्ध्निचतुर्भिःसहवानरैः ॥स्थित्वाददर्शतौयांतावारुरोहगिरेःशिरः॥

॥ ७ भयादाहहनूमंतंकौतौवीरवरौसखे ॥ गच्छजानीहि[illegible]
तेबटुर्भूत्वाद्विजाकृतिः ॥ ८ ॥ वालिनाप्रेपितौकिंवामांहंतुंसमु
गतौ ॥ ताभ्यांसंभाषणंकृत्वाजानीहिहृदयंतयोः ॥ ९ ॥यदि
दुष्टहृदयौसंज्ञांकुरुकराग्रतः ॥ विनयावनतोभूत्वाह्येवंजानीहि
निश्चयम् ॥१०॥ तथेतिबटुरूपेणहनुमान्समुपागतः ॥ विनया
वनतोभूत्वारामंनत्वेदमब्रवीत् ॥ ११ ॥ कौयुवांपुरुषव्याघ्रौ
युवानौवीरसंमतौ ॥ द्योतयंतौदिशःसर्वाःप्रभयाभास्कराविव ॥
॥ १२ ॥ युवांत्रैलोक्यकर्तारावितिभातिमनोमम ॥ युवांप्रधा
पुरुषौजगद्धेतूजगन्मयौ ॥ १३ ॥माययामानुषाकारौचरंताविव
लीलया ॥ भूभारहरणार्थायभक्तानांपालनायच ॥१४॥ अवती
र्णाविहपरौचरंतौक्षत्रियाकृती॥ जगत्स्थितिलयौसर्गंलीलयाकर्तुं

मुद्यतौ ॥ १५ ॥ स्वतंत्रौप्रेरकौसर्वहृदयस्थाविहेश्वरौ ॥ नरना
रायणौलोकेचरंतावितिमेमतिः ॥ १६ ॥ श्रीरामोलक्ष्मणंप्राहप
श्यैनंबटुरूपिणम् ॥ शब्दशास्त्रमशेषेणश्रुतंनूनमनेकधा ॥१७॥
अनेनभाषितंकृत्स्नंनकिंचिदपशब्दितम् ॥ ततःप्राहहनूमंतंराघ
वोज्ञानविग्रहः ॥१८॥ अहंदाशरथीरामस्त्वयंमेलक्ष्मणोऽनुजः ॥
सीतयाभार्ययासार्धंपितुर्वचनगौरवात् ॥ १९ आगतस्तत्रवि
पिनेस्थितोऽहंदंडकेद्विज ॥ तत्रभार्याहृतासा ारक्षसाकेनाचि
न्ममप ॥ २० ॥ तामन्वेष्टुमिहायातौत्वंकोवाकस्यवावद ॥
बटुरू जायोव ाम
त्रिभि ति ॥

लिना ॥ २२ ॥ तद्भयादृष्यमूकाख्यंगिरिमाश्रित्यसंस्थि

अहंसुग्रीवसचिवोवायुपुत्रोमहामते ॥ २३ ॥ हनुमान्नामविख्या

तोह्यंजनीगर्भसंभवः ॥ तेनसख्यंत्वयायुक्तंसुग्रीवेणरघूत्तम ॥

॥ २४ ॥ भार्यापहारिणंहंतुंसहायस्तेभविष्यति ॥ इदानीमेवग

च्छामआगच्छयांदराचते ॥ २५ श्रीरामउवाच ॥ अहमप्या

गतस्तेनसख्यंकर्तुंकपीश्वर ॥ सख्युस्तस्यापियत्कार्यंतत्करि

ष्याम्यसशयम् ॥ २६ ॥ हनूमान्स्वस्वरूपेणस्थितोराममथा

ब्रवीत् ॥ आरोहतांममस्कंधौगच्छामःपर्वतोपरि ॥ २७ ॥

यत्रातिष्ठातिसुग्रीवोमंत्रिभिर्वालिनोभयात् ॥ तथेतितस्यारुरो

हस्कंधंरामोऽथलक्ष्मणः ॥ २८ ॥ उत्पपातगिरेर्मूर्ध्निक्षणादेवम | १३७

॥ वृक्षच्छायांसमाश्रित्यस्थितौतौरामलक्ष्मणौ ॥२९॥

हनूम ।पसुग्रीवमुपागम्यकृतांजलिः ॥ व्येतुतेभयमाय ताराज
न्छ्रीरामलक्ष्मणौ । ३० ॥ शीघ्रमुत्तिष्ठरामेणसख्यंतेयोजितं
मया ॥ अग्निसाक्षिगमारोप्यतेनसख्यंद्रुतंकुरु ॥ ३१ ॥ ततो
ऽतिहर्षात्सुग्रीवःस ।गम्यरघूत्तमम् ॥ वृक्षशाखांस्वयंछित्त्वावि
ष्टरायददौमुदा॥३२॥हनूमाँल्लक्ष्मणायादात्सुग्रीवायचलक्ष्मणः॥
हर्षेणमहताविष्टाःसर्वएवावतस्थिरे ॥ ३३ ॥ लक्ष्मणस्त्वब्रवी
त्सर्वंरामवृत्तं मादितः वनवासाभिगमनंसीताहरणमेवच ॥
॥ ३४ ॥ लक्ष्मणोक्तंवचःश्रुत्वासुग्रीवोराममब्रवीत् ॥ अहंकरिष्ये
राजेंद्रसीतायाःपरिमार्गणम् ॥ ३५ ॥ साहाय्यम रितेरामकरिष्ये
ऽतिनः ॥ शृणुराममयादृष्टंकिंचित्तेकथयाम्यहम् ॥ ३६ ॥
एकदामंत्रिभिःसार्धंस्थितोऽहं मूर्धनि ॥ विहायसानीयमानां

केनचित्प्रमदोत्तमाम् ॥ ३७ ॥ क्रोशंतीरामरामेतिदृष्ट्वास्मा
न्पर्वतोपरि॥ आमुच्याभरणान्याशुस्वोत्तरीयेणभामिनी॥३८॥
निरीक्ष्याधःपरित्यज्यक्रोशंतीतेनरक्षसा ॥ नीताहंभूषणान्याशु
गुहायामक्षिपंप्रभो ॥ ३९ ॥ इदानीमपिपश्यत्वंजानीहितववा
नवा ॥ इत्युक्त्वाऽऽनीयरामायदर्शयामासवानरः ॥ ४० ॥
विमुच्य मस्तदृष्ट्वाहासीतेतिमुहुर्मुहुः ॥ हृदिनिक्षिप्यतत्सर्वं
रुरोद गोयथा ॥ ४१ ॥ आश्वास्यराघवंभ्रातालक्ष्मणो
वाक्यमब्रवीत् ॥ अचिरेणैवतेरामप्राप्यतेजानकीशुभा ॥ वानरें
द्रसहायेनहत्वारावणमाहवे ॥ ४२ ॥ सुग्रीवोऽप्याहहेरामप्रतिज्ञां
करवाणिते ॥ समरेरावणंहत्वातवदास्यामिजानकीम् ॥ ४३ ॥
ततोहनूमान्प्रज्वाल्यतयोरग्निंसमीपतः॥ तावुभौरामसुग्रीवावग्नौ

साक्षिणितिष्ठति ॥४४॥ बाहूप्रसार्यचालिंग्यपरस्परमकल्मषौ ॥
समीपेरघुनाथस्यसुग्रीवःसमुपाविशत् ॥ ४५ ॥ स्वोदंतंकथ
यामासप्रणयाद्रघुनायके ॥ सखेशृणुममोदंतंवालिनायत्कृतं
पुरा ॥ ४६ ॥ मयपुत्रोऽथमायावीनाम्नापरमदुर्मदः ॥ किष्किंधां
समुपागत्यवालिनंसमुपाह्वयत् ॥ ४७ ॥ सिंहनादेनमहतावा
लीतुतदमर्षणः ॥ निर्ययौक्रोधताम्राक्षोजघानदृढमुष्टिना ॥४८॥
दुद्रावतेनसंविग्नोजगामस्वगुहांप्रति ॥ अनुदुद्रावतंवालीमाया
विनंमहंतथा ॥ ततःप्रविष्टमालोक्यगुहांमायाविनंरुषा ॥ ४९ ॥
वालीमामाहतिष्ठत्वंबहिर्गच्छाम्यहंगुहाम् ॥ इत्युक्त्वाविश्यसगु
हांमासमेकंननिर्ययौ ॥ ५० ॥ मासादूर्ध्वंगुहाद्वारान्निर्गतंरुधिरं
बहु ॥ तद्दृष्ट्वापरितप्तांगोमृते वालीतिदुःखितः ॥ ५१ ॥ गुहाद्वा

रिशिलामेकांनिधायगृहमागतः ॥ ततोऽब्रुवंमृतोवालीगुहायां
रक्षसाहतः ॥ ५२ ॥ तच्छ्रुत्वादुःखिताःसर्वेमामनिच्छंतमप्युत॥
राज्येऽभिषेचनंचक्रुःसर्वेवानरमंत्रिणः ॥ ५३ ॥ शिष्टंतदामया
राज्यंकिंचित्कालमरिंदम ॥ ततःसमागतोवालीमामाहपरुषंरुषा
॥ ५४ ॥ बहुधाभर्त्सयित्वामांनिजघानचमुष्टिभिः ॥ ततोनिर्ग
त्यनगराद्धावंपरयाभिया ॥ ५५ ॥ लोकान्सर्वान्परिक्रम्यऋष्य
मूकंसमाश्रितः ॥ ऋषेःशापभयात्सोऽपिनायातीमंगिरिंप्रभो ॥
॥ ५६ ॥ तदादिममभार्यांसस्वयंभुंक्तेविमूढधीः ॥ अतोदुःखेन
संतप्तोहृतदारोहृताश्रयः ॥ ५७ ॥ वसाम्यद्यभवत्पादसंस्पर्शा
त्सुखितोऽस्म्यहम् ॥ मित्रदुःखेनसंतप्तोरामे राजीवलोचनः ॥
॥ ५८ ॥ हनिष्यामितवद्वेष्यंशीघ्रंभार्यापहारिणम् ॥ इतिप्र

तिज्ञ मकरोत्सुग्रीवस्यपुरस्तदा ॥ ५९ ॥ सुग्रीवोऽप्याहराजें
द्रवालीबलवत्तांबली ॥ कथंहनिष्यतिभवान्देवैरपिदुरासदम् ।
॥६०॥ शृणुतेकथयिष्यामितद्बलंबलिनांवर ॥ कदाचिद्दुंदुभिर्ना
ममहाकायोमहाबलः ॥ ६१ ॥ किष्किंधामगमद्रामममहामाहिषरू
पधृक् ॥ युद्धायवालिनंरात्रौसमाह्वयतभीषणः ॥६२॥ तच्छ्रुत्वा
ऽसहमानोऽसौवालीपरमकोपनः ॥ माहिषंशृंगयोर्धृत्वापातयामा
सभूतले ॥ ६३ ॥ पादेनैकेनतत्कायमाक्रम्यास्यशिरोमहत्
हस्ताभ्यांभ्रामयंश्छित्वातोलयित्वाऽक्षिपद्भुवि ॥६४॥ पपात त
च्छिरोराममातंगाश्रमसन्निधौ ॥ योजनात्पतितंतस्मान्मुनेराश्र
ममंडले ॥ ६५ ॥ रक्तवृष्टिःपपातोच्चैर्दृष्ट्वातांक्रोधमूर्च्छितः ।
मातंगोवा ॥ ६६ इतःपरंभग्न

शिरामरिष्यसिनसशय एवंश स्तद रभ्यक्रष्टं मूकनय त्य
सौ ॥ ६७ ॥ एतज्ज्ञात्वा हमप्यत्र मिभयव ॥ रामपश्य
शिरस्तस्यदुदुभेःपवतापमम् ॥ ६८ ॥ तत्क्षेपणेयदाशक्तःशक्त
स्त्वंवालिनोवधे ॥ इत्युक्त्वादर्शयामासशिरस्तद्गिरिसन्निभम् ॥
६९ दृष्ट्वारामःस्मितंकृत्वा दांगुष्ठेनचाक्षिपत् ॥ दशयो
जनपर्यंतंतदद्भुतमिवाभवत् । ७० ॥ साधुसाध्वितिसंप्राहसुग्री
वोमंत्रिभिःसह ॥ पुनरप्याहसुग्रीवोरामंभक्तपरायणम् ॥ ७१ ॥
एतेतालामहासाराःसप्तपश्यरघूत्तम ॥ एकैकंचलयित्वासौनि
ष्पत्रान्कुरुतेऽञ्जसा ॥ ७२ ॥ यदित्वमेकबाणेनविद्ध्वाछिद्रंकरो
षिचेत् ॥ हतस्त्वयातदावालीविश्वासोमेप्रजायते ॥ तथेतिधनु
रादायसायकंतत्रसंदधे ॥ ७३ ॥ बिभेदचतदारामःसप्ततालान्म

हाबलः ॥ तालान्सप्तविनिर्भिद्यगिरिंभूमिंचसायकः ॥ ७४
पुनरागत्यरामस्यतूणीरेपूर्ववत्स्थितः ॥ ततोऽतिहर्षात्सुग्रीवो
राममाहातिविस्मितः ॥ ७५ ॥ देवत्वंजगतांनाथःपरमात्मानसं
शयः । मत्पूर्वकृतपुण्यौघैःसंगतोद्यमयासह ॥ ७६ ॥ त्वांभजं
तिमहात्मानःसंसारविनिवृत्तये ॥ त्वांप्राप्यमोक्षसचिवंप्रार्थयेऽहं
कथंभवम् ॥ ७७ ॥ दाराःपुत्राधनंराज्यंसर्वंत्वन्माययाकृतम् ॥
अतोऽहंदेवदेवेशनाकांक्षेऽन्यत्प्रसीदमे ॥ ७८ । आनंदानुभवं
त्वा प्राप्तोऽहंभाग्यगौरवात् ॥ मृदर्थंयतमानेन निधानमिवस
त्प ॥७९॥ अनाद्यविद्यासंसिद्धंबंधनंछिन्नमद्यनः ॥ यज्ञदानतपः
कर्मपूर्तेष्टादिभिरप्यसौ ॥८०॥ नजीर्यतेपुनर्दार्ढ्यंभजतेसंसृतिः
प्रभो ॥ त्वत्पाददर्शनात्सद्योनाशमेति संशयः ॥८१॥ क्षण

हाबलः ॥ तालान्सप्तविनिर्भिद्यगिरिंभूमिंचसायकः ॥ ७४
पुनरागत्यरामस्यतूणीरेपूर्ववत्स्थितः ॥ ततोऽतिहर्षात्सुग्रीवो
राममाहातिविस्मितः ॥ ७५ ॥ देवत्वंजगतांनाथःपरमात्मानसं
शयः । मत्पूर्वकृतपुण्यौघैःसंगतोद्यमयासह ॥ ७६ ॥ त्वांभजं
तिमहात्मानःसंसारविनिवृत्तये ॥ त्वांप्राप्यमोक्षसचिवंप्रार्थयेऽहं
कथंभवम् ॥ ७७ ॥ दाराःपुत्राधनंराज्यंसर्वंत्वन्माययाकृतम् ॥
अतोऽहंदेवदेवेशनाकांक्षेऽन्यत्प्रसीदमे ॥ ७८ । आनंदानुभवं
त्वा प्राप्तोऽहंभाग्यगौरवात् ॥ मृदर्थंयतमानेन निधानमिवस
त्प ॥७९॥ अनाद्यविद्यासंसिद्धंबंधनंछिन्नमद्यनः ॥ यज्ञदानतपः
कर्मपूर्तेष्टादिभिरप्यसौ ॥८०॥ नजीर्यतेपुनर्दार्ढ्यंभजतेसंसृतिः
प्रभो ॥ त्वत्पददर्शनात्सद्योनाशमेतिनसंशयः ॥८१॥ क्षण